

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI
VAZIRLIGI

ANDIJON VILOYATI PEDAGOGLARNI YANGI METODIKALARGA O'RGATISH MILLIY MARKAZI

MAKTABGACHA, BOSHLANG'ICH VA MAXSUS TA'LIM
METODIKALARI KAFEDRASI

ISHLAB CHIQRISHDAN AJRALGAN HOLDA TA'LIM OLISH
SHAKLIDAGI UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH
MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARI
MALAKA OSHIRISH KURSI UCHUN "FAN VA TABIAT", "TIL VA NUTQ", "SYUJETLI-
ROLLI O'YINLAR VA SAHNALASHTIRISH" MARKAZLARIDA TA'LIMiy
FAOLIYAT"MODULI BO'YICHA

Ma'ruza matnlari

“Tasdiqlayman”

VPYM O‘MM direktori

_____ M.Abdullayeva

“ _____ ” _____ 2024 yil

MAKTABGACHA, BOSHLANG‘ICH VA MAXSUS TA‘LIM

METODIKALARI KAFEDRASI

ISHLAB CHIQRISHDAN AJRALGAN HOLDA TA‘LIM OLISH

SHAKLIDAGI UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH

MAKTABGACHA TA‘LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARI

**MALAKA OSHIRISH KURSI UCHUN “FAN VA TABIAT”, “TIL VA NUTQ”, “SYUJETLI-
ROLLI O‘YINLAR VA SAHNALASHTIRISH” MARKAZLARIDA TA‘LIMiy
FAOLIYAT”MODULI BO‘YICHA**

Ma’ruza matnlari

“KIRITILDI”

“Maktabgacha, boshlang‘ich va
maxsus ta‘lim metodikalari”

kafedraasi mudiri

_____ N.Karimova

2024- yil « _____ » yanvar

“KELISHILDI”

O‘quv va metodik ishlar bo‘yicha
direktor o‘rinbosari

_____ O‘.Jabborov

2024- yil « _____ » yanvar

Ushbu ishchi ma’ruza matni kafedraning 2024 yil 4-yanvardagi 1-sonli yig‘ilish
bayonnomasi bilan ma’qullangan hamda tasdiqga

MUNDARIJA

KIRISH

TEXNOLOGIK XARITA

MA'RUZA MATN VA O'QUV MATERIALLAR

O'Z-O'ZINI TEKSHIRISH UCHUN TEST SAVOLLAR

ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI

TARQATMA MATERIALLAR

I.KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni , 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-son qarori, Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 124-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida yuritilayotgan ish hujjatlarini tartibga solish , qarorlari talablaridan kelib chiqqan holda malaka oshirish kursining ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv-uslubiy majmuasi ishlab chiqilgan.

“FAN VA TABIAT, TIL VA NUTQ, SYUJETLI ROLLI O‘YINLAR VA SAHNALASHTIRISH MARKAZLARIDA TA’LIMIY FAOLIYAT” modulining o‘quv-uslubiy majmuasi maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarini malakasini oshirish kursining o‘quv dasturi asosida tuzilgan bo‘lib, u rivojlanish markazini takomillashtirish, loyihalash, unga qo‘yiladigan talablar, faoliyatlarda o‘quv-didaktik vositalardan foydalanish, o‘quv-didaktik vositalar tayyorlash bo‘yicha malakasini oshirish jarayonlari mazmuni takomillashtirilib, muntazam yangilab borishni taqozo etadi.

II. “FAN VA TABIAT, TIL VA NUTQ, SYUJETLI ROLLI O’YINLAR VA SAHNALASHTIRISH MARKAZLARIDA TA’LIMY FAOLIYAT” TEKNOLOGIK XARITA

Vaqt	Mavzu	Jarayon, metod	Resurs, tarqatma materiallar	Tinglovchining faoliyati
80 daqiqa	1-Mavzu: “Fan va tabiat” rivojlanish markazida bolalarni o’rganuvchi tadqiqiy faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan ta’limiy faoliyat (nazariy 2 soat)			
35 daqiqa	“Fan va tabiat” rivojlanish markazining pedagogik jarayonining mazmuni	Ma’ruza, Bahs munozara, “Kalit so’zlar”	Slaydlar, Savollar to’plami, tarqatma materiallar	Tinglaydi, savol-javob, fikrlar bildiradilar, ma’lumotlarni yozib oladi, fikr mulohaza
45 daqiqa	“Fan va tabiat” rivojlanish markazini metodik ta’minlash	Ma’ruza “Aqliy hujum” texnologiyasi, Pedagog minbari	Slayd, kichik guruhlariga topshiriqlar, tarqatma	Vazifani jamoaviy bajaradilar, taqdimot xulosasi, Savol-javob
80 daqiqa	2–Mavzu: “Fan va tabiat” rivojlanish markazida bolalarni jonli va jonsiz tabiat bilan tanishtirish (amaliy 2 soat)			
40 daqiqa	“Fan va tabiat” rivojlanish markazida bolalarni jonli va jonsiz tabiat bilan tanishtirishda qo’llaniladigan amaliy uslub va uning turlari	Maktabgacha ta’lim tashkilotining tarbiyachilarining yillik ish rejasini o’rganish va tahlil qilish	“Yoz-o’qimoqda soz!” metodik tavsiyanomani o’rganish va tahlil qilish	Tinglaydi, savol-javob, tahlil qiladilar, fikrlar bildiradilar, ma’lumotlarni yozib oladi.
40 Daqiqa	Maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o’quv dasturining yillik mavzuviy rejasini asosida tajribalar ro’yxatini tuzish	Kichik guruhda ishlash	Flipchart qog’ozi; Markerlar; Tarqatma materiallar	Har bir tinglovchi amaliy mashg’ulot davomida olgan bilimlari yuzasidan yarim bet intervyu tayyorlab o’z fikrini bildiradi
80 daqiqa	3-Mavzu: “Til va nutq” rivojlanish markazida bolani kommunikativ faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayon mazmuni (amaliy 2 soat)			
35 daqiqa	“Til va nutq” rivojlanish markazida bolalarni savodxonlikka o’rgatish	Ma’ruza Suhbat Juftlikda ishlash	Slaydlar asosida ma’ruza. Juftliklarga topshiriqlar, tarqatma materiallar	Tinglovchi yangi mavzuni tinglaydi
35 daqiqa	“Til va nutq” rivojlanish markazini metodik ta’minlash	Kichik guruhda ishlash	Flipchart qog’ozi; Markerlar; Tarqatma materiallar, rangli qog’oz; qaychi va yelim	Tinglovchilar berilgan topshiriqni kichik guruhda bajaradilar
10 daqiqa	Mavzu yuzasidan tinglovchilarning bilimlari mustahkamlanadi	Mustahkamlovchi topshiriq	Slayd, kichik guruhlariga topshiriqlar, tarqatma	Vazifani jamoaviy bajaradilar, taqdimot xulosasi, Savol-javob
80 daqiqa	4-Mavzu: “Til va nutq” rivojlanish markazida bolalarni og’zaki nutq faoliyatini faollashtirish (amaliy 2 soat)			

Vaqt	Mavzu	Jarayon, metod	Resurs, tarqatma materiallar	Tinglovchining faoliyati
40 daqiqa	Bolalarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda har bir yosh uchun qo‘llaniladigan ta’limiy o‘yinlar mazmuni	Ma’ruza Suhbat Juftlikda ishlash	Juftliklarga topshiriqlar, tarqatma materiallar	Tinglovchi yangi mavzuni tinglaydi
40 daqiqa	Bolalarning og‘zaki nutqini rivojlantirish uchun ta’limiy o‘yinlar taqdimoti (sentabr-iyun oylari misolida)	Kichik guruhda ishlash	Flipchart qog‘ozi; Markerlar; Tarqatma materiallar, rangli qog‘oz; qaychi va yelim	Tinglovchilar berilgan topshiriqni kichik guruhda bajaradilar
80 daqiqa	5-Mavzu: “Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida ta’limiy faoliyat (amaliy 2 soat)”			
40 daqiqa	Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazining pedagogik jarayonining mazmuni.	Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida tashkil etiladigan ta’limiy o‘yinlarning o‘rni.	Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida tashkil etiladigan ta’limiy o‘yinlarning o‘rni.	Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida tashkil etiladigan ta’limiy o‘yinlarning o‘rni.
40 Daqiqa	Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazini metodik ta’minlash.	Kichik guruhda ishlash “Ertak sxemalar kartotekasi”	Flipchart qog‘ozi; Markerlar; Tarqatma materiallar	Har bir tinglovchi amaliy mashg‘ulot davomida olgan bilimlari yuzasidan ertaklar kartotekasini tayyorlab o‘z fikrini bildiradi
80 daqiqa	6-Mavzu: “Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish” rivojlanish markazida tashkil etiladigan ta’limiy o‘yinlar (amaliy 2 soat)”			
40 daqiqa	Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida bolalarni ertak bilan tanishtirishda qo‘llaniladigan amaliy uslub va uning turlari	Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida tashkil etiladigan ta’limiy o‘yinlarning o‘rni.	Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida tashkil etiladigan ta’limiy o‘yinlarning o‘rni.	Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida tashkil etiladigan ta’limiy o‘yinlarning o‘rni.
40 Daqiqa	Maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturining yillik mavzuviy rejasi asosida kattalar mehnati tanishtirish uchun kerkali resurslar ro‘yxatini tuzish. Oy mavzulari bo‘yicha “Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish” markazi ta’limiy faoliyatini tashkil etish.	Kichik guruhda ishlash “Ertak sxemalar kartotekasi”	Flipchart qog‘ozi; Markerlar; Tarqatma materiallar	Har bir tinglovchi amaliy mashg‘ulot davomida olgan bilimlari yuzasidan ertaklar kartotekasini tayyorlab o‘z fikrini bildiradi

III. MA'RUZU MATN VA O'QUV MATERIALLARI.

1-Mavzu: "Fan va tabiat" rivojlanish markazida bolalarni o'rganuvchi tadqiqiy faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan ta'limiy faoliyat (nazariy 2 soat)

Reja

1. "Fan va tabiat" rivojlanish markazining pedagogik jarayonining mazmuni.

2. "Fan va tabiat" rivojlanish markazini metodik ta'minlash.

1. "Fan va tabiat" rivojlanish markazining pedagogik jarayonining mazmuni

Maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama kamol toptirish va tarbiyalashning eng samarali usullaridan biri bu tabiat bilan tanishtirishdir. Tabiat — bolani ma'naviy boyitishning bitmas-tuganmas manbaidir. Bolalar doimo u yoki bu shaklda tabiat bilan aloqada bo'ladilar. Ularni yam-yashil o'tloqlar, anvoi gullar, kapalaklar, qo'ng'izlar, qushlar, hayvonlar, suzib yurgan bulutlar, pag'a-pag'a yog'ayotgan qor uchqunlari, jilg'a va ko'lmaklar o'ziga jalb qiladi. O'simlik hamda hayvonotlarning xilma-xil olami bolalarda tabiatga nisbatan jonli qiziqish va havas uyg'otadi, ularni faoliyatga undaydi. Tabiat bilan muloqotda bo'lish bolalarda atrof-olam haqida realistik bilim, jonli mavjudotga insoniy munosabatda bo'lishni shakllantirishga yordam beradi.

Bolani tabiat bilan tanishtirish, bolada tabiat hodisalarini tushunishga o'rgatish, tabiatga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni tarbiyalash maktabgacha ta'lim tashkilotlarining eng muhim vazifasidir. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish jarayonida tabiatga nisbatan ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni tarkib toptirishga katta e'tibor beriladi. Bolalar tabiat haqida juda bo'lmaganda ilk bilimlarni egallab olib, o'simliklarni o'stirish, hayvonlarni parvarish qilishning oddiy usullarini o'rganib, tabiatni kuzatish, uning go'zalliklarini ko'ra olishni bilib olgan taqdirdagina ularda tabiatga nisbatan ehtiyotkorlik va g'amxo'rona munosabatda bo'lishni tarbiyalash imkoniyati tug'iladi. Bolalarda tabiatga jonajon o'lka, ona-Vatanga muhabbat xuddi mana shu asosda shakllanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tabiat bilan tanishtirish xilma-xil shakllarda: "Fan va tabiat" rivojlanish markazida, amaliy mashg'ulotlarda, ekskursiyalarda, kundalik hayotda, kuzatishlarda (*sayr vaqtida*), suhbatlarda, hamda mehnatda amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasalari davlat o'quv dasturiga asosan har bir bola uchun uning qobiliyati,

imkoniyati, ruhiy va jismoniy holatlarini e'tiborga olgan holda zarur sharoitlarni yaratishga intilishi, har bir bola shaxsining betakrorligi va noyobligini hisobga olgan holda uning shaxsiy qiziqishlari va ehtiyojlarini qo'llab-quvvatlash, bolalarga pedagoglarning ta'lim-tarbiya jarayonida individual yondashuvini amalga oshirish imkonini beradi.

“Bilish jarayonini rivojlantirish” sohasidagi o'quv-tarbiyaviy faoliyat “Ilk qadam” maktabgacha ta'lim muassasalari davlat o'quv dasturida berilgan yillik mavzuviy reja asosida oy mavzulari va hafta mavzulariga asoslanib “Fan va tabiat” rivojlanish markazida va kun davomidagi turli faoliyatlarda olib boriladi.

Asosan “Fan va tabiat” rivojlanish markazida tabiat bilan tanishtirish bo'yicha haftalik mavzular yuzasidan ta'lim-tarbiyaviy jarayonlar olib boriladi. Shuningdek, tarbiyachi boshqa markaz faoliyatlarida ham, kun tarkibining boshqa qismlarida ham bolalarning tabiat haqidagi o'z fikrlarini izchil bayon qilish va xulosalar chiqarish, atrof-olam xaqidagi o'z kuzatishlarini bayon qilishlarida ham bolalarning tushunchalari, bilimlariga e'tibor beradi va uni rivojlantirishga harakat qiladi.

Markazdagi faoliyat qiziqarli bo'lishi, qo'yilgan maqsad va vazifalarni hal etishi, ta'limiy materiallar va o'yin anjomlari guruh bolalarining yoshiga mos, xavfsiz va ularda qiziqish paydo qilishi lozim.

Markazdagi vazifa va topshiriqlar bolalarga tushunarli bo'lishi kerak. Har bir markaz haftaning boshida tayyorlanadi va jihozlanadi.

Markaz ishi davomida tarbiyachi bolalar egallayotgan bilim, malaka, ko'nikmasini kuzatadi, tavsiya etilgan materiallarning bolalar uchun qanchalik qiziqarli, tushunarli va osonligiga e'tibor qaratadi. Agar kerak bo'lsa, tarbiyachi ta'limiy materiallarni to'ldiradi yoki o'zgartiradi. Kuzatuv natijalari asosida tarbiyachi tabiat bilan tanishtirish yuzasidan bola va uning ota-onalari bilan yakka tartibda ishlashni rejalashtiradi.

Har hafta oxirida tarbiyachi bolalarning tabiat bilan tanishtirish yuzasidan olib borilgan faoliyatni tahlil qiladi, bolalar nimalarni bilib olganini, nimani bilishni hojlashlarini o'rganadi, har bir bolaning qiziqishi va ehtiyojini, kattalar va tengdoshlari bilan o'zoro muloqatini kuzatadi, xulosalaydi. Shu bilan birga materiallar qay darajada qiziqarli va savodli tayyorlanganligi, qo'yilgan maqsadga erishildimi yoki yo'qmiligi chuqur tahlil etiladi. Shundan so'ng keyingi haftaga tayyorgarlik ko'riladi.

Shunday qilib, rivojlanish markazlarida to'g'ri tashkil etilgan ish har bir bolaga o'zi yoqtirgan faoliyat bilan mashg'ul bo'lishga, o'z kuchi va qobiliyatini sinab ko'rishga, kattalar va tengdoshlari bilan birgalikda faoliyat yuritishga, turli tajribalar o'tkazish va tahlil qilishga imkon beradi, aynan shular rivojlantiruvchi ta'lim negizini tashkil etadi.

“Fan va tabiat” rivojlanish markazida ta’limiy faoliyatlarning olib borilishi

Tarbiyachi rahbarligida o‘tadigan amaliy mashg‘ulotlar, tajribalar orqali bolalarda O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablariga va “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim muassasalari davlat o‘quv dasturida yillik mavzuviy reja mazmuniga muvofiq bilimlar shakllanadi, asosiy bilish jarayonlari va bolalarning qobiliyatlari ma’lum bir tartibda rivojlantiriladi.

Tarbiyachi amaliy mashg‘ulotlarda rasmlarni ko‘rish, badiiy asarlarni o‘qish, hikoya, diafilm va kinofilmlarni ko‘rsatish, tabiatdagi mehnatdan foydalanadi. Bolalar egallagan bilim, malaka, ko‘nikmalarini mehnat va o‘yinlarda amalda qo‘llaydilar.

Markazda o‘tkazilayotgan tajribalar bolalarda qiziqish uyg‘otadi va yangi ixtirolar qilishga undaydi.

Markazda bolalar bilan birgalikda suv, qum, o‘simliklar, predmetlar bilan tajribalar o‘tkaziladi.

Bolalar jonli va jonsiz tabiat bilan tanishadilar, jonli va jonsiz tabiatni farqlaydilar.

Bolalar tabiat materiallarini o‘rganish davomida fikrlaydilar, bilim orttirishga mo‘ljallangan o‘yinlar, ixtiro va kichik tajribalarni o‘zlari uchun kashf etadilar, ularda tabiiy tushunchalar shakllanadi.

Markazda hayotimiz davomida ishlatiladigan narsalarni qayerdan kelganligi, ularni nimadan olinganligi haqidagi bilimlarni olish orqali ularga bo‘lgan munosabatlari ijobiy tomonga o‘zgaradi. Masalan nonni dasturxonimizga kelishi, paxtaning chigitini ezish orqali undan yog‘ chiqishini bilish, tarvuzning urug‘ida yog‘ning yo‘qligini, piyozning ildizi bilan stakandagi suvga solib qo‘yilsa uni o‘sishi, urug‘larni tuvaklarga sepish orqali ularni unib chiqishini ko‘rish bolalar uchun juda qiziqarli.

“Fan va tabiat”rivojlantirish markaziga qo‘yiladigan talablar.

1. Eng avvalo bolaning salomatligini saqlash omillari: toza havo, toza joy, normal harorat va yorug‘lik bilan ta’minlanadigan xonalar.

2. “Fan va tabiat”rivojlanish markazining bolani noxush, kutilmagan hodisalardan saqlaydigan xavfsiz joyda bo‘lishini ta’minlash.

3. “Fan va tabiat”rivojlanish markazida bolalarning harakat, tajriba, va kashf qilishlarini rag‘batlantirish, buning uchun zarur shar-sharoitlar yaratish. Masalan jihozlarning yetarli bo‘lishi, kichik tadqiqot va tajribalar uchun ham

4. “Fan va tabiat”rivojlanish markazdagi barcha jihoz va qo‘llanmalar bolaning bo‘yi yetadigan balandlikda bo‘lishi hamda bola ulardan bimalol foydalana oladigan bo‘lishi kerak.

5. Bolalar o'rtasida hamkorlik va muloqotni rag'batlantirish (kichik guruhlar, juft bo'lib va o'yin o'ynashlariga sharoit yaratilgan bo'lishi kerak.)

6. Bolalarda tashkilotga tegishlilik, xavfsizlik va erkinlik hissini shakllantirish

7. "Fan va tabiat" rivojlanish markazida bolaning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydigan qismlarga bo'lish va u yerda bola uchun kerakli va qiziqarli ashyolar, jihozlar, o'yinchoqlar, konstruksiyalar, belgilar, raqamlar, so'zlar va h.k bo'lishi shart

8. Mebel bolaning jismoniy holatiga va erkin harakatlana olishiga to'siq bo'lmaydigan qilib joylashtirilgan bo'lishi, bola o'ziga tegishli mebelni bemalol harakatlantira olishi shart.

9. "Fan va tabiat" rivojlanish markazidagi muhit tarbiyachilarga ham, bolalarga ham qulay bo'lishi kerak.

10. Bolaga erkin tanlash imkoniyatini berish va mustaqil qaror qabul qilishga undash.

11. O'z tengdoshlari bilan munosabatga kirishishiga yordam berish.

2. "Fan va tabiat" rivojlanish markazini metodik ta'minlash.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasalari davlat o'quv dasturiga asosan har bir bola uchun uning qobiliyati, imkoniyati, ruhiy va jismoniy holatlarini e'tiborga olgan holda zarur sharoitlarni yaratishga intilishi, har bir bola shaxsining betakrorligi va noyobligini hisobga olgan holda uning shaxsiy qiziqishlari va ehtiyojlarini qo'llab-quvvatlash, bolalarga pedagoglarning ta'lim-tarbiya jarayonida individual yondashuvini amalga oshirish imkonini beradi.

"Bilish jarayonini rivojlantirish" sohasidagi o'quv-tarbiyaviy faoliyat "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasalari davlat o'quv dasturida berilgan yillik mavzuviy reja asosida oy mavzulari va hafta mavzulariga asoslanib "Fan va tabiat" rivojlanish markazida va kun davomidagi turli faoliyatlarda olib boriladi Oy mavzulari ichidagi hafta mavzulari bo'yicha quyidagi rivojlantirish markazlari ishi tashkil etiladi:

1. "Til va nutq" markazi.

2. "Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika" markazi

3. "San'at" markazi

4. "Fan va tabiat" markazi

5. "Syujetli –rolli o'yinlar va sahnalashtirish" markazi

Bolalarni tabiatdagi narsa va hodisalar bilan ma'lum bir tartibda tanishtirib borilsa, ularda diqqat va kuzatuvchanlik, tabiatga qiziqish, undagi hodisalarni

bilishga intilish kuchayib boradi. Asosan, “Fan va tabiat” rivojlanish markazida tabiat bilan tanishtirish bo‘yicha haftalik mavzular yuzasidan ta’lim-tarbiyaviy jarayonlar olib boriladi. Shuningdek, tarbiyachi boshqa markaz faoliyatlarida ham, kun tarkibining boshqa qismlarida ham bolalarning tabiat haqidagi o‘z fikrlarini izchil bayon qilish va xulosalar chiqarish, atrof-olam xaqidagi o‘z kuzatishlarini bayon qilishlarida ham bolalarning tushunchalari, bilimlariga e’tibor beradi va uni rivojlantirishga harakat qiladi. Tarbiyachi barcha bolalarni besh kun davomida markazda bo‘lishini ta’minlash bilan birga ularning kuzatib boradi. Kuzatuv natijalari asosida tarbiyachi “Fan va tabiat” rivojlanish markazidagi faoliyatlar yuzasidan bola va uning ota-onalari bilan yakka tartibda ishlashni rejalashtiradi.

Har hafta oxirida tarbiyachi bolalar faoliyatini tahlil qiladi, bolalar nimalarni bilib olganini, nimani bilishni hojlashlarini o‘rganadi, kattalar va tengdoshlari bilan o‘zoro muloqatini kuzatadi, xulosalaydi. Shu bilan birga materiallar qay darajada qiziqarli va savodli tayyorlanganligi, qo‘yilgan maqsadga erishildimi yoki yo‘qmiligi chuqur tahlil etiladi. Shundan so‘ng keyingi haftaga tayyorgarlik ko‘riladi.

“Fan va tabiat” rivojlanish markazi

1. Chizma-jadvallar tajriba uchun har bir bolaga
2. Tozalangan qum
3. Tarozi
4. Grafinlar
5. Rangli va shaffof stakanlar
6. Lupalar
7. Katta –kichik likobchalar
8. Turli o‘lchamdagi sapalak toshlar
9. Qoshiqlar(katta-kichik bir martalik)
10. Matolar katalogi
11. Iplar
12. Tugmalar
13. Magnit
14. Havo sharlari
15. Mikroskop
16. Tabiiy bo‘yoqlar
17. O‘lchov idishlari
18. Urug‘lar
19. Don-dunlar(mosh, bug‘doy. no‘xat)
20. Yelpig‘ich
21. Rangli qog‘ozlar, karton

22. Katta-kichik konteynerlar.

Har bir yosh guruhda yilning fasliga mos tabiiy material bilan o'ynash uchun sharoit yaratiladi. Bular qum maydonchalari hamda qum stollari, qum va qor bilan o'ynash uchun shakl to'plamlari, odamlar va hayvonlarning rezinkadan yasalgan figuralari, uy, daraxtlarning fanerdan yasalgan siluyetlari, butalar, shoxchalar, chakamug, metall karkaslar bo'lib, bular yordamida figuralar yasaladi.

Tarbiyachi tabiatshunoslik mazmunidagi ijodiy syujetli, rolli o'yinlarni boyitib, ekskursiyalar, sayrlar vaqtida bolalarni kattalarning mehnati haqidagi bilimlarini kengaytiradi, diafilmlar ko'rsatadi, kitoblar o'qib beradi.

Nazorat savollari

1. Tabiat bilan muloqotda bo'lish bolalarda atrof-olam haqida qanday munosabatda bo'lishni shakllantirishga yordam beradi?
2. "Tabiat — bolani ma'naviy boyitishning bitmas-tuganmas manbaidir" degan iboraning mazmunini qanday tushunasiz?
3. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tabiat bilan tanishtirish qanday shakllarda tashkillashtiriladi?
4. "Fan va tabiat" rivojlanish markazini tashkil etishda qanday talablar qo'yilgan?
5. "Fan va tabiat" rivojlanish markazida ta'limiy faoliyatlar qaysi me'yoriy hujjatlar asosida olib boriladi?
6. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasalari davlat o'quv dasturida tabiat bilan tanishtirish ta'limiy faoliyati turli guruhlarda qanday miqdorda o'tilishi belgilangan?
7. "Fan va tabiat" rivojlanish markazida qanday metodik ta'minotga ega bo'lish kerak?

2–Mavzu: “Fan va tabiat” rivojlanish markazida bolalarni jonli va jonsiz tabiat bilan tanishtirish (amaliy 2 soat).

Reja:

1. “Fan va tabiat” rivojlanish markazida bolalarni jonli va jonsiz tabiat bilan tanishtirishda qo'llaniladigan amaliy uslub va uning turlari

2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o'quv dasturining yillik mavzuviy rejasi asosida tajribalar ro'yxatini tuzish

1. “Fan va tabiat” rivojlanish markazida bolalarni jonli va jonsiz tabiat bilan tanishtirishda qo'llaniladigan amaliy uslub va uning turlari

Tinglovchilarning bolalarni jonli va jonsiz tabiat bilan tanishtirishda qo'llaniladigan amaliy uslub va uning turlari haqida tushunchalarni aniqlash maqsadida "Jonli tabiat tushunchasiga izoh", "Jonsiz tabiat tushunchasiga izoh", "Jonli tabiat bilan tanishtirishda qo'llaniladigan amaliy uslublar", "Jonsiz tabiat bilan tanishtirishda qo'llaniladigan amaliy uslublar" deb yozuvlar qayd etilgan kartochkalar tinglovchilarga tarqatiladi. Tinglovchilar kartochkadagi savollarga o'z fikr mulohazalari asosida javob beradilar. Tinglovchilar tomondan berilgan javoblardan so'ng o'qituvchi tamondan slayd taqdimot orqali umumlashtiriladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish jarayoni O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari, "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasalari davlat o'quv dasturida berilgan yillik mavzuviy reja asosida oy mavzulari va hafta mavzulariga asoslanib o'tkaziladi.

Tabiat — bitmas-tuganmas xazinadir. O'simliklar dunyosi, hayvonot olami yosh qalbning to'g'ri o'sib shakllanishida, tabiatda bo'ladigan voqea-hodisalarning sir-asrorini o'rganib voyaga yetishida katta manba bo'lib xizmat qiladi.

Tabiatdagi narsalar ikki qismdan: jonli va jonsiz tabiatdan iboratdir.

Jonli tabiatdagi barcha mavjudotlardan eng qudratlisi insondir. Inson fikrlaydi, mehnat qiladi, turli kashfiyotlar ixtiro qiladi. Tabiat insonni ma'naviy boyitishning bitmas-tuganmas manbaidir. Tabiat bilan inson o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlashda ekologik ta'lim-tarbiyaning roli nihoyatda katta. Ta'lim tizimining barcha bosqichlarida amalga oshiriladigan uzluksiz ekologik ta'lim va tarbiya insonning tabiatiga, qolaversa, o'ziga nisbatan yangi munosabatlarning shakllanishini taqozo etadi. Bu o'z navbatida barkamol insonning shakllanishida poydevor bo'lib xizmat qilishi mumkin. Tabiatga nisbatan muhabbat uyg'otish ona Vatanga, uning tabiat yodgorliklari, tarixiy obidalari, xalqimizning an'alariga hurmat ruhida tarbiyalashga, yuksak ma'naviyatli shaxsning shakllanishiga olib keladi.

Jonli tabiatga kiruvchilar esa oziqlanadilar, nafas oladilar, o'sadilar va ko'payadilar. Jonli tabiat vakillari o'simlik, havo, suv, yorug'lik, issiqlik va ozuqa bo'lmasa yashay olmaydi.

Jonsiz tabiatga yer, quyosh, yulduzlar, suv, havo, toshlar, tuproq, jonli tabiatga esa o'simliklar, hayvonlar, mikroorganizmlar, odamlar kiradi. Jonsiz tabiat deyilishiga sabab ular oziqlanmaydi, o'smaydi, ko'paymaydi, rivojlanmaydi. Masalan, toshni olsak, unga suv ham, havo ham kerak emas.

Jonsiz tabiatni kuzatishda bolalar o'zlarini o'rab turgan borliqni, tabiat hodisalarini kuzatishlari, jonsiz tabiat obyektlarining ayrim xossa va xususiyatlarini, ob-havodagi o'zgarishlarni (*sovuq, issiq, iliq, quyoshli, bulutli bo'lishi; shamol esishi, yomg'ir, qor yoki do'l yog'ishi*), suv, muz va qorning

ayrim xususiyatlari (*tiniq, toza suv iste'mol qilinadi; qor yumshoq, oppoq, uni iste'mol qilib bo'lmaydi, qordan qorbobo yasash, qorbo'ron o'ynash mumkin, muz qattiq, muz erib suvga aylanadi*) bilishlari kerak.

Bolalarga tabiatdagi ayrim narsalarning o'ziga xos xususiyatlari (*tosh-qattiq, qum-sochiluvchan*) haqida qiziqarli tarzda tushuncha beriladi.

Bolaning tun va kun haqidagi tushunchalarini kengaytirish, kun qismlari (*ertalab, kunduz, kechqurun, tun*)da kattalar va bolalarning harakatlari haqida suhbatlar o'tkaziladi.

Bolaga yil fasllarining almashib kelishi va ularning nomlarini (*kuz, qish, bahor, yoz*)rasmlar orqali aytib beriladi.

Jonli tabiat bilan tanishtirishda bolalar o'simliklar dunyosi: sabzavotlar va mevalarning o'ziga xos belgilari bilan tanishtiriladi. Sabzavotlar polizda, mevalar esa bog'da, daraxtda o'sishi; sabzavotlar har yili ekilishi, mevali daraxtlar esa ko'p yillik o'simlik hisoblanishi haqida qisqacha tushuncha beriladi.

Sabzavotlar: sabzi, kartoshka, sholg'om, piyoz, pomidor, bodring va mevalar: olma, gilos, o'rik, olcha, anor, nok haqidagi tushunchalarini mustahkamlanadi. Sabzavotlar: lavlagi, rediska, turp, sarimsoq va mevalar: shaftoli, olxo'ri, xurmo bilan tanishtiriladi. Bolaga sabzavot va mevalarning nomini, rangi, shakli, o'lchami, ta'mi, tanovul qilinishi (*pishiriladi, tuzlanadi, quritiladi yoki xomligicha yeyiladi*) haqida amaliy mashg'ulotlar orqali tushuncha beriladi. Meva va sabzavotlarni rasmlar orqali guruhlarga (mevalar, sabzavotlar) ajratishga o'rgatiladi. Sabzavot va mevalar yetishtirishda kattalarning mehnati haqidagi tasavvurni shakllantiriladi.

Gullaydigan madaniy (*chinnigul*), o't o'simlik (*boychechak*) va dorivor o'simliklar (*moychechak, yalpiz*) bilan tanishtiriladi. Ularning nomlari va ranglarini to'g'ri aytishga o'rgatiladi. Shu bilan birga bolaning e'tiborini barglarning shakliga, poyasi va gullaridagi farqlarga, ba'zi o'simliklarning shifobaxsh xususiyatlariga qaratiladi.

Hayvonot dunyosi bilan tanishtirishda bolalarni fasllar o'zgarganda, xususan, kuz va qish davrida ayiq, bo'ri, olmaxon, quyon, toshbaqa singari yovvoyi hayvonlarning hayot tarzi (*qayerda yashaydi, nima bilan oziqlanadi, dushmanlaridan qanday himoyalangani*) haqidagi tasavvurlari boyitiladi.

Bu faslda uy hayvonlarining hayoti qanday kechishi, ularning bolalari (*it-kuchukcha, mushuk-mushukcha, qo'y-qo'zichoq, sigir-buzoq, echki-uloqcha v.b.*) haqida tushunchalari aniqlanadi va kengaytiriladi.

Uy va yovvoyi hayvonlarni rasmlar orqali guruhlarga (uy va yovvoyi hayvonlar) ajratishga o'rgatiladi.

Parrandalarni (*o'rdak va jo'jalari, kurka va jo'jalari*) parvarish qilish haqidagi tushunchalarini kengaytiriladi. Parrandalarni bolalari bilan rasmlar orqali guruhlariga ajratishga o'rgatiladi.

Bola diqqatini kunlar ilishi bilan qushlar ko'payib, hasharotlar paydo bo'lishi, kunlar sovishi bilan hasharotlar butkul ko'rinmay qolganiga, muassasa hovlisidagi qushlar ham kamayib ketganiga qaratiladi. Sovuq qish kunida qorni ochib ovqat izlayotgan qushchaga qiyin ekanligini his etish, qushlarga g'amxo'rlik qilish (*maydonchada uchib yurgan qushlarga don sepish*) hissi tarbiyalanadi.

Qushlarning nima bilan oziqlanishi, qishloq xo'jaligiga keltiradigan foydasi haqida ham qisqacha ma'lumot beriladi.

Atrof-muhitda uchraydigan hasharotlar (*kapalak, xonqizi, asalari, ninachi, tillaqo'ng'iz*)ni farqlashga o'rgatiladi.

Uy va yovvoyi qushlarni rasmlar orqali guruhlariga (uy va yovvoyi qushlar) ajratishga o'rgatiladi. Bolalarda ilk ekologik madaniyatni tarbiyalanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jonli va jonsiz tabiat bilan tanishtirish xilma-xil shakllarda:

“Fan va tabiat” rivojlanish faollik markazida,
amaliy mashg'ulotlarda,
ekskursiyalarda kuzatishlarda (*sayr vaqtida*),
kundalik hayotda,
suhbatlarda,
mehnatda amalga oshiriladi.

Ular rasmlarni ko'rish, badiiy asarlarni o'qish, hikoya, diafilm va kinofilmlarni ko'rsatish foydalaniladi. Bolalar egallagan bilim, malaka, ko'nikmalarini mehnat va o'yinlarda amalda qo'llaydilar.

Bundan tashqari jonsiz tabiatga kiruvchi hodisa va narsalarni ularning bilan olib boridadigan tajribalar asosida ham tanishtirish mumkin.

Pedagogikada metod - pedagog va ta'lim oluvchining (bolaning) ma'lum ta'lim-tarbiyaviy natijasi: bilimlarni egallash, malaka va ko'nikmalarni hosil qilish, qobiliyatlarni o'stirish, axloqiy sifatlar, xulq odatlarni shakllantirishga erishish uchun yo'llangan hamkorlikdagi faoliyatining usulidir. Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarni tabiat bilan tanishtirish jarayonida turli metodlardan foydalaniladi. Tabiat bilan tanishtirish metodlari uchta asosiy guruhga bo'linadi:

Ko'rgazmali uslub — kuzatish, rasmlarni ko'rish, diafilm, kinofilm, ekskursiyalar.

Amaliy uslub — o'yin metodi, mehnat, oddiy tajribalar.

Og'zaki uslub — tarbiyachining hikoyasi, badiiy asarlarni o'qish, suhbat.

Metodlarni tanlashda tarbiyachi bolalarning yosh xususiyatlari, psixologiyasi, bilimlari, dastur talablari, o'z o'lkasi iqlimining tabiati, pedagogik

tamoyillarga moslashadi. Yuqoridagi metodlar bir-biri bilan uzviy bog‘liq va bir-birini to‘ldiradi.

Kuzatish uslubi. Turli yosh guruhlarda bolalarni tabiat bilan tanishtirishda tarbiyachi ko‘rgazmali metod - kuzatishdan keng foydalanadi. Kuzatish - tabiat jismlari va hodisalarning tabiiy sharoitlarda maqsadga yo‘nalgan va bevosita shu hodisalarni borishiga aralashmagan holda sezgilar bilan qabul qilib olishdir. Kuzatish murakkab bilish faoliyati bo‘lib, bunda idrok, tafakkur va nutq ishtirok etib, barqaror diqqat talab etiladi.

Bolalarni tabiat bilan tanishtirishda doimiy kuzatishlar olib borish ularning mantiqiy fikr yuritishi va nutqini o‘stirishda g‘oyat katta ahamiyatga egadir.

Bolalarni tabiatdagi narsa va hodisalar bilan ma‘lum bir tartibda tanishtirib borilsa, ularda diqqat va kuzatuvchanlik, tabiatga qiziqish, undagi hodisalarni bilishga intilish kuchayib boradi.

Kuzata bilish — juda muhim xususiyat bo‘lib, bunda bolada to‘g‘ri yoza bilish, og‘zaki nutq malakalari rivojlanadi.

Bolalarni hodisa va narsalarni maqsadga muvofiq holda o‘zlashtira olishga va ularning eng muhimlarini ajrata olishga o‘rgatish zarur. Tarbiyachi kuzatish ishlarini olib borishda narsa va hodisalar o‘rtasidagi aloqa va sabablarning bog‘lanishlarini ilg‘ab olishni bolalarga o‘rgatishi kerak. Shunday qilib maktabgacha yoshdagi bolalarning tafakkurlari tabiat haqidagi aniq bilimlarni to‘plash orqali o‘sadi. Kuzatishlar diqqatni jalb qilish yo‘li bilangina olib borilishi mumkin. Kuzatish, ya‘ni narsa va hodisalarga diqqatni maqsadga muvofiq holda jalb qilishga o‘rgatish bilan, biz ularda ixtiyoriy diqqatni ham o‘stiramiz.

Noto‘g‘ri tushunchalarni tuzatish, yangi tushunchalar hosil qilishga nisbatan ancha qiyinroqdir. Shuning uchun bolalar maktabgacha ta‘lim yoshidayoq, his qilish tajribalariga asoslangan holda, tabiat haqida to‘g‘ri tushunchalarga ega bo‘lishlari juda muhimdir.

Bolalarda tabiatga qiziqishni tarbiyalash zarur, chunki u sog‘lom bo‘lmagan faoliyatlarda ham vujudga kelishi mumkin. Masalan, bolalar qo‘ng‘iz va kapalaklarni tutib olib, nima qilar ekan deb, ularning qanot va oyoqlarini uzib tashlaydilar. Yoki hayvonlarni, qushlarni qiynab, natijasi nima bo‘lar ekan, deb qiziqadilar. Ularga tabiatning o‘zaro bog‘liqligini, ya‘ni uning “oltin zanjir” ekanligini tushuntirish zarur. Bu orqali bolalarga ekologik ta‘lim-tarbiya berib boriladi.

Kuzatishlar davomiyligi va xarakteri bo‘yicha qisqa muddatli va uzoq muddatli bo‘lishi mumkin.

1) Qisqa muddatli kuzatish – bunga daraxtlardan bargning to‘kilishi, shamol bo‘lishi, qor, yomg‘ir yog‘ishi, daraxtlarning gullari mevalari o‘sib turishi kuzatishimiz mumkin.

Qisqa muddatli kuzatish jarayonida bolalar narsalarning shakli, rangi, katta-kichikligi, tuzilishi, fazoviy joylashuvi, sathining xarakterini farqlashni, hayvonlar bilan tanishganda esa harakat xakteri, ularning chiqaradigan tovushlarini o'rganadilar. Bu kuzatish turiga masalan, qor yoki yomg'ir yog'ishi, kamalakning hosil bo'lishi kabi holatlar kiradi.

2) Uzoq muddatli kuzatish – ekilgan o'simlikni o'sib, unib chiqqanidan to katta bo'lguniga qadar o'tgan vaqt kuzatiladi. Bu jarayonni jonivorlarda ham kuzatish mumkin. Jonivorlarning o'sishi, yashash sharoiti kuzatiladi.

O'simlik va hayvonlarni o'sishi hamda rivojlanishi, tabiatdagi mavsumiy o'zgarishlar haqidagi bilimlarning jamg'arilishi uchun kuzatishning ancha murakkabroq turi - uzoq muddatli kuzatishlardan foydalaniladi. Bunda bolalarning obyektning kuzatilayotgan holatini ilgarigisi bilan qiyoslashlariga to'g'ri keladi.

3) Solishtirma kuzatish - uzoq va qisqa muddatli kuzatishlar orasidagi farqni ajrata olish natijasida tashkil etiladi.

Solishtirma va uzoq muddatli kuzatishlar mazmuniga ko'ra murakkab bo'lganligi sababli, maktabgacha ta'lim, o'rta, katta hamda maktabga tayyorlov guruhlarida foydalaniladi. Bu kuzatuvlar davomida bolalarda analiz qilish, qiyoslash, xulosalar chiqarish jarayoni takomillashadi.

Kuzatish narsalarning ayrim belgilariga qarab holatlarini aniqlash (masalan, gulning bargiga qarab uni sug'orish, akvariumdagi suvning holatiga qarab suvni almashtirish, yoki qordagi izga qarab qaysi qushning izi ekanligi, mevalarning pishgan yoki xomligini rangiga qarab ajratish) maqsadida ham tashkil etiladi. Kuzatishning bu turi bolalarda tabiat hodisalarini analiz qilish, ayrim ma'lumotlarni qiyoslash, soddaroq xulosalar chiqarish ko'nikmalarining hosil bo'lishiga yordam beradi.

Kuzatishlar mazmuniga va tarbiyachining o'z oldiga qo'ygan maqsadiga ko'ra o'simlik va hayvonlar, ob-havo hamda kattalarning tabiatdagi mehnati bilan ekskursiya, sayrlarda, shuningdek tabiat burchagidagi mashg'ulotlarda tashkil etiladi.

Barcha hollarda kuzatish bolalarning yuksak aqliy faoliyatini rivojlantirishi, ularni fikrlashga, berilgan savollarga javob topishga undashi, shuningdek, ulardagi qiziqishlarni rivojlantirishi va tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishni tarbiyalashi lozim.

Tarbiyachining kuzatishga tayyorlanishi. Kuzatishni tashkil etishda obyekt tanlash katta ahamiyatga ega. Tanlangan obyekt yaxshi holatda bo'lishi kerak, ya'ni o'simlik so'limagan, navlari o'ralmagan, hayvon qo'lga o'rgatilgan, sog'lom, bolalardan cho'chimaydigan bo'lishi zarur. Kuzatish tabiat burchagida bo'lsa, obyekt yaxshi yoritilgan bo'lishi, unga yaqinlashish qulay bo'lishi uchun yorug'lik yon tomondan tushib turishi lozim. Bolalar hayvonlarning harakatini

kuzata turib, ovqat berishlari, silashlari, ular bilan o'ynashlari mumkin. Bunda hayvonlar o'zlarini erkin tutishlari, bemaolol harakat qilishlari zarur. Buning uchun bolalar tabiat burchagida qulay joylashib o'tirishlari maqsadga muvofiqdir.

Kuzatishni boshqarish. Tarbiyachi kuzatishni birinchi marotaba o'tkazayotgan bo'lsa, dastlab bolalarda hosil bo'lgan qiziqishlarini qondirish hamda kuzatilayotgan narsa haqida birinchi taassurot hosil qilish uchun ularni kamida 1-2 daqiqa tomosha qildirib turadi.

Kuzatishni boshqarish jarayonida tarbiyachi xilma-xil usullardan — bolalarning yoshlariga mos savol va topshiriqlar, narsani ushlab ko'rish, qiyoslash, o'yin harakatlaridan foydalanadi.

2.Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o'quv dasturining yillik mavzuvij rejasida tajribalar ro'yxatini tuzish

Tarbiyachi kuzatishni tashkil qila turib, kerakli ma'lumotlarni aytishi, kuzatiladigan obyektning muhim xususiyatlarini ajratishi zarur. Bolalarda kuzatishga nisbatan qiziqish uyg'otish, kuzatilayotgan narsalarni estetik idrok etish uchun tarbiyachi she'rlardan, topishmoqlardan, katta yosh guruhlarda esa badiiy asarlarni o'qishdan foydalanadi.

Hayvonlarni kuzatishda tarbiyachi izchillikka rioya etib, bolalarning diqqatini “Nima qilyapti?”, “Qanday yuryapti?”, “Nima yeyapti?”, “Qanday yeyapti?”, “Tanasi nima bilan qoplangan?”, “Oyoqlari qanday — uzunmi yo qisqami?”, “Ko'zlari qanday (shakli, rangi)?” kabi savollar yordamida hayvonlarning xatti-harakatiga qaratadi.

O'simliklarni kuzatish ularning eng yorqin, ko'zga tashlanadigan belgilarini belgilash va ajratib ko'rsatishdan boshlanadi. Bu o'simlikning guli yoki uning yorqin rangdor barglari, ba'zan poyasi (masalan, kaktus) bo'lishi mumkin. Ana shundan so'ng o'simlik tashqi tuzilishining asosiy xususiyatlari — kattaligi, shakli, poyasi (yoki tanasi), barglari, gullari va shu kabilar tartib bilan ko'rib chiqiladi. Bunday izchillik maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning diqqati hali yetarlicha barqaror emasligi, ko'p jihatdan beixtiyoriyligi tufayli zarurdir. Biroq mashg'ulot oxirida kuzatish jarayonida paydo bo'lgan tasavvurlar natijasini umumlashtirish lozim. Tarbiyachi topshiriq berishning turli usullaridan foydalanib, “Gapirib berchi, qayerdan bilding?, Nimasi bilan farq qiladi?” kabi savol va topshiriqlar bilan bolalarning kuzatish orqali nutqlarining o'sishiga yordam beradi.

Barcha hollarda, tarbiyachi kuzatishni tashkil etar ekan, uning aniq bir vazifadan ikkinchisiga, faktlardan aloqalarga, tasavvurlar to'plashdan ularni qiyoslashga, so'ngra xulosalar chiqarishga o'tishda izchillikka rioya qilishi lozim. Shunda bolalarda mantiqiy tafakkur o'sadi. Har bir kuzatishda bolalarni tabiat

bilan tanishtirishning kichik, aniq vazifasini hal etish lozim. Shuning uchun kuzatishlarning har biri ilgarigisi bilan bog'lanib o'tkazilishi zarur.

Tarbiyachi uzoq muddatli kuzatishni tashkil etishda, uni oldindan bir qator epizodik kuzatishlar — “bo'laklarga” taqsimlaydi. Bunday kuzatish o'simliklar rivojlanishidagi o'zgarishlar aniq ko'rinadigan vaqtda o'tkaziladi. Tarbiyachi bolalarga o'simlikni tomosha qilib, belgilarini qayd qilishni (birinchi barglarning chiqishini, o'simtaning urug' qobig'ini yorib chiqayotganini kuzatishni) tavsiya etadi. Yakuniy kuzatishda bolalar kuzatilayotgan o'simlik rivojlanishining butun tasvirini tiklashi lozim. Buni kuzatishlar kundalik daftari, turlicha rasmlar, gerbariylar, katta yosh guruhlarda esa chizmalı jadvallar asosida tashkil etish mumkin

O'yin. Tabiatning oddiy hodisa va tasavvurlarini kengaytirish maqsadida o'tkaziladigan kuzatishlar bilan bir qatorda xilma-xil o'yinlardan keng foydalaniladi. Bu o'yinlarda bolalar sezuvchanlik tajribasini orttiradilar, egallagan bilimlarini ijodiy o'zlashtiradilar. Bolalarni tabiat bilan tanishtirishda didaktik, harakatli va ijodiy o'yinlardan foydalaniladi.

Didaktik o'yinlar. Didaktik o'yinlarda bolalar o'zlarida tabiatdagi narsa va hodisalar, hayvonlar va o'simliklar haqida mavjud bo'lgan bilimlarni aniqlaydilar, mustahkamlaydilar, kengaytiradilar. Ko'pgina o'yinlar bolalarni umumlashtirish hamda turkumlashga o'rgatadi.

Didaktik o'yinlar xotira, diqqat, kuzatuvchanlikning o'sishiga yordam beradi, yangi sharoitlarda bolalarni mavjud bilimlaridan foydalanishga o'rgatadi, turli aqliy jarayonlarni faollashtiradi, lug'atni boyitadi, bolalarda birgalikda o'ynash ko'nikmasini tarbiyalashga yordam beradi. Bolalarni tabiat bilan tanishtirishda predmetli, stol-bosma va og'zaki didaktik o'yinlardan foydalaniladi.

Predmetli o'yinlar — barglar, urug'lar, gullar, mevalar, sabzavotlar bilan o'ynaladigan “Ajoyib qopcha”, “Mevalar va ildizlar”, “Bu butoqda kimning bolakaylari” va shu kabi o'yinlardir. Bu o'yinlar yordamida bolalar faol muloqotda bo'ladigan predmetlarning xususiyat hamda belgilari haqidagi tasavvurlari aniqlanib boyitiladi. Predmetli o'yinlar, ayniqsa kichik va o'rta yosh guruhlarda keng qo'llaniladi. Bu o'yinlar bolalarga tabiat jismlarining o'zidan foydalanish, ularni qiyoslash, hamda ularda sodir bo'ladigan ayrim tashqi belgilaridagi o'zgarishlarni qayd qilish imkonini beradi. Predmetli o'yinlar barcha yoshdagi guruhlarining biroz murakkablashtirilgan bilimlarini kengaytirish, tafakkurlarini kuchaytirish hamda harakatlarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Stol-bosma o'yinlari — “Yilning to'rt fasli”, “Kichkintoylar”, “Mevalar”, “O'simliklar”, “Barglarni terib ol”, “Juft rasmlar” va shu kabilardir. Bu o'yinlar bolalarning o'simliklar, hayvonlar jonsiz tabiat hodisalari haqidagi bilimlarini o'zlashtirish, aytilayotgan so'zga qarab predmetni tasvirlash ko'nikmasini

shakllantirishga yordam beradi. O‘yin so‘z bilan birgalikda olib boriladi, so‘z yo rasm idrok etilishidan oldin keladi yoki o‘yin bilan uyg‘unlashib ketadi. Bunday o‘yinlar ozchilik bolalar bilan o‘tkaziladi.

Og‘zaki o‘yinlar (“U nima uchun uchadi, yuguradi, sakraydi”, “Suvda, havoda, yerda”, “Kerak-kerak emas” va shu kabilar) hech qanday jihoz talab qilinmasligi tufayli juda maqbuldir. Ular u yoki bu predmetlarning vazifalari hamda harakatlari haqidagi bilimlarni mustahkamlash, umumlashtirish va bir tizimga solish maqsadida o‘ynaladi. Bu o‘yinlar diqqatni, zehnni, qabul qilish tezligini, ravon nutqni rivojlantiradi.

Tabiatga oid o‘yinlarni o‘rganish barcha didaktik o‘yinlar uchun umumiy bo‘lgan qoidalar bo‘yicha amalga oshiriladi. Kichik yosh guruhlarda dastlabki bosqichlarda tarbiyachi o‘yinni bolalar bilan birga o‘ynaydi, o‘yin davomida u bir qo‘ldani aytib, uni shu zahotiyiq tadbiiq qiladi. Takroriiy o‘yinda esa qo‘shimcha qo‘ldalarni aytadi. Ikkinchi bosqichda tarbiyachi o‘yinda faol qatnashmaydi, chetdan rahbarlik qilib, o‘yinni boshqarib turadi. Uchinchi bosqichda bolalar mustaqil o‘ynaydilar.

O‘rta yosh guruhdan boshlab o‘yinga o‘rgatish usuli o‘zgaradi. Avval tarbiyachi o‘yinning mazmunini aytib, oldindan 1-2 ta muhim qo‘ldani ajratib ko‘rsatadi. O‘yin davomida u bu qo‘ldalarni yana bir bor ta’kidlaydi. O‘yin harakatlarini ko‘rsatadi, qo‘shimcha qo‘ldalarni beradi. Keyingi bosqichda bolalar mustaqil o‘ynaydilar. Tarbiyachi o‘yinni kuzatib turadi, xatolarni to‘g‘rilaydi, nizolarni bartaraf qiladi. O‘yinga qiziqish susaygan vaqtda tarbiyachi o‘yinning boshqa turlarini taklif qiladi.

O‘yin mashqlari va o‘yin-mashg‘ulotlar. Aytib o‘tilgan o‘yinlardan tashqari bolalar bilan bo‘ladigan ish jarayonida ko‘pincha o‘yin mashqlaridan (“Bargiga qarab daraxtni top”, “Ta’midan bilib ol”, “Xuddi shunga o‘xshash gulni top”, “Sariq bargni olib kel” va boshqalar) foydalaniladi. O‘yin mashqlari narsa va hodisalarni sifati hamda xususiyatiga ko‘ra farqlashga o‘rgatadi, kuzatuvchanlikni o‘stiradi.

Bu o‘yinlar butun guruh bolalari bilan yoki ularning bir qismi bilan o‘tkaziladi. O‘yin mashqlari kichik va o‘rta guruhlarda alohida ahamiyatga egadir.

Didaktik o‘yin-mashg‘ulotlar “Ajoyib qopcha”, “Gul magazini” kabi o‘yinlarni o‘z ichiga oladi. Ular ma’lum mazmunga ega bo‘lib, o‘yin-mashg‘ulotlarga qiziqarlilik kiritadi. Bunda o‘qitish o‘yin qo‘ldalari, harakatlari orqali bevosita olib boriladi. O‘yin-mashg‘ulotlardan kichik va o‘rta guruhlarda foydalaniladi, katta guruhlarda esa ular mashg‘ulotning bir qismini tashkil etadi.

Harakatli o‘yinlar. Tabiatshunoslik xarakteridagi harakatli o‘yinlar hayvonlarning xatti-harakati, ularning hayot tarziga taqlid qilish bilan bog‘liq

bo‘lib, ba’zilarida jonsiz tabiat hodisalarini aks ettiradi. Bu “Ona tovuq va jo‘jalar”, “Mushuk va sichqonlar”, “Quyosh va yomg‘ir” va shu kabi o‘yinlardir.

Ijodiy o‘yinlar. O‘yinda bolalar mashg‘ulot, ekskursiya, kundalik hayot jarayonida olingan taassurotlarni aks ettiradilar (parrandachilik fabrikasi, issiqxona va shu kabilardagi ishlar), ular haqidagi bilimlarni egallaydilar, bunda ularda mehnatga ijodiy munosabat shakllanib, kattalarning tabiatdagi mehnatlarining ahamiyatini anglab oladilar.

Ijodiy o‘yinlarning mustaqillik xarakteri tarbiyachiga bolalarni yangi bilim, malaka va ko‘nikmalardan o‘rgatish metodi sifatida foydalanish imkonini bermaydi. Biroq bunda tarbiyachi bolalar qaysi bilimlarni yetarlicha egallaganlar-u, qaysilarini yana kengaytirish lozimligini bilib olish uchun ijodiy o‘yinlarni diqqat bilan kuzatib borishi lozim. Tarbiyachi tabiatshunoslik mazmunidagi ijodiy syujetli, rolli o‘yinlarni boyitib, ekskursiyalar, sayrlar vaqtida bolalarni kattalarning mehnati haqidagi bilimlarini kengaytiradi, diafilmlar ko‘rsatadi, kitoblar o‘qib beradi.

O‘yinni rivojlantirishda qishloq mehnatkashlari — sut sog‘uvchi, bog‘bonlar haqidagi hikoyalar bolalarga alohida ta’sir ko‘rsatadi, shu bilan birga ularda kattalar mehnatiga nisbatan qiziqish uyg‘otib o‘yin mazmunini boyitadi. Tabiatshunoslik mazmunidagi ijodiy o‘yinlarni avj oldirish uchun sharoit yaratish ya’ni zarur o‘yinchoqlar — qishloq xo‘jalik mashinalari, hayvonlar va shu kabilar bilan ta’minlash darkor.

Ijodiy o‘yin turlaridan biri tabiiy materiallar — qum, qor, loy, mayda toshchalar, so‘ta va shu kabilar bilan o‘ynaladigan o‘yinlardir. Materiallar yordamida bolalar ijod qilar ekan, ularning xususiyatlari va sifatlarini bilib oladilar. Har bir yosh guruhda yilning fasliga mos tabiiy material bilan o‘ynash uchun sharoit yaratiladi. Bular qum maydonchalari hamda qum stollari, qum va qor bilan o‘ynash uchun shakl to‘plamlari, odamlar va hayvonlarning rezinkadan yasalgan figuralari, uy, daraxtlarning fanerdan yasalgan siluyetlari, butalar, shoxchalar, chakamug, metall karkaslar bo‘lib, bular yordamida figuralar yasaladi. Tarbiyachi bolalarga o‘yin uchun tabiiy materiallarni tanlashda va ulardan foydalanishda yordam beradi hamda foydalanish usullarini ko‘rsatadi.

Tushunchalar asosida amaliy jarayon tashkil etiladi.

Kichik guruhlarda juftlikda ishlash

Amaliy dars mashg‘ulotida tinglovchilar kichik guruhlariga bo‘linib “Fan va tabiat” rivojlanish markazida bolalarni jonli tabiat bilan tanishtirishda qo‘llaniladigan amaliy uslublar”; “Fan va tabiat” rivojlanish markazida bolalarni jonsiz tabiat bilan tanishtirishda qo‘llaniladigan amaliy uslublar”;

“Tabiat bilan tanishtirishda o‘yin metodi”; “Tabiat bilan tanishtirishda mehnat jaryonidan foydalanish” kabi mavzularda taqdimot qilish topshirig‘i beriladi.

Har bir topshiriq kichik guruhlarda ishlanib, guruh a‘zolari tomonidan taqdimot qiladilar. Taqdimot davomida vazifalarda aks etgan fikr-mulohazalarni muhokama qiladilar, masalalarini amaliy ish ko‘rinishida tahlil qiladilar, fikr almashish imkoniga ega bo‘ladilar.

“Fan va tabiat” rivojlanish markazida narsa va hodisalarning o‘ziga xos xususiyatlari va kichik tajribalar o‘tkazish usullari.

Tinglovchilarning bolalarni Maktabgacha yoshdagi bolalarga yoshlariga xos tarzda “Fan va tabiat” rivojlanish markazida jonli va jonsiz tabiat bilan tanishtirishda qanday tajribalar o‘tkazilishi mumkinligi haqida tushunchalarini aniqlash maqsadida “Suvning xususiyatlari mavzusida tajribalar”, “Havoning xususiyatlari mavzusida tajribalar”, “Qumning xususiyatlari mavzusida tajribalar”, “O‘simliklarning xususiyatlari mavzusida tajribalar” deb yozuvlar qayd etilgan kartochkalar tinglovchilarga tarqatiladi. Tinglovchilar kartochkadagi savollarga o‘z fikr mulohazalari asosida javob beradilar. Tinglovchilar tomondan berilgan javoblardan so‘ng o‘qituvchi tamondan slayd taqdimot orqali umumlashtiriladi.

Markazdagi faoliyat qiziqarli bo‘lishi, qo‘yilgan maqsad va vazifalarni hal etishi, ta’limiy materiallar va o‘yin anjomlari guruh bolalarining yoshiga mos, xavfsiz va ularda qiziqish paydo qilishi lozim.

Markazdagi vazifa va topshiriqlar bolalarga tushunarli bo‘lishi kerak. Har bir markaz haftaning boshida tayyorlanadi va jihozlanadi.

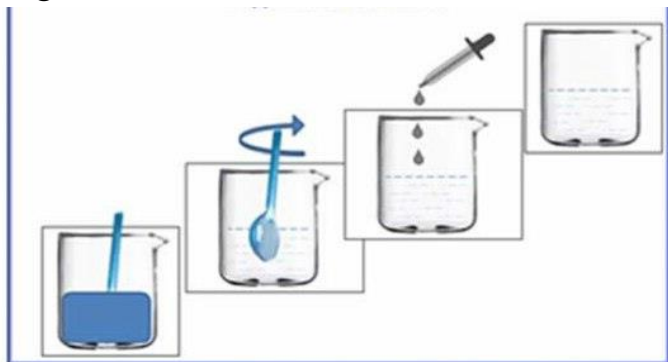
Markaz ishi davomida tarbiyachi bolalar egallayotgan bilim, malaka, ko‘nikmasini kuzatadi, tavsiya etilgan materiallarning bolalar uchun qanchalik qiziqarli, tushunarli va osonligiga e’tibor qaratadi. Agar kerak bo‘lsa, tarbiyachi ta’limiy materiallarni to‘ldiradi yoki o‘zgartiradi. Kuzatuv natijalari asosida tarbiyachi tabiat bilan tanishtirish yuzasidan bola va uning ota-onalari bilan yakka tartibda ishlashni rejalashtiradi.

Har hafta oxirida tarbiyachi bolalarning tabiat bilan tanishtirish yuzasidan olib borilgan faoliyatni tahlil qiladi, bolalar nimalarni bilib olganini, nimani bilishni ho‘xlashlarini o‘rganadi, har bir bolaning qiziqishi va ehtiyojini, kattalar va tengdoshlari bilan o‘zoro muloqatini kuzatadi, xulosalaydi. Shu bilan birga materiallar qay darajada qiziqarli va savodli tayyorlanganligi, qo‘yilgan maqsadga

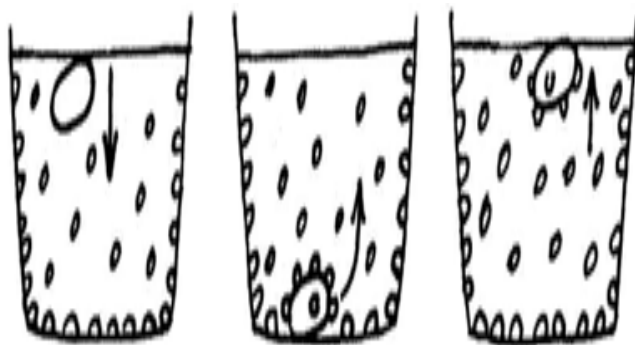

erishildimi yoki yo‘qmiligi chuqur tahlil etiladi. Shundan so‘ng keyingi haftaga tayyorgarlik ko‘riladi.

Shunday qilib, rivojlanish markazlarida to‘g‘ri tashkil etilgan ish har bir bolaga o‘zi yoqtirgan faoliyat bilan mashg‘ul bo‘lishga, o‘z kuchi va qobiliyatini sinab ko‘rishga, kattalar va tengdoshlari bilan birgalikda faoliyat yuritishga, turli tajribalar o‘tkazish va taxlil qilishga imkon beradi, aynan shular rivojlantiruvchi ta’lim negizini tashkil etadi.

Tarbiyachi rahbarligida o‘tadigan amaliy mashg‘ulotlar, tajribalar orqali bolalarda O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablariga va ““Ilk qadam” maktabgacha ta’lim muassasalari davlat o‘quv dasturida yillik mavzuviy reja mazmuniga muvofiq bilimlar shakllanadi, asosiy bilish jarayonlari va bolalarning qobiliyatlari ma’lum bir tartibda rivojlantiriladi.

Tajribalar orqali kichik guruhda bir oyda 2-marta, o‘rta, katta, maktabga tayyorlov guruhlarida esa haftada 1 mavzu asosida o‘tkaziladi. Ekskursiyalar o‘rta guruhdan boshlab tashkil etiladi. Barcha guruhlarda qo‘shimcha sifatida maqsadli sayrlar o‘tkaziladi.

Tajribalar samaraliligi tarbiyachining tayyorgarlik darajasiga bog‘liqdir. Tarbiyachi ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil qilishning turli innovatsion, zamonaviy metodlari, shakllari va vositalaridan foydalanishi

kerak.

Bunda tarbiyachi “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim muassasalari davlat o‘quv dasturi vazifalariga, bolaning individual xususiyatiga, qobiliyat darajasi, qiziqishi va ehtiyojiga tayanadi.

Tarbiyachi qanday metod va uslublar tanlamasin ulardan kompleks, bir-birini to‘ldirgan holda foydalanishi, bu asosiy maqsad — o‘rganilayotgan tabiat jismlari va hodisalarning bolalar tomonidan qiziqish bilan qabul qilib olinishini yaxshilashga hamda tabiat haqidagi tushunchalarning to‘g‘ri shakllanishiga xizmat qilishi kerak.

Tushunchalar asosida amaliy jarayon tashkil etiladi.

Kichik guruhlarda juftlikda ishlash

Amaliy dars mashg‘ulotida tinglovchilar kichik guruhlariga bo‘linib “Suvning xususiyatlari mavzusida tajribalar”, “Havoning xususiyatlari mavzusida tajribalar”, “Qumning xususiyatlari mavzusida tajribalar”, “O‘simliklarning xususiyatlari mavzusida tajribalar” kabi mavzularda taqdimot qilish topshirig‘i beriladi.

Har bir topshiriq kichik guruhlarda ishlanib, guruh a‘zolari tomonidan taqdimot qiladilar. Taqdimot davomida vazifalarda aks etgan fikr-mulohazalarni muhokama qiladilar, masalalarini amaliy ish ko‘rinishida tahlil qiladilar, fikr almashish imkoniga ega bo‘ladilar.

Kichik guruhlar quyidagi tajribalarni ilova qilishlari mumkin

 	<p>Mavzu: Suvning ta’mi</p> <p>Maqsad: Bolalarni suvning xususiyatlari ya’ni uning ta’mi yo‘qligi bilan tanishtirish.</p> <p>Jihoz: Bir stakan suv, bir stakan sok.</p> <p>Tajribaning borishi:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Bolalarning bir stakan suvni ichib ko‘rishi.2. Bolalarning bir stakan sokni ichib ko‘rishi. <p>Savol: Suvning ta’mi bormi?</p> <p>Savol: Sokning ta’mi qanday?</p> <p>Xulosa: Bolalar o‘tkazilgan tajriba asosida suvni ta’mi yo‘q deb xulosa chiqaradilar.</p>
---	--

Mavzu: Suvning tiniqligi

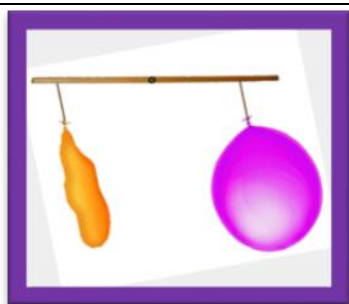
Maqsad: Bolalarni suvning xususiyatlari(tiniqligi) bilan tanishtirish.

Jihoz: suv, sut va 2ta choy qoshiqcha

Tajribaning borishi:

1. Bolalardan idishlardagi suv va sutga qoshiqchalar solishlarini so‘rash.
2. Qaysi idishda qoshiqchalar ko‘rinayotganini so‘rash.
3. Nima sababdan bir stakanda qoshiqcha ko‘rinyapti, ikkinchi stakanda qoshiqcha ko‘rinmayapti? (Chunki, suv tiniq va rangsiz bo‘lganligi uchun suvli stakanda qoshiqcha ko‘rinyapti)

Xulosa: Bolalar suv tiniq, sut esa oq rangda bo‘lganligi uchun suvli stakanda qoshiqcha ko‘rinyapti deb xulosa chiqaradilar.

Mavzu: Havo u nima?

Maqsad: Bolalarga havo to‘g‘risida aniq ma’lumot berish

Kerakli jihazlar: yelim xaltachalar, pufaklar va havoga oid rasmlar.

Tajribaning borishi: yelim xaltachalar va sharlar shishiriladi va kuzatiladi.

Xulosa: havo rangsiz ko‘zga ko‘rinmas, hajmsizligi kuzatiladi.

Mavzu: Havo u nima?

Maqsad: Havo to'g'risida tushuncha berish.

Kerakli jihozlar:

koptok, shishirilgan o'yinchoqlar, tog'orachada suv.

Tajribaning borishi:

Tog'orachadagi suvga koptok va shishirilgan o'yinchoqlar solinadi va kuzatiladi.

Xulosa: Ichida havosi bo'lgan narsalar suvda cho'kmaydi chunki havo suvga nisbatan yegil.

Mavzu: Shakl yasa

Maqsad: Bolalarni xo'l qumning sifatlari bilan tanishtirish

Jihozlar: Xo'l qum, qum uchun shakllar.

Jarayon: Xo'l qumni kaftlar orasiga olish va uni oqizishga harakat qilinsa, u oqmaydi, aksincha qo'ldan bo'laklab tushadi. Qum uchun mo'ljalangan shakllarni xo'l qum bilan to'ldirish va ularni ag'darish. Qum shaklni saqlab qoladi.

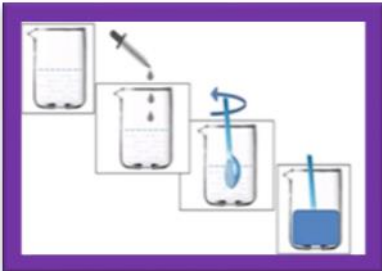
Xulosa: Xo'l qumni kaftlar orasidan oqizib bo'lmaydi, biroq u qurib qolishiga qadar har qanday kerakli shaklni hosil qila oladi. Qum namlanganda qum zarrachalari orasidagi havo yo'qoladi, xo'l zarrachalar o'zaro yopishib qolai.

Mavzu: "Nam qumda izlar qoladi".

Tarbiyachi quruq qumda kaft izlarini qoldirishni taklif qiladi. Izlar yaxshi ko'rinayaptimi? Tarbiyachi qumni ho'llaydi, aralashtiradi, tekkislaydi. Xo'l qumda kaft izlarini qoldirishni taklif qiladi. Endi ko'rinayaptimi? Qaranglar, har bir barmoq ko'rinmoqda. Endi oyoq izlarini hosil qilamiz. Siz nimani ko'rayapsiz? Nima uchun kaft va oyoq izlarini hosil qila oldik? (Chunki biz qumni ho'lladik).

Xulosa: Biz bugun nima haqida bilib oldik? Qanday qumda oyoq va kaft izlari qoladi? (Ho'l qumda izlar qoladi).

 	<p>Mavzu: Bo‘yoq turlari</p> <p>Maqsad: tabiiy bo‘yoqlarni sabzavotlar va mevalardan olishni o‘rgatish</p> <p>Kerakli jihozlar: bo‘yoq turlari, akvarel, guash, yog‘li bo‘yoq va tabiiy bo‘yoqlarni hususiyatlari bilan tanishtirish</p> <p>Tajribaning borishi: bolalarni akvarel bo‘yog‘i - suv bilan aralashtirib qog‘ozda chizish.</p> <p>Guashni – quyuc bo‘lib suv solib ishlatilishi.</p> <p>Yog‘li bo‘yoq – unga yog‘ qo‘shilishi va u qurigach rasm yaltirab turishini ko‘rsatish.</p> <p>Xulosa: bo‘yoqlar har xil ekanligini tushuntirish.</p>
---	--

	<p>Mavzu: Lavlagidan bo‘yoq olish</p> <p>Maqsad: lavlagidan bo‘yoq olishga o‘rgatish</p> <p>Kerakli jihozlar: xom va pishgan lavlagi, pichiq, tova, yog‘, qirg‘ich, elak, stakan</p> <p>Tajribaning borishi: lavlagi tozalanib qirg‘ichdan o‘tkaziladi. Tovaga yog‘ solib qovuriladi. Unlan olib elakdan siqib olinadi. Hosil bo‘lgan sharbatni stakanga solinadi.</p> <p>Xulosa: lavlagi sharbatidan qizil bo‘yoq olinishini va rasm chizishda foydalanishini bilib olishadi.</p>
--	---

Nazorat savollari

1. Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisi tabiat bilan tanishtirishda qaysi uch metoddan foydalanadi?
2. Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisi kuzatish davriyligi bo‘yicha necha turini olib boradi?
3. Ta’limiy o‘yinlar asosida qanday malakalar shakllanadi?

4. Mavzuviy rejalashtirish rejasiga kiritiladigan mavzular qaysi asosiy vazifalarni amaliyotga joriy etishga yo‘naltirilgan bo‘ladi?
5. Predmetli o‘yinlar asosida qanday malakalar shakllanadi?
6. O‘yin mashqlari va o‘yin-mashg‘ulotlar asosida qanday malakalar shakllanadi?
7. Harakatli o‘yinlar asosida qanday malakalar shakllanadi?
8. Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisining mavzuli rejalashtirish kitobida qanday yo‘nalishdagi tajribalar yoritilgan ?
9. Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisining mavzuli rejalashtirish kitobida yoritilgan suv, magnit bilan tajribalarni olib borish metodlarini ochib bering?
10. Tajribalarni tashkil etishda qanday to‘siqlarga uchradingiz?
11. “Fan va tabiat” rivojlanish markazida yana qanday tajribalarni tashkil etish mumkin?

3-Mavzu: “Til va nutq” rivojlanish markazida bolani kommunikativ faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayon mazmuni (amaliy 2 soat).

Reja:

- 1. “Til va nutq” rivojlanish markazida bolalarni savodxonlikka o‘rgatish.**
- 2. “Til va nutq” rivojlanish markazini metodik ta’minlash.**

1. “Til va nutq” rivojlanish markazida bolalarni savodxonlikka o‘rgatish.

Tarbiyachi nutq o‘stirish metodikasining vazifalari ustida ish olib borar ekan haftaning o‘rganilayotgan mavzusi asosida Davlat talablaridan kutilayotgan natijalarni maqsad qilib oladi va rivojlanish markazlarida turli tadbirlar, ta’limiy o‘yinlar orqali maqsadga erishish uchun mavzularni rejalashtiradi.

Tarbiyachi bolalarga nutq o‘stirish, savodxonlikka o‘rgatish vazifalarni o‘rgatish uchun dastur vazifalarini va Davlat talablaridagi “Nutq, muloqot, o‘qish va yozish malakalari” katta sohasining har bir kichik sohasi talablari, kutilayotgan natijalarni yaxshi bilishi va olingan mavzuga mos kutilayotgan natijalarni (rivojlanish ko‘rsatkichlar) tanlash, maqsadni amalga oshirish uchun tegishli markazlarni tayyorlash, jihozlar bilan boyitish ishlarini to‘g‘ri tashkillashtirishi lozim.

Markazdagi faoliyat qiziqarli bo'lishi, qo'yilgan maqsad va vazifalarni hal etishi, ta'limiy o'yinlar, o'yin anjomlari guruh bolalarining yoshiga mos, havfsiz va ularda qiziqish paydo qilishi lozim.

Markazdagi vazifa va topshiriqlar bolalarga tushunarli bo'lishi kerak. Har bir markaz haftaning boshida tayyorlanadi va har kuni yangi jihozlar bilan boyitib boriladi. Bu bilan bolalarda markazga qiziqish uyg'otiladi.

Markaz ishi davomida tarbiyachi bolalar nutqini kuzatadi, tavsiya etilgan materiallarning bolalar uchun qanchalik qiziqarli, tushunarli va osonligiga e'tibor qaratadi. Agar kerak bo'lsa, tarbiyachi ta'limiy materiallarni to'ldiradi yoki o'zgartiradi. Tarbiyachi barcha bolalarni besh kun davomida har bir markazda bo'lishini ta'minlash bilan birga ularning kuzatib boradi. Kuzatuv natijalari asosida tarbiyachi nutq o'stirish yuzasidan bola va uning ota-onalari bilan yakka tartibda ishlashni rejalashtiradi.

Har hafta oxirida tarbiyachi bolalar faoliyatini tahlil qiladi, bolalar nimalarni bilib olganini, nimani bilishni hojlashlarini o'rganadi, kattalar va tengdoshlari bilan o'zoro muloqatini kuzatadi, xulosalaydi. Shu bilan birga materiallar qay darajada qiziqarli va savodli tayyorlanganligi, qo'yilgan maqsadga erishildimi yoki yo'qmiligi chuqur tahlil etiladi. Shundan so'ng keyingi haftaga tayyorgarlik ko'riladi. Kerak bo'lsa frontal mashg'ulotlar, kunning ikkinchi yarmida o'yin jarayonlarini tashkil etish orqali bola nutqi rivojlantiriladi.

Tarbiyachi turli yosh guruhda quyidagi vazifalar bo'yicha ish olib boradi:

Kichik guruhda:

1. Bolalarni tevarak-atrof bilan tanishtirish, nutq o'stirish, lug'at ustida ishlash.
2. Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish.
3. Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash
4. So'zlashuv nutqini (dialog nutqni) shakllantirish.
5. Bolalar badiiy adabiyoti bilan tanishtirish.

O'rta guruhda:

1. Tevarak-atrof bilan tanishtirish, nutq o'stirish, lug'at ustida ishlash.
2. Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish.
3. Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash.
4. So'zlashuv nutqini (dialog nutqni) shakllantirish.
5. Hikoya qilish (monolog nutq)ga o'rgatish.
6. Bolalar badiiy adabiyoti bilan tanishtirish.

Katta va maktabga tayyorlov guruhlarida:

1. Tevarak-atrof bilan tanishtirish, nutq o'stirish, lug'at ustida ishlash.
2. Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish.
3. Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash.
4. So'zlashuv nutqi (dialog nutqni) shakllantirish.

5. Hikoya qilish (monolog nutq)ga o'rgatish.
6. Badiiy adabiyot bilan tanishtirish.
7. Savodxonlikka o'rgatish. Yozuv malakalarini shakllantirish.

Maktabga tayyorlov guruhi uchun "Nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari" katta sohasi uchta kichik sohadan iborat: "Nutq va til"; "O'qish malakalari", "Qo'l barmoqlari mayda motorikasi".

"Nutq va til" bo'limi mazmuni "Nutqning tovush madaniyatini shakllantirish", "Lug'at ishi", "Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish", "Bog'lanishli nutqni shakllantirish", "Ijodiy hikoya qilish" kichik bo'limlarni o'z ichiga oladi.

"O'qish malakalari" bo'limi mazmuni kitob bilan o'tirib, uni tomosha qilish, bir necha mashhur asarlar va adabiy qahramonlarni aytib berish, eslab qolgan ertak, hikoyalarni mazmunini so'zlab berish, adabiy asarlarning ayrim parchalarini so'zlab berish, bolalar adabiyoti janri nomini bilish (ertak, she'r, hikoya), mashhur yozuvchi va shoirlar nomini bilishga o'rgatishda davom etish, sodda gaplarni nutqida qo'llash, so'z, tovush, harf, bo'g'in, gap haqida amaliy tushuncha berish, so'zlarni bo'g'inlarga bo'lish, bo'g'inli kartochkalar yordamida bo'g'inlardan so'zlar tuzish,

Bolaning mavjud til tizimi (*tovush, so'z, gap*) to'g'risidagi tasavvurlarini kengaytirish, tovushlarning harflar bilan belgilanishi haqida tushuncha berish, tovushlarning to'g'ri talaffuzi ustida ishlash.

Qo'l barmoqlari mayda motorikasi bo'limi mazmuni katakli qog'oz sathida to'g'ri chiziqlarni yozish, qo'lni uzmasdan nuqta-chiziqchalarni birlashtirib rasm chizish, rasmlarni to'g'ri joylashtirish, qo'lni uzmasdan nuqta-chiziqchalarni birlashtirib rasm chizish, katakli qog'oz sathida bosma harfni chizishga o'rgatishni o'z ichiga oladi.

2. "Til va nutq" rivojlanish markazini metodik ta'minlash.

Maktabga tayyorlov guruhi uchun "Nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari" katta sohasining mazmuni:

Nutq va til: O'z ona tilida erkin so'zlashishga, bolani kattalar va tengdoshlari bilan erkin muloqot yuritishga, o'z holati, his-tuyg'ulari va maqsadlarini nutqi orqali ravon ifodalashga; o'zini qiziqtirgan mavzular bo'yicha tortinmay savollar berishga o'rgatishda davom etish. Suhbatdoshining nutqini tinglash va aytmoqchi bo'layotgan fikrini anglash, his-tuyg'ularini hurmat qilish madaniyatini shakllantirish.

Nutqning tovush madaniyatini shakllantirish: Ona tilidagi barcha tovushlarni to'g'ri talaffuz etish malakasini mustahkamlash. Fonetik idrokni o'stirishda

davom etish. Bolaga *s-z, p-f, t-d, p-b, l-r, u-o, x-h, k-g* tovush guruhlarini to'g'ri talaffuz etish va ularni farqlashni, ovoz sifatlarini(*baland, o'rtacha, past, yo'g'on, ingichka, juda ingichka*), nutq sur'atini (*tez, o'rtacha, sekin*) tarbiyalash, so'zda tovush o'rnini belgilashga o'rgatishda davom etish.

Lug'at ishi: Bolalarning atrof-olam hodisalari haqidagi bilimlarini aniqlash, mustahkamlash va kengaytirish asosida ularning “Mening qadrdon O'zbekistonim”, “Mening shahrim – mening mahallam”, “Men va mening oilam”, “Men va mening do'stlarim”, “Qushlar.”, “Oltin kuz”, “Sabzavotlar, mevalar, rezavor mevalar”, “O'zbekistonning oq oltini”, “Havo, suv va yer usti transporti”, “Qish. Konstitutsiya kuni”, “Mavsumiy kiyim-bosh va poyafzal”, “Vatan himoyachilari kuni”, “Men va mening badanim”, “O'zbekistonning buyuk arboblari”, “Bahor”, “Koinot”, “Mening uyim”, “Mebel”, “Idishlar. Milliy naqshlar”, “Maishiy asboblari”, “Yil fasllari”, “Milliy hunarmandchilik”, “Kun qismlari” mavzularida nutqini boyitish va faolligini oshirishda davom etish. Bolalar lug'atini Vatan, Vatanimiz ramzlari: bayroq, gerb, madhiya, Vatan himoyachilari, shahar, qishloq, mahalla va ko'chalar, yodgorliklar, maydonlar, bayramlar yangi haqidagi so'zlar bilan kengaytirish; kasb-hunarga oid (muhandis, uchuvchi, musavvir, shifokor, misgar, ganchkor, o'ymakor, naqqosh, paxtakor), qurilish va qishloq xo'jaligida foydalaniladigan mashinalar, transport va aloqa vositalari, kompyuter haqidagi bilimlarini kengaytirish. Bolalarning lug'atini ularning tevarak-atrofdagi voqyelik bilan bevosita tanishtirish asosida, bilish faoliyatlari jarayonida: tabiatni kuzatish, yil fasllari, (bahor, yoz, kuz, qish) va ularni tasvirlab berish, oy nomlari va hafta kunlarini nomini bilish, buyumlarni ko'zdan kechirish, suratlarni tomosho qilish asosida olib boriladigan qiziqarli suhbatlar va sayohatlar vaqtida boyitib borish. Yangi o'zlashtirgan so'zlardagi tovushlarni to'g'ri talaffuz etilishiga e'tibor berish.

Narsalarning nomlarini to'g'ri aytish, bir-biriga o'xshash va o'xshamaydigan narsalarni bilan solishtirib, ulardagi o'xshash va o'ziga xos xususiyatlarini topishga, buyumlarning sifati, rangi (yorqin, ochiq, odmi, pishiq, puxta va shu kabilar) mustahkamlash. Bolalar nutqiga o'z mehnatiga nisbatan munosabatini ifodalovchi so'zlarni(saranjom-sarishta, ehtiyotkor, tartibli) kiritish.

Xalq maqollari, matallari va topishmoqlarini tushuntirishni davom ettirish (“Qushni asragan, odamni asragan bilan barobar”, “Yaxshidan rahmat, yomondan la'nat”, “Bugungi ishni ertaga qo'yma”, “Kuch-birlikda”, “Bulbul chamanni, odam Vatanni sevar”, “Birlashgan o'zar, birlashmagan to'zar” va boshqalar). Bolalarga qofiyadosh so'zlarni (*qor-tor, qosh-tosh, qayiq- ayiq, o'roq- so'roq, qoya- soya*) tushunib, o'z o'rnida to'g'ri qo'llash, topishmoqlar topish(o'zi bitta, ko'zi mingta.(angishvona); po'lat qushim uchdi-ketdi, bir zum o'tmay oyga

yetdi.(raketa); birlashtirib kiyimni,issiq tutadi bizni.(tugma) vahokozo) malakalarini mustahkamlash.

Bolalarga nutqlarida umumlashtiruvchi soʻzlar, zid *ma'noli soʻzlar*: (*uzun-qisqa, kecha-kunduz, kuchli-kuchsiz, past-baland*), ma'nosi bir xil, ammo aytilishi xilma-xil boʻlgan soʻzlarni (*xursand, shod, quvnoq; bahor, koʻklam; koʻrkam, chiroyli, goʻzal*), aytilishi bir xil, ammo ma'nolari xilma-xil boʻlgan soʻzlarni (*oʻt-maysa, oʻt-ariqdan oʻtish, oʻt-olov v.b.*) tushunib, oʻz oʻrnida toʻgʻri qoʻllashga oʻrgatish.

Lugʻatni faollashtirish.

Bolalarning yangi soʻzlardan foydalanish va ma'nosini bilishga boʻlgan istaklarini ragʻbatlantirish. Bolalarga buyumlarning nomlarini toʻgʻri aytilish, bir-biri bilan qiyoslashga, farqlarini aniqlashga oʻrgatish orqali lugʻat boyligini oshirishda davom etish. Masalan, buyumlarning xossalari va holatini ifodalovchi sifatlovchi soʻzlar (*shisha guldun, yupqa-tiniq, moʻrt, tez sinadi*) nimadan qilinganligi, shakli, rangi, sifati, oʻlchovi va vazifalarini anglatuvchi soʻzlarni oʻrgatishda davom etish.

Buyumlarning qaysi nimadan yasalganini bildiruvchi soʻzlar (*chinni loy, metall, plastmassa*)ni oʻzlashtirib borishlariga ahamiyat berish. Bolalarda ona tiliga nisbatan muhabbat, toʻgʻri gapirishga oʻrganish istagini tarbiyalash va mustahkamlash.

Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish

Bolalarda grammatik jihatdan toʻgʻri nutqni tarbiyalashda davom etish. Bolalarga oʻz nutqi va boshqalar nutqidagi kamchiliklarni payqash va ularni bartaraf etishga intilish va chiroyli gapirish ishtiyoqini tarbiyalashda davom etish. Bolalarda gapirganda soʻzlarni bir-biriga bogʻlab, ma'noli jumlar tuzish malakasini shakllantirish.

Bolalarga toʻgʻri grammatik shakllarni mashq qildirishda koʻproq ogʻzaki oʻyinlardan foydalanish (“Aksini top?” , “Archa qanday?” “Eslab qoling va aytib bering” va boshqalar) maqsadga muvofiq.

Bolalarda gapirganda soʻzlarni bir-biriga bogʻlab, ma'noli jumlar tuzish malakasini shakllantirish. Otlarni birlik va koʻplikda qoʻllash, soʻzlar ma'nosini tushunish. Jonivorlar, narsalar, idish-tovoqlar, turli kasblar nomini tushunib, aniq aytilishga oʻrgatish.

Nutqda kelishik qoʻshimchalardan toʻgʻri foydalanishga amaliy oʻrgatish

Bogʻlanishli nutqni shakllantirish.

Bolalar bilan ogʻzaki nutqning ikki shakli - soʻzlashuv va hikoya qilib berish nutqini oʻstirishni davom ettirish. Bolalarni suhbatlarda faol ishtirok etishga undash, mavzu boʻyicha berilgan savollarga tushunib, aniq va toʻliq javob berish,

o`rtoqlarining berayotgan javoblarini e'tibor bilan tinglash malakasini takomillashtirish.

Badiiy asarni, xususan ertaklarni qayta hikoya qilishga o`rgatayotganda bolalar diqqatini:ertakning boshlanishi, takrorlanishi, xulosa qismiga, voqyealarning izchil bayoniga, hikoyalarni so`zlab berilayotganda ikki qahramonning o`zaro nutqiga qaratish.

Bolalar asar voqyealarini so`zlab berayotganida ovoz ohangining xilma-xil (so`roq, his-hayajon, xayratlanish, iltimos) turini qo`llay bilish, turli janrdagi badiiy asarlarni hikoya qilishga o`rgatish.

Bolalarga o`yinchoqlar va buyum, fasllar haqida hikoya tuzishni o`rgatayotganda o`yinchoqlarni ta'riflab berishga, ularning o`ziga xos xususiyatlarini ko`rsatuvchi belgilarini (rangi, shakli, vazifasi) aniq so`zlar orqali ifodalashga, rasmga qarab mustaqil tasviriyl hikoya tuzishga o`rgatish.

Bolalarga yil fasllari haqida hikoya tuzishni o`rgatayotganda har bir faslning o`ziga xos tarovati, bolalarning o`yinlari haqida voqyealarni izchil bayon qilishlariga, hikoya tugal ma'noga ega bo`lishiga e'tibor qaratish.

Ijodiy hikoya qilish.

Bolalarni tarbiyachi tomonidan aytilgan hikoya yoki ertakni nihoyasiga yetkazishga, jummalarni qisqa, lo`nda tuzishga, tasviriyl vositalardan foydalanishga o`rgatishda davom etish.

Bolalarni shaxsiyl tajribalari asosida, tarbiyachi taklif etgan hayotiy mavzular bo`yicha mantiqiy rivojlanib boruvchi hikoya yoki ertak tuzish loyoqatlarini rivojlantirish: "Kuz", "Mehmonda", "Do`konda", "Hayvonot bog`ida", "Qish", "Qishda qushlarning hayoti", "Avtobusda", "Bahor", "Daraxt gulladi", "Qushlar qaytib keldi", "Yoz", "Hovuzda cho`mildik" va boshqalar.

Bolalarga qahramonlarning kechinmalarini, his-hayajonlarini ta'sirchan bera bilishga o`rgatish. "Birinchi qor", "Qish bayrami", "Eng go`zal fasl", "Men onamga yordamchi", "Men otamga yordamchi", "Onamlarning bayrami", "Men Navro`z bayramini qanday o`tkazdim?" kabilar.

Bolalarga mavzuli rasmlarda aks ettirilgan voqyealarni izchil bayon qilishni, rasmdagi qahramonlar xatti-harakatlariga nisbatan o`z fikrini, munosabatini bildirish, rasmga qarab mustaqil tasviriyl hikoya tuzish va hikoyani mantiqli tugallashni, bir necha voqyealar tasvirlangan rasmlar to`plamining mazmunidan kelib chiqib ularni to`g`ri joylashtirish va mantiqan bog`langan hikoya tuzishga, o`rgatish. Bolalarni taqqoslash usulidan foydalanib topishmoqlar o`ylab topishga, tez aytishlarni ravon va aniq talaffuz bilan aytishga o`rgatish.

O`qish malakalari.

Bolalarga ko'p vaqt davomida kitob bilan o'tirib, uni tomosha qilish, kitobni to'g'ri holatda ushlashga o'rgatishda davom etish. Ayrim ma'lumotlarni yig'ish uchun kitoblardan foydalanish, bir necha mashhur asarlar va adabiy qahramonlarni aytib berish, eslab qolgan ertak, hikoyalarni mazmunini so'zlab berish, adabiy asarlarning ayrim parchalarini so'zlab berish, bolalar adabiyoti janri nomini bilish (ertak, she'r, hikoya), mashhur yozuvchi va shoirlar nomini bilishga o'rgatishda davom etish.

Kitob, kutubxona va kutubxona xodimi haqida tushuncha berish. Bolada kitobdagi rasmlar asosida boshqa bolalarga tushunganlarini so'zlab berishlarini rag'batlantirish. Boladan tinglagan kitobining nomi va muallifini aytib berishni so'rash. Yoshiga mos va (yoki) mustaqil yodlagan she'rini yoddan ifodali aytib berishga o'rgatish.

sodda gaplarni nutqida qo'llash, so'z, tovush, harf, bo'g'in, gap haqida amaliy tushuncha berish, so'zlarni bo'g'inlarga bo'lish, bo'g'inli kartochkalar yordamida bo'g'inlardan so'zlar tuzish.

Bolaning mavjud til tizimi (*tovush, so'z, gap*) to'g'risidagi tasavvurlarini kengaytirish. Tovushga xos xususiyatlarni (*tovushlarni talaffuz qilish, ya'ni aytish va eshitish*) tushuntirish. Bir bo'g'inli so'zlardan va bo'g'indan tovushni ajratib olish, bo'g'inlarning tovushlardan tuzilganligi, nutqning eng kichik bo'lagi tovush ekani, uning xususiyatlari, turi, tovushlarning harflar bilan belgilanishi haqida tushuncha berish. Tovushlarning to'g'ri talaffuzi ustida ishlash. Bolaning unli va undosh tovushlar haqidagi amaliy tushunchasini mustahkamlash. Unli va undosh tovushlarning talaffuzini mashq qildirish.

Qo'l barmoqlari mayda motorikasi.

Katakli qog'oz sathida to'g'ri chiziqlarni yozish, qo'lni uzmasdan nuqta-chiziqchalarni birlashtirib rasm chizish, daftardagi yozuv qatorlarini aniqlay olish, rasmlarni to'g'ri joylashtirish, qo'lni uzmasdan nuqta-chiziqchalarni birlashtirib rasm chizish, katakli qog'oz sathida bosma harfni chizishga o'rgatish.

Nazorat savollari

1. Maktabgacha yoshdagi bola nutqning grammatik tizimi qanday shakllantiriladi?
2. Muloqotning qanday vositalarini bilasiz?
3. Maktabgacha katta yoshdagi bolalar bilan muloqot qay tarzda amalga oshiriladi?

4. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida nutqni rivojlantirish ta'limiy faoliyati qanday shakllarda tashkil etiladi?

5. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida nutqni rivojlantirish ta'limiy faoliyatini tashkil etishda qanday didaktik talablarga qat'iy rioya qilishi lozim?

6. Pedagog ta'limiy faoliyatni kuzatishda aniq maqsad qo'yishda qanday yondashadi?

7. Kuzatish asosida pedagog tomondan beriladigan xulosa va tavsiyalar tarbiyachiga qanday usulda tanishtiriladi?

4-Mavzu: "Til va nutq" rivojlanish markazida bolalarni og'zaki nutq faoliyatini faollashtirish (amaliy 2 soat)

1. Bolalarning og'zaki nutqini rivojlantirishda har bir yosh uchun qo'llaniladigan ta'limiy o'yinlar mazmuni

2. Bolalarning og'zaki nutqini rivojlantirish uchun ta'limiy o'yinlar taqdimoti (sentabr-iyun oylari misolida)

1. "Bolalarning og'zaki nutqini rivojlantirishda har bir yosh uchun qo'llaniladigan ta'limiy o'yinlar mazmuni"

Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari uchinchi katta sohasi "Nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari" quyidagi kichik sohalarni o'z ichiga oladi:

1. Nutq va til
2. O'qish malakalari
3. Qo'l barmoqlari mayda motorikasi

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonni tashkil etishda rivojlanish markazlaridan foydalanish masalasi asosiy masalalarning biriga aylandi. Bu esa barcha maktabgacha ta'lim tashkilotlarda Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari va takomillashtirilgan "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini amalda qo'llash bilan bog'liqdir. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi Davlat talablarining "Nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari" sohasi mazmuni asosidagi ta'lim-tarbiyaviy jarayonni «Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yilgan davlat talablari» asosida amalga oshiradi.

«Nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari» sohasidagi ta'lim-tarbiyaviy faoliyat "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturida berilgan yillik mavzuli reja asosida oy mavzulari va hafta mavzulariga asoslanib rivojlanish markazlarida va kun davomidagi turli faoliyatlarda olib boriladi.

Hafta mavzulari bo'yicha quyidagi rivojlanish markazlari ishi tashkil etiladi:

1. "Til va nutq" markazi.
2. "Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika" markazi
3. "San'at" markazi
4. "Fan va tabiat" markazi
5. "Syujetli –rolli o'yinlar va sahnalashtirish" markazi

Yuqorida ko'rsatilgan markazlarning har biri nutq va muloqotdan iborat. Shunday ekan "Til va nutq" markazidagi faoliyatning o'zni bolaning tengdoshlari bilan muloqot qilishga, yangi so'zlarni o'rganishga, o'z fikrlarini bayon qilishga, to'qima, hayoliy hikoyalar tuzishga, o'zgaralar fikrini tinglashga o'rgandi. "Til va nutq" markazida nutq o'stirish bo'yicha haftalik mavzular yuzasidan ta'lim-tarbiyaviy jarayonlar tashkil etiladi. Bunda tarbiyachi tomonidan avvaldan hafta mavzusiga mos bo'lgan rasmlar, o'yinlar, ko'rgazma va tarqatma materiallar tayyorlanadi. Markazlarda ishlash uchun tarbiyachidan yangilikka intilish, o'z ustida ko'proq ishlash va bolalarning hohish istaklarini inobatga olish talab etiladi. Shuningdek, tarbiyachi boshqa markaz faoliyatlarida ham, kun tarkibining boshqa qismlarida ham bolalarning o'z fikrlarini izchil bayon qilish va xulosalar chiqarish, atrof-olam xaqidagi o'z kuzatishlarini bayon qilishlarida ham bolalarning nutqlariga e'tibor beradi va uni rivojlantirishga harakat qiladi.

Markazda ishlash jarayonida bolalarda nutq, kattalar, tengdoshlari bilan, o'yinchoq va texnik vositalar bilan muloqot rivojlanadi. Ya'ni televizor orqali ko'rsatilayotgan roliklardagi savollarga javob beradi, do'sti bilan suhbat quradi, o'z fikrini o'tkazish orqali bolalarcha tortishuvlar kechadi. Hissiyot rivojlanadi. Bolaning fikrini qo'llovchilar bo'lsa uning kayfiyati ko'tariladi. Kayfiyati tushgan bolaga nisbatan o'zaro yordam, uni ko'nglini ko'tarish jarayonlari ketadi. Bu holatlarni chetdan kuzatayotgan inson ular bir –birlari bilan muloqot orqali nutqlari rivojlanayotganligi tushunadilar.

Tarbiyachi nutq o'stirish metodikasining vazifalari ustida ish olib borar ekan haftaning o'rganilayotgan mavzusi asosida Davlat talablaridan kutilayotgan natijalarni maqsad qilib oladi va rivojlanish markazlarida turli tadbirlar, ta'limiy o'yinlar orqali maqsadga erishish uchun mavzularni rejalashtiradi.

Tarbiyachi bolalarga nutq o'stirish, savodxonlikka o'rgatish vazifalarni o'rgatish uchun dastur vazifalarini va Davlat talablaridagi "Nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari" katta sohasining har bir kichik sohasi talablari, kutilayotgan natijalarni yaxshi bilishi va olingan mavzuga mos kutilayotgan natijalarni (rivojlanish ko'rsatkichlar) tanlash, maqsadni amalga oshirish uchun tegishli markazlarni tayyorlash, jihozlar bilan boyitish ishlarini to'g'ri tashkillashtirishi lozim.

Markazdagi faoliyat qiziqarli bo'lishi, qo'yilgan maqsad va vazifalarni hal etishi, ta'limiy o'yinlar, o'yin anjomlari guruh bolalarining yoshiga mos, havfsiz va ularda qiziqish paydo qilishi lozim.

Markazdagi vazifa va topshiriqlar bolalarga tushunarli bo'lishi kerak. Har bir markaz haftaning boshida tayyorlanadi va har kuni yangi jihozlar bilan boyitib boriladi. Bu bilan bolalarda markazga qiziqish uyg'otiladi.

Markaz ishi davomida tarbiyachi bolalar nutqini kuzatadi, tavsiya etilgan materiallarning bolalar uchun qanchalik qiziqarli, tushunarli va osonligiga e'tibor qaratadi. Agar kerak bo'lsa, tarbiyachi ta'limiy materiallarni to'ldiradi yoki o'zgartiradi. Tarbiyachi barcha bolalarni besh kun davomida har bir markazda bo'lishini ta'minlash bilan birga ularning kuzatib boradi. Kuzatuv natijalari asosida tarbiyachi nutq o'stirish yuzasidan bola va uning ota-onalari bilan yakka tartibda ishlashni rejalashtiradi.

Har hafta oxirida tarbiyachi bolalar faoliyatini tahlil qiladi, bolalar nimalarni bilib olganini, nimani bilishni hojlashlarini o'rganadi, kattalar va tengdoshlari bilan o'zoro muloqatini kuzatadi, xulosalaydi. Shu bilan birga materiallar qay darajada qiziqarli va savodli tayyorlanganligi, qo'yilgan maqsadga erishildimi yoki yo'qmiligi chuqur tahlil etiladi. Shundan so'ng keyingi haftaga tayyorgarlik ko'riladi. Kerak bo'lsa frontal mashg'ulotlar, kunning ikkinchi yarmida o'yin jarayonlarini tashkil etish orqali bola nutqi rivojlantiriladi.

Tarbiyachi turli yosh guruhda quyidagi vazifalar bo'yicha ish olib boradi:

Kichik guruhda:

1. Bolalarni tevarak-atrof bilan tanishtirish, nutq o'stirish, lug'at ustida ishlash.
2. Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish.
3. Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash
4. So'zlashuv nutqini (dialog nutqni) shakllantirish.
5. Bolalar badiiy adabiyoti bilan tanishtirish.

O'rta guruhda:

1. Tevarak-atrof bilan tanishtirish, nutq o'stirish, lug'at ustida ishlash.
2. Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish.
3. Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash.
4. So'zlashuv nutqini (dialog nutqni) shakllantirish.
5. Hikoya qilish (monolog nutq)ga o'rgatish.
6. Bolalar badiiy adabiyoti bilan tanishtirish.

Katta va maktabga tayyorlov guruhlarida:

1. Tevarak-atrof bilan tanishtirish, nutq o'stirish, lug'at ustida ishlash.
2. Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish.
3. Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash.
4. So'zlashuv nutqi (dialog nutqni) shakllantirish.

5. Hikoya qilish (monolog nutq)ga o'rgatish.
6. Badiiy adabiyot bilan tanishtirish.
7. Savodxonlikka o'rgatish. Yozuv malakalarini shakllantirish.

Maktabga tayyorlov guruhi uchun “Nutq, muloqot, o‘qish va yozish malakalari” katta sohasi uchta kichik sohadan iborat: “Nutq va til”; “O‘qish malakalari”, “Qo‘l barmoqlari mayda motorikasi”.

“Nutq va til” bo‘limi mazmuni “Nutqning tovush madaniyatini shakllantirish”, “Lug‘at ishi”, “Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish”, “Bog‘lanishli nutqni shakllantirish”, “Ijodiy hikoya qilish” kichik bo‘limlarni o‘z ichiga oladi.

“O‘qish malakalari” bo‘limi mazmuni kitob bilan o‘tirib, uni tomosha qilish, bir necha mashhur asarlar va adabiy qahramonlarni aytib berish, eslab qolgan ertak, hikoyalarni mazmunini so‘zlab berish, adabiy asarlarning ayrim parchalarini so‘zlab berish, bolalar adabiyoti janri nomini bilish (ertak, she'r, hikoya), mashhur yozuvchi va shoirlar nomini bilishga o‘rgatishda davom etish, sodda gaplarni nutqida qo‘llash, so‘z, tovush, harf, bo‘g‘in, gap haqida amaliy tushuncha berish, so‘zlarni bo‘g‘inlarga bo‘lish, bo‘g‘inli kartochkalar yordamida bo‘g‘inlardan so‘zlar tuzish,

Bolaning mavjud til tizimi (*tovush, so‘z, gap*) to‘g‘risidagi tasavvurlarini kengaytirish, tovushlarning harflar bilan belgilanishi haqida tushuncha berish, tovushlarning to‘g‘ri talaffuzi ustida ishlash.

Qo‘l barmoqlari mayda motorikasi bo‘limi mazmuni katakli qog‘oz sathida to‘g‘ri chiziqlarni yozish, qo‘lni uzmasdan nuqta-chiziqchalarni birlashtirib rasm chizish, rasmlarni to‘g‘ri joylashtirish, qo‘lni uzmasdan nuqta-chiziqchalarni birlashtirib rasm chizish, katakli qog‘oz sathida bosma harfni chizishga o‘rgatishni o‘z ichiga oladi.

Maktabga tayyorlov guruhi uchun “Nutq, muloqot, o‘qish va yozish malakalari” katta sohasining mazmuni.

Nutq va til.

O‘z ona tilida erkin so‘zlashishga, bolani kattalar va tengdoshlari bilan erkin muloqot yuritishga, o‘z holati, his-tuyg‘ulari va maqsadlarini nutqi orqali ravon ifodalashga; o‘zini qiziqtirgan mavzular bo‘yicha tortinmay savollar berishga o‘rgatishda davom etish. Suhbatdoshining nutqini tinglash va aytmoqchi bo‘layotgan fikrini anglash, his-tuyg‘ularini hurmat qilish madaniyatini shakllantirish.

Nutqning tovush madaniyatini shakllantirish.

Ona tilidagi barcha tovushlarni to‘g‘ri talaffuz etish malakasini mustahkamlash. Fonetik idrokni o‘stirishda davom etish. Bolaga *s-z, p-f, t-d, p-b, l-r, u-o‘, x-h, k-g* tovush guruhlarini to‘g‘ri talaffuz etish va ularni farqlashni,

ovoz sifatlarini(*baland, o`rtacha, past, yo`g`on, ingichka, juda ingichka*), nutq sur'atini (*tez, o`rtacha, sekin*) tarbiyalash, so`zda tovush o`rnini belgilashga o`rgatishda davom etish.

Lug`at ishi

Bolalarning atrof-olam hodisalari haqidagi bilimlarini aniqlash, mustahkamlash va kengaytirish asosida ularning “Mening qadrdon O`zbekistonim”, “Mening shahrim – mening mahallam”, “Men va mening oilam”, “Men va mening do`stlarim”, “Qushlar.”, “Oltin kuz”, “Sabzavotlar, mevalar, rezavor mevalar”, “O`zbekistonning oq oltini”, “Havo, suv va yer usti transporti”, “Qish. Konstitutsiya kuni”, “Mavsumiy kiyim-bosh va poyafzal”, “Vatan himoyachilari kuni”, “Men va mening badanim”, “O`zbekistonning buyuk arboblari”, “Bahor”, “Koinot”, “Mening uyim”, “Mebel”, “Idishlar. Milliy naqshlar”, “Maishiy asboblari”, “Yil fasllari”, “Milliy hunarmandchilik”, “Kun qismlari” mavzularida nutqini boyitish va faolligini oshirishda davom etish. Bolalar lug`atini Vatan, Vatanimiz ramzlari: bayroq, gerb, madhiya, Vatan himoyachilari, shahar, qishloq, mahalla va ko`chalar, yodgorliklar, maydonlar, bayramlar yangi haqidagi so`zlar bilan kengaytirish; kasb-hunarga oid (muhandis, uchuvchi, musavvir, shifokor, misgar, ganchkor, o`ymakor, naqqosh, paxtakor), qurilish va qishloq xo`jaligida foydalaniladigan mashinalar, transport va aloqa vositalari, kompyuter haqidagi bilimlarini kengaytirish. Bolalarning lug`atini ularning tevarak-atrofdagi voqyelik bilan bevosita tanishtirish asosida, bilish faoliyatlari jarayonida: tabiatni kuzatish, yil fasllari, (bahor, yoz, kuz, qish) va ularni tasvirlab berish, oy nomlari va hafta kunlarini nomini bilish, buyumlarni ko`zdan kechirish, suratlarni tomosho qilish asosida olib boriladigan qiziqarli suhbatlar va sayohatlar vaqtida boyitib borish. Yangi o`zlashtirgan so`zlardagi tovushlarni to`g`ri talaffuz etilishiga e'tibor berish.

Narsalarning nomlarini to`g`ri aytish, bir-biriga o`xshash va o`xshamaydigan narsalarni bilan solishtirib, ulardagi o`xshash va o`ziga xos xususiyatlarini topishga, buyumlarning sifati, rangi (yorqin, ochiq, odmi, pishiq, puxta va shu kabilar) mustahkamlash. Bolalar nutqiga o`z mehnatiga nisbatan munosabatini ifodalovchi so`zlarni(saranjom-sarishta, ehtiyotkor, tartibli) kiritish.

Xalq maqollari, matallari va topishmoqlarini tushuntirishni davom ettirish (“Qushni asragan, odamni asragan bilan barobar”, “Yaxshidan rahmat, yomondan la'nat”, “Bugungi ishni ertaga qo`yma”, “Kuch-birlikda”, “Bulbul chamanni, odam Vatanni sevar”, “Birlashgan o`zar, birlashmagan to`zar” va boshqalar).

Bolalarga qofiyadosh so`zlarni (*qor-tor, qosh-tosh, qayiq- ayiq, o`roq-so`roq, qoya- soya*) tushunib, o`z o`rnida to`g`ri qo`llash, topishmoqlar topish(o`zi bitta, ko`zi mingta.(angishvona); po`lat qushim uchdi-ketdi, bir zum o`tmay oyga

yetdi.(raketa); birlashtirib kiyimni,issiq tutadi bizni.(tugma) vahokozo) malakalarini mustahkamlash.

Bolalarga nutqlarida umumlashtiruvchi soʻzlar, zid *ma'noli soʻzlar*: (*uzun-qisqa, kecha-kunduz, kuchli-kuchsiz, past-baland*), ma'nosi bir xil, ammo aytilishi xilma-xil boʻlgan soʻzlarni (*xursand, shod, quvnoq; bahor, koʻklam; koʻrkam, chiroyli, goʻzal*), aytilishi bir xil, ammo ma'nolari xilma-xil boʻlgan soʻzlarni (*oʻt-maysa, oʻt-ariqdan oʻtish, oʻt-olov v.b.*) tushunib, oʻz oʻrnida toʻgʻri qoʻllashga oʻrgatish.

Lugʻatni faollashtirish.

Bolalarning yangi soʻzlardan foydalanish va ma'nosini bilishga boʻlgan istaklarini ragʻbatlantirish. Bolalarga buyumlarning nomlarini toʻgʻri aytish, biri-biri bilan qiyoslashga, farqlarini aniqlashga oʻrgatish orqali lugʻat boyligini oshirishda davom etish. Masalan, buyumlarning xossalari va holatini ifodalovchi sifatlovchi soʻzlar (*shisha guldon, yupqa-tiniq, moʻrt, tez sinadi*) nimadan qilinganligi, shakli, rangi, sifati, oʻlchovi va vazifalarini anglatuvchi soʻzlarni oʻrgatishda davom etish.

Buyumlarning qaysi nimadan yasalganini bildiruvchi soʻzlar (*chinni loy, metall, plastmassa*)ni oʻzlashtirib borishlariga ahamiyat berish. Bolalarda ona tiliga nisbatan muhabbat, toʻgʻri gapirishga oʻrganish istagini tarbiyalash va mustahkamlash.

Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish

Bolalarda grammatik jihatdan toʻgʻri nutqni tarbiyalashda davom etish. Bolalarga oʻz nutqi va boshqalar nutqidagi kamchiliklarni payqash va ularni bartaraf etishga intilish va chiroyli gapirish ishtiyoqini tarbiyalashda davom etish. Bolalarda gapirganda soʻzlarni bir-biriga bogʻlab, ma'noli jumlar tuzish malakasini shakllantirish.

Bolalarga toʻgʻri grammatik shakllarni mashq qildirishda koʻproq ogʻzaki oʻyinlardan foydalanish (“Aksini top?” , “Archa qanday?” “Eslab qoling va aytib bering” va boshqalar) maqsadga muvofiq.

Bolalarda gapirganda soʻzlarni bir-biriga bogʻlab, ma'noli jumlar tuzish malakasini shakllantirish. Otlarni birlik va koʻplikda qoʻllash, soʻzlar ma'nosini tushunish. Jonivorlar, narsalar, idish-tovoqlar, turli kasblar nomini tushunib, aniq aytishga oʻrgatish.

Nutqda kelishik qoʻshimchalardan toʻgʻri foydalanishga amaliy oʻrgatish

Bogʻlanishli nutqni shakllantirish.

Bolalar bilan ogʻzaki nutqning ikki shakli - soʻzlashuv va hikoya qilib berish nutqini oʻstirishni davom ettirish. Bolalarni suhbatlarda faol ishtirok etishga undash, mavzu boʻyicha berilgan savollarga tushunib, aniq va toʻliq javob berish,

o`rtoqlarining berayotgan javoblarini e'tibor bilan tinglash malakasini takomillashtirish.

Badiiy asarni, xususan ertaklarni qayta hikoya qilishga o`rgatayotganda bolalar diqqatini:ertakning boshlanishi, takrorlanishi, xulosa qismiga, voqyealarning izchil bayoniga, hikoyalarni so`zlab berilayotganda ikki qahramonning o`zaro nutqiga qaratish.

Bolalar asar voqyealarini so`zlab berayotganida ovoz ohangining xilma-xil (so`roq, his-hayajon, xayratlanish, iltimos) turini qo`llay bilish, turli janrdagi badiiy asarlarni hikoya qilishga o`rgatish.

Bolalarga o`yinchoqlar va buyum, fasllar haqida hikoya tuzishni o`rgatayotganda o`yinchoqlarni ta'riflab berishga, ularning o`ziga xos xususiyatlarini ko`rsatuvchi belgilarini (rangi, shakli, vazifasi) aniq so`zlar orqali ifodalashga, rasmga qarab mustaqil tasviriyl hikoya tuzishga o`rgatish.

Bolalarga yil fasllari haqida hikoya tuzishni o`rgatayotganda har bir faslning o`ziga xos tarovati, bolalarning o`yinlari haqida voqyealarni izchil bayon qilishlariga, hikoya tugal ma'noga ega bo`lishiga e'tibor qaratish.

Ijodiy hikoya qilish.

Bolalarni tarbiyachi tomonidan aytilgan hikoya yoki ertakni nihoyasiga yetkazishga, jummlarni qisqa, lo`nda tuzishga, tasviriyl vositalardan foydalanishga o`rgatishda davom etish.

Bolalarni shaxsiyl tajribalari asosida, tarbiyachi taklif etgan hayotiy mavzular bo`yicha mantiqiy rivojlanib boruvchi hikoya yoki ertak tuzish loyoqatlarini rivojlantirish: "Kuz", "Mehmonda", "Do`konda", "Hayvonot bog`ida", "Qish", "Qishda qushlarning hayoti", "Avtobusda", "Bahor", "Daraxt gulladi", "Qushlar qaytib keldi", "Yoz", "Hovuzda cho`mildik" va boshqalar.

Bolalarga qahramonlarning kechinmalarini, his-hayajonlarini ta'sirchan bera bilishga o`rgatish. "Birinchi qor", "Qish bayrami", "Eng go`zal fasl", "Men onamga yordamchi", "Men otamga yordamchi", "Onamlarning bayrami", "Men Navro`z bayramini qanday o`tkazdim?" kabilar.

Bolalarga mavzuli rasmlarda aks ettirilgan voqyealarni izchil bayon qilishni, rasmdagi qahramonlar xatti-harakatlariga nisbatan o`z fikrini, munosabatini bildirish, rasmga qarab mustaqil tasviriyl hikoya tuzish va hikoyani mantiqli tugallashni, bir necha voqyealar tasvirlangan rasmlar to`plamining mazmunidan kelib chiqib ularni to`g`ri joylashtirish va mantiqan bog`langan hikoya tuzishga, o`rgatish. Bolalarni taqqoslash usulidan foydalanib topishmoqlar o`ylab topishga, tez aytishlarni ravon va aniq talaffuz bilan aytishga o`rgatish.

O`qish malakalari.

Bolalarga ko`p vaqt davomida kitob bilan o`tirib, uni tomosha qilish, kitobni to`g`ri holatda ushlashga o`rgatishda davom etish. Ayrim ma'lumotlarni yig`ish

uchun kitoblardan foydalanish, bir necha mashhur asarlar va adabiy qahramonlarni aytib berish, eslab qolgan ertak, hikoyalarni mazmunini soʻzlab berish, adabiy asarlarning ayrim parchalarini soʻzlab berish, bolalar adabiyoti janri nomini bilish (ertak, she'r, hikoya), mashhur yozuvchi va shoirlar nomini bilishga oʻrgatishda davom etish.

Kitob, kutubxona va kutubxona xodimi haqida tushuncha berish. Bolada kitobdagi rasmlar asosida boshqa bolalarga tushunganlarini soʻzlab berishlarini ragʻbatlantirish. Boladan tinglagan kitobining nomi va muallifini aytib berishni soʻrash. Yoshiga mos va (yoki) mustaqil yodlagan she'rini yoddan ifodali aytib berishga oʻrgatish.

sodda gaplarni nutqida qoʻllash, soʻz, tovush, harf, boʻgʻin, gap haqida amaliy tushuncha berish, soʻzlarni boʻgʻinlarga boʻlish, boʻgʻinli kartochkalar yordamida boʻgʻinlardan soʻzlar tuzish.

Bolaning mavjud til tizimi (*tovush, soʻz, gap*) toʻgʻrisidagi tasavvurlarini kengaytirish. Tovushga xos xususiyatlarni (*tovushlarni talaffuz qilish, ya'ni aytish va eshitish*) tushuntirish. Bir boʻgʻinli soʻzlardan va boʻgʻindan tovushni ajratib olish, boʻgʻinlarning tovushlardan tuzilganligi, nutqning eng kichik boʻlagi tovush ekani, uning xususiyatlari, turi, tovushlarning harflar bilan belgilanishi haqida tushuncha berish. Tovushlarning toʻgʻri talaffuzi ustida ishlash.

Bolaning unli va undosh tovushlar haqidagi amaliy tushunchasini mustahkamlash. Unli va undosh tovushlarning talaffuzini mashq qildirish.

Qoʻl barmoqlari mayda motorikasi.

Katakli qogʻoz sathida toʻgʻri chiziqlarni yozish, qoʻlni uzmasdan nuqta-chiziqchalarni birlashtirib rasm chizish, daftardagi yozuv qatorlarini aniqlay olish, rasmlarni toʻgʻri joylashtirish, qoʻlni uzmasdan nuqta-chiziqchalarni birlashtirib rasm chizish, katakli qogʻoz sathida bosma harfni chizishga oʻrgatish.

2.Bolalarning ogʻzaki nutqini rivojlantirish uchun taʼlimiy oʻyinlar taqdimoti (sentabr-iyun oylari misolida).

Barcha guruhlardagi taʼlimiy-tarbiyaviy jarayon “Ilk qadam” Davlat oʻquv dasturida tavsiya etilgan mavzular asosida hududiy, milliy, madaniy xususiyatlar va bu jarayonda maktabgacha taʼlim tashkilotining imkoniyati va oʻziga xos tomonlarini hisobga olgan holda tashkil etiladi. Bir hafta davomidagi taʼlimiy faoliyatlarda bitta mavzu oʻtiladi va oʻzlashtiriladi.

Nutq rivojlantirish taʼlimiy faoliyati umumiy guruh boʻlib ishlash va rivojlanish markazlarida tashkil etiladi.

Umumiy guruh boʻlib ishlash – bu frontal taʼlimiy faoliyat boʻlib, bir maqsadga qaratilgan aniq rejali va umumiy guruh bilan ishlash shaklidir.

Frontal mashg'ulotlarning o'ziga xos ijobiy tomonlari bo'lib, ular aniq belgilangan tashkiliy qismlar, boshqaruvning sodda usuli, iqtisodiy tejamkorlik va bolalarga o'zaro ta'sirchanligi, tarbiyachi tomonidan aniq reja, bolalarning barchasi bir joyga to'planishi, berilayotgan mavzuga bolalarning diqqatini baravar jamlash, umumiy guruhni doimo nazoratda ushlash, qiynalayotgan bolaga o'zaro yordam berish imkoniyatlari mavjud.

Ta'lim berishning bunday shaklini tashkil etish jarayoni 3 qismga ajratiladi.

Birinch qism – mashg'ulotning kirish qismi bo'lib, unda tarbiyachi tomonidan bolalarni mashg'ulot mavzusiga bolalarni olib kirishi, mashg'ulot maqsadi va bajarilishi lozim bo'lgan faoliyatlar bilan tanishtiriladi.

Ikkinchi qism- tarbiyachining topshirig'i yoki bolaning o'z ijodi asosida berilgan vazifa bajariladi.

Uchinchi qism- vazifaning bajarilishi bo'yicha tahlil va bolalarni rag'batlantirish.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida nutqni rivojlantirish ta'limiy faoliyati "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yilgan davlat talablari", "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida amalga oshiriladi. Nutqni rivojlantirish ta'limiy faoliyati bo'yicha tashkil etiladigan ta'lim-tarbiyaviy jarayon "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi asosida ta'lim sharoitlariga bog'liq holda integratsiya, xilma-xillik va moslashuvchanlik tamoyillaridan tarkib topadi.

Ta'lim-tarbiyaviy jarayonda yillik mavzuli, haftalik rejalashtirish turlari qo'llanilib har bir oy, har bir hafta o'z nomiga ega.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida nutqni rivojlantirish ta'limiy faoliyati umumiy guruh bo'lib ishlash shaklida va rivojlanish markazlarida tashkil etiladi.

Nutq rivojlantirish umumiy guruh bo'lib ishlash ta'limiy faoliyati o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ayrim vaqtlarda ta'limiy faoliyatni o'tkazishda qiyinchiliklar vujudga keladi. Jismoniy tarbiya, musiqa ta'limiy faoliyatlarida, hamma bolalar bir xilda faollik ko'rsatadilar, ammo Nutq rivojlantirish faoliyatida hamma bolalar faol qatnashmaydilar. Rasm asosida hikoya tuzish, savollarga javob berish, she'rni yoddan aytib berish kabi topshiriqlar bo'yicha ba'zi bolalar javob beradilar, qolganlar esa o'rtoqlarining javobini to'ldiradilar. Ta'limiy faoliyat vaqti chegaralanganligi sababli, har bir bola bilan alohida shug'ullanish imkoniyati yo'q. Shuning uchun ta'limiy faoliyatlarda yuqori natijalarga erishish uchun ularni umumiy didaktik talablarga javob beradigan qilib tashkil etish kerak.

Har bir tarbiyachi ta'limiy faoliyatlarni tashkil etishda quyidagi didaktik talablarga qat'iy rioya qilishi lozim:

1. Ta'limiy faoliyatga oldindan puxta tayyorlanish, uning mazmunini, ta'lim usullarini aniqlash. Kerakli ko'rgazmali qurollar, o'quv jihozlarini tayyorlab qo'yish.

2. Ta'limiy faoliyatning jo'shqinlik xarakteriga ega bo'lishiga e'tibor berish. Faoliyatni boshlashdan avval bolalarda bilim olish istagini, qiziquvchanlikni, yangilikni bilib olishga ishtiyoqni vujudga keltirish kerak. Ta'limiy faoliyat bolalarda qoniqish hissini vujudga keltirishi lozim.

3. Ta'limiy faoliyatning boshida yangi material bilan tanishtirishda avvalgi faoliyatlarda o'rganilgan materiallar esga olinib, uni bolalar tajribasi bilan bog'lanadi.

Katta guruhlarda ko'pincha ta'limiy faoliyatning maqsadi asoslab beriladi. Masalan, tarbiyachi bolalar bilan nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash bo'yicha faoliyatni boshlashda avval shunday deydi: "Aytilishi qiyin so'zlarni to'g'ri talaffuz etishga o'rganish kerak. Chunki bizning nutqimiz to'g'ri, chiroyli, atrofdagilar uchun tushunarli bo'lishi lozim".

Tarbiyachining bunday asosli gapi bolalarning yangi bilim va ko'nikmalarni egallash zarurligiga ishonтиради.

Ta'limiy faoliyatning asosiy qismini aniq rejalashtirish kerak. Uning birinchi bosqichida (yangi vazifani hal etishda) bolalarga nutqiy faoliyatning va uning maqsadini aniqlashga yordam beruvchi ta'limning asosiy usullari integrallashgan bo'ladi.

So'ngra bolalar tomonidan mustaqil ishlar (savollarga javoblar, mashqlar va h. k.) amalga oshiriladi, ammo tarbiyachi tomonidan rahbarlik qilinadi.

Ta'limiy faoliyatning yakuniy qismi qisqa va jo'shqinligi bilan ajralib turishi kerak, ya'ni mashg'ulotda o'zlashtirilgan materialni mustahkamlash uchun mavzuga yaqin bo'lgan badiiy asarlarni o'qib berish, she'r aytib berish, topishmoq aytilish, didaktik o'yin kabi usullardan foydalaniladi.

4. Ta'limiy faoliyatning hamma bosqichlarida har bir bolaning nutqiy faolligini o'stirish. "Nutqiy faollik" bolaning butun mashg'ulot davomida hammaga eshitilari qilib gapirishi emas, balki tarbiyachining va tengdoshlarining nutqini faol tarzda idrok qilishi va uni tushunishi demakdir. Imkoniyatga qarab ko'proq bolalarning ovoz chiqarib gapirishlari, faol nutqlari uchun sharoit yaratib berish kerak. Bolalarning nutqiy faolligini o'stirishda ko'rgazmali qurollardan oqilona foydalanish katta ahamiyatga ega. Shuningdek, faoliyatning xilma-xilligi, ular turlarining o'zgartirib turilishi, o'yin usullari ham bolalarning nutqiy faolligini oshiradi. To'g'ri tanlangan va tuzilgan savollar, topshiriqlar ham nutq faolligini ta'minlovchi vositalardan biridir. Tarbiyachi savollar, topshiriqlar berganda, guruhdagi hamma bolalarga qarata murojaat qiladi, zarur bo'lganda uni takrorlaydi, javob beruvchiga baland, aniq, hammaga tushunarli qilib gapirish kerakligi haqida ko'rsatma beradi, nutqiy rivojlanishi har xil darajada bo'lgan bolalardan navbatma-navbat so'raydi, hadeb bir boladan so'rayvermaydi, guruhdagi bolalarga javob berayotgan bolaning javobi to'g'ri yoki noto'g'ri

ekanligini nazorat qilib borishni aytadi, ularga savol bilan murojaat etadi: u to'g'ri va to'liq javob berdimi? Yana nimalar haqida gapirishi kerak edi? Voqeani ketma-ketlikda so'zlab berdimi?

Umumiy guruh bo'lib ishlash faoliyatida bolalarning nutqiy faolligiga baho beruvchi savollardan (Senga nimasi yoqadi?) foydalanish, ijodiy topshiriqlar berish, shaxsiy tajribalaridan foydalanishga undash va hokazolar ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

5. Ta'limning umumiy guruh bo'lib ishlash xarakter kasb etishini bolalarga individual yondashish bilan birga qo'shib olib borish. Ishning frontal shakli - bu umumiy topshiriqlar, umumiy ritm, jo'r bo'lib javob berish va hokazolardir. Bular esa, o'z navbatida, bolalarga beriladigan alohida topshiriqlar bilan qo'shib olib borilishi kerak. Tarbiyachi yakka (individual) topshiriq va usullarni tanlashda bolaning bilim darajasini va nutq malakasini, qiziqishini hisobga olishi kerak. Ayniqsa, pedagog faoliyatda nutqi yaxshi rivojlanmagan bolalarga alohida e'tibor qaratishi kerak. Shuningdek, indamas, muloqot qilishni istamaydigan bolalarga yakkama-yakka yondashishi lozim.

6. Ta'limiy faoliyatni to'g'ri tashkil etish. Nutq rivojlantirish bo'yicha ta'limiy faoliyatlar turli sharoitlarda tashkil etilishi mumkin. Ko'proq nutq rivojlantirish ta'limiy faoliyatlari guruh xonasida o'tkaziladi. Nutq rivojlantirish ta'limiy faoliyatlari va boshqa ta'limiy faoliyatlarda quyidagi gigienik sharoitlarga amal qilish lozim: yorug'lik yetarli darajada bo'lishi, stollar, jihozlar bolalar bo'yiga mos bo'lishi kerak. Guruh xonasining havosi doimo yangilanib turishi lozim.

Nutq rivojlantirish ta'limiy faoliyatining kirish qismida bolalar diqqati jalb qilinadi, o'tilgan mavzu mustahkamlanadi va yangi bilim berish uchun mavzu bog'lanadi. Asosiy qismda ko'rgazmali, tarqatma materiallardan foydalangan holda yangi bilim beriladi, ta'limiy o'yinlar, amaliy mashqlar orqali berilgan bilimni mustahkamlanadi. Yakuniy qismda berilgan bilimlar savollar bilan mustahkamlanadi va bolalar rag'batlantiriladi.

7. Umumiy guruh bo'lib ishlash faoliyati uchun ishlanma tayyorlash. Tarbiyachi ishlanmani ta'lim jarayonining mavzusi, maqsadlari, kerakli jihozlar, faoliyatning borishi (*kirish, asosiy, yakuniy qism*), bolalar bilimlarini mustahkamlash uchun savollar kabi bandleari asosida yoritadi. Ta'limiy faoliyat uchun maqsadlar "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari"dan olinadi. Ta'limiy faoliyatning borishida faoliyat mazmuni integratsiyalanishini nazarda tutiladi. Ta'lim faoliyati davomida bolalarning harakat faolligini ta'minlash maqsadida jismoniy daqiqa o'tkazilishi shartligi nazarda tutilishi shart.

Ta'lim-tarbiyaviy jarayon uchun ta'limiy faoliyat ishlanmalari bolaning yoshi va individual rivojiga asoslangan holda pedagoglar tomonidan ishlab

chiqiladi. 2019 yilning yanvar oyida Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan har bir yosh guruhlari uchun "Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish" metodik qo'llanmalarida bolalar bilan tashkil etiladigan rivojlantiruvchi markazlaridagi ta'limiy faoliyat jarayonlari ishlanmalari tarbiyachilarga yordam sifatida ishlab chiqildi. Mazkur metodik qo'llanmalar bilan barcha maktabgacha ta'lim tashkilotlari ta'minlangan.

Tarbiyachilarga qo'llanmada berilgan ishlanmalarga ijodiy yondashgan holda o'zgartirish kiritish, yangitdan ishlanmani ishlab chiqishga ruxsat beriladi. Tarbiyachi haftaning mavzusidan chetga chiqmagan holda rivojlanish markazi uchun yangi mavzu asosida ishlanma ishlab chiqishi va uni o'tkazishi mumkin. Faqat yangi ishlanma MTTning pedagogik kengash qarori bilan tasdiqlangan bo'lishi kerak.

Ta'limiy-tarbiyaviy jarayonlar uchun ishlanmalar yozishda bilimlarning predmetli sohalari integratsiyalanishini ta'minlanishi, shaxsning tayanch milliy madaniyatini shakllantirilishi e'tiborga olinishi kerak.

Ishlanmaning maqsad bo'limini yoritishda quyidagi qoidalarga rioya qilish kerak:

- bolalarning yoshga doir fiziologik imkoniyatlariga mosligi;
- Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablariga mosligi;
- "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim tashkilotning davlat o'quv dasturiga mosligi;
- Ko'zlangan maqsadning Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talabining 5ta rivojlanish sohalari asosida yoritishi;
- dasturiy materiallarni soddadan murakkabga qarab berilishi bosqichliligi;
- Ta'lim-tarbiyaviy jarayonida didaktik tamoyillarga rioya qilish;
- bolaga yakka differentsiatsiyalangan yondashuvni amalga oshirish.

Ishlanmaning kerakli jihozlar bo'limini yozayotganda ta'limiy faoliyatga zaruriy ko'rgazma, tarqatma materiallar, jihozlarning barchasi yozilishi kerak.

Ishlanmaning ta'limiy faoliyatning borishi bo'limini yozayotganda quyidagi qoidalarga rioya qilish kerak:

- avvalgi o'tilgan mavzuni mustahkamlash yoki yangi mavzuga bog'lab qisqa kirish suhbatini yoritish;
- asosiy qismda yangi mavzuni yoritish va yangi mavzu bo'yicha savollarni kiritish;
- mashg'ulotlar yoki ularning qismlari orasida dinamik pauzalar mavjudligi.

Ishlanmaning yakuniy bo'limini yozayotganda quyidagi qoidalarga rioya qilish kerak

- bolalarning bilimlarni mustahkamlash uchun savollarni yoritish.

Yosh tarbiyachilarga ishlanmalarni to'liq ochib yozish, tajribaga ega bo'lgan tarbiyachilarga esa ta'limiy faoliyatlarni tezis sifatida yoritib berish mumkin. Ta'limiy faoliyat ishlanmalarini yozish daftari rahbariyat tomonidan tasdiqlanadi va nazoratga olinadi. Ta'limiy faoliyat ishlanmalari yozma yoki elektron shaklda yozilishi mumkin.

Umumiy guruh bo'lib ishlash – ta'limiy faoliyatlari uchun ham ishlanmalarni yosh tarbiyachilar to'liq ochib yozishlari, tajribaga ega bo'lgan tarbiyachilar esa tezis sifatida yoritib berishlari mumkin.

Tezis sifatida yoritilgan ishlanma

Til va nutq markazi

Mavzu: O'zbekiston mening Vatanim

Maqsad:

“Nutq va til”:

bolalarga Vatanni qalbdan chuqur his qilishlari uchun Vatan nima? Nima uchun biz uni sevamiz? Kabi savollar berish bilan muloqatga kirishishlariga imkoniyat berish. Bolalarni surat bo'yicha mazmunli hikoya tuzishga, suhbat paytida faol ishtirok etishga undash. Surat bo'yicha guruh muhokamasida muloqotga kirishish, mustaqil mazmunli hikoya tuzishga o'rgatish. «Mustaqillik bayrami», «Mustaqillik maydoni» mavzularida lug'atni faollashtirish. Bolalar surat asosida voqyealarini so'zlab berayotganida ovoz ohangining xilma-xil (so'roq, his-hayajon) turini qo'llay bilish ko'nikmalarini shakllantirish. Nutqning ifodaliligini tarbiyalash.

"Men" konsepsiyasi:

Vatan haqida suhbat davomida bolalarning o'zining millati, tilini bilishlarini rag'batlantirish.

Intellektual-bilish malakalari:

O'z mamlakati va uning ramzlari: gerb, bayroq va madhiyasi, O'zbekistonda davlat tili – o'zbek tili ekanligi haqidagi bilimlarini mustahkamlash.

Kerakli jihoz va materiallar: «Mustaqillik bayrami» surati, AKT, diskda slaydlar

Faoliyatning borishi:

Tarbiyachi ta'limiy faoliyatning kirish qismida bolalarga Vatanni qalbdan chuqur his qilishlari uchun Vatan nima? Nima uchun biz uni sevamiz? kabi savollar bilan murojaat qiladi. Bolalar javoblaridan so'ng ularning javoblarini umumlashtiradi: Biz tug'ilib o'sgan joy-bu Vatan. Shuning uchun “Ona Vatan” deymiz. Vatan-muqaddas. Chunki unda bizning buva-buvilarimiz yashab o'tishgan. Biz ham ota-

onalarimiz bilan unda yashayapmiz. Shuning uchun uni sevamiz. Biz Vatanda baxtiyor yashayapmiz. Yaqinda "Mustaqillik" bayramini nishonladik. Bugun men sizga "Mustaqillik bayrami" mavzusida surat ko'rsataman. Diqqat bilan suratni ko'rib chiqish.

Asosiy qism:

1. "Mustaqillik bayrami" mavzusi bo'yicha suratni ko'rib chiqish.
2. Surat bo'yicha savol-javob o'tkazish.
3. Surat bo'yicha bolalar hikoyalarini tinglash.
4. Jismoniy daqiqa
5. Bolalar tuzgan hikoyalarini muhokama qilish va rag'batlantirish

Qo'shimcha: "Mustaqillik bayrami" mavzusida vidiorolik ko'rsatish.

E'tiborga molik jihati: bolalar lug'atiga kirgan yangi so'zlarni o'zlashtirish. Bog'lanishli nutq—hikoya tuzish ko'nikmalarini shakllantirish. Nutqning ifodaliligini tarbiyalash.

To'liq yozilgan ishlanma

2-Mavzu: "O'zbekiston- mening Vatanim" mavzusida suhbat

Maqsad:

"Nutq va til":

bolalarga Vatanni qalbdan chuqur his qilishlari uchun Vatan nima? Nima uchun biz uni sevamiz? Kabi savollar berish bilan muloqatga kirishishlariga imkoniyat berish. Bolalarni surat bo'yicha mazmunli hikoya tuzishga, suhbat paytida faol ishtirok etishga undash. Surat bo'yicha guruh muhokamasida muloqotga kirishish, mustaqil mazmunli hikoya tuzishga o'rgatish. «Mustaqillik bayrami», «Mustaqillik maydoni» mavzularida lug'atni faollashtirish. Bolalar surat asosida voqyealarini so'zlab berayotganida ovoz ohangining xilma-xil (so'roq, his-hayajon) turini qo'llay bilish ko'nikmalarini shakllantirish. Nutqning ifodaliligini tarbiyalash.

"Men" konsepsiyasi:

Vatan haqida suhbat davomida bolalarning o'zining millati, tilini bilishlarini rag'batlantirish.

Intellectual-bilish malakalari:

O'z mamlakati va uning ramzlari: gerb, bayroq va madhiyasi, O'zbekistonda davlat tili – o'zbek tili ekanligi haqidagi bilimlarini mustahkamlash.

Kerakli jixozlar: "O'zbekiston- mening Vatanim" mavzusidagi mazmunli rasmlar, video-lavha.

Ta'limiy-tarbiyaviy faoliyatning borishi:

Kirish. 10 daqiqa

Tarbiyachi Po'lat Mo'minning "Vatan-bu....." she'rini ifodali aytib berish bilan faoliyatni boshlaydi:

Vatan deganim bu-

Yurak deganim.

Yurakka Vatanim

Kerak deganim.

Vatan deganim bu

O'zim deganim.

Birinchi ko'rganim

Ko'zim deganim.

Tarbiyachi bolalar bilan suhbat o'tkazadi:

- She'r nima haqida ekan?
- Vatan deganda nima ko'z oldingizga keladi?
- Yurtimizda qanday bayram nishonlandi?
- Siz bu bayram haqida nimalarni bilasiz?

Asosiy qism. 15 daqiqa.

Tarbiyachi "1-sentabr-Mustaqillik bayrami" tasvirlangan suratni bolalarga ko'rsatib quyidagi savollarni beradi:

- Rasmda nimalar tasvirlangan?
- Bayram tantanalarida ishtirokingiz haqida so'zlab bering.

-Bolalar, Vatanimizda har yili 1-sentabr kuni mustaqillik bayrami bo'ladi. Bayram kuni shahrimizda tomoshalar bo'ladi. Bolalar, siz ham bayramda ishtirok etdingizmi? Qaerga, kim bilan bordingiz?

Hozir biz «Mustaqillik bayrami» nomli surat bo'yicha so'zlab berishni o'rganamiz. Suratga diqqat bilan qarang.

Suratda kimlar tasvirlangan?

Bolalar qiyofasida qanday holat ifodalangan?

Bolalar qo'llarida nimalar bor?

Siz bayram tantanasida sayrga chiqdingizmi?

Sayrda nimalarni ko'rdingiz?

Milliy bog'da qanday tomosholarni ko'rdingiz?

Tarbiyachi bolalardan surat mazmuni bo'yicha so'zlab berishlarini so'raydi.

5-6 nafar bolaning hikoyalari tinglanadi.

Qo'shimcha: "Mustaqillik bayrami" mavzusida video-rolik ko'rsatish

Alohida e'tibor qaratiladi: Bolalar so'zlayotganlarida so'zlarni grammatik jihatdan to'g'ri tuzish.

Yakuniy qism. 5 daqiqa

Bolalar bilimini mustahkamlash uchun savollar:

1. Bugun qaysi mavzuda suhbatlashdik?
2. Davlatimiz ramzlarini aytib bering.
3. Davlatimiz ramzlari haqida kim she'r aytadi?

Katta guruhda nutq rivojlantirish ta'limiy faoliyatini kuzatish va tahlil qilish. Tahlil varaqalarini ishlab chiqish.

- Katta guruhda nutq rivojlantirish ta'limiy faoliyatini kuzatish va tahlil qilish jarayonini to'g'ri tashkil etish uchun Alisher Navoiyning «Non hidi» rivoyatini qayta hikoya qilish mavzusidagi ishlanmani o'rganib chiqamiz. Mashg'ulot ishlanmaning maqsadi Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talabining 5ta rivojlanish sohalari asosida yoritilgan. Pedagog ta'limiy faoliyatni kuzatishdan avval mashg'ulot ishlanmasining maqsadini e'tiborga olgan holda o'qib chiqadi va kuzatuv oldidan aniq maqsadni belgilab oladi.

Masalan, bolalarni qayta hikoya qilishga o'rgatishda qanday usullardan foydalanilgani tahlil qilish mumkin, surat ustida suhbat o'tkazishda qo'llanilgan uslublarni kuzatish mumkin, o'yinchoq bo'yicha tasviriy hikoya tuzish, ijodiy hikoya tuzishda qo'llanilgan usllarni kuzatishni maqsad qilib olish mumkin. Kuzatish asosida pedagog tomondan beriladigan xulosa va tavsiyalar tarbiyachiga tanishtirilib, tarbiyachining tanishganligi haqidagi imzosi bilan yakunlanadi.

Sizga ta'limiy faoliyat ishlanmasi va tahlil varaqasini o'rganib tahlil qilish uchun ilova qilinadi.

Mavzu: Alisher Navoiy «Non hidi» rivoyatini qayta hikoya qilish

Maqsad:

“Nutq va til”:

Bolalarda badiiy asarni ifodali hikoya qilish, gapirganda so'zlarni bir-biriga bog'lab, ma'noli jumlarlar tuzish malakasini shakllantirish.

So'zlayotganda so'zlarni grammatik jihatdan to'g'ri tuzish, badiiy asarni qayta hikoya qilish, asarni mazmunli, mantiqiy izchillikda, aniq va tasviriy ifodalardan foydalangan holda hikoya qilish ko'nikmalarini shakllantirish.

Bolalar Alisher Navoiy “Non hidi” rivoyati haqidagi suhbatda *tarbiyachining savollari bo'yicha yoki suratlarga qarab* mazmunan so'zlab beradi.

Ijtimoiylashuv, kattalar va tengdoshlar bilan muloqot

O'z oila a'zolariga samimiy munosabat bildiradi va uyida ma'lum bir qoidalarga rioya qiladi: Bolalar ota-ona chaqirganda «Labbay», “Xo'p bo'ladi”deb javob

berish, nasihatlariga quloq solish, qilayotgan ishlariga ko‘maklashish, ota-ona ruxsatisiz uzoq joylarga ketmaslik, ularga yolg‘on gapirmaslik lozimligini tushunadi.

Kerakli jihozlar: Mavzu bo‘yicha rasmlar.

Ta'limiy-tarbiyaviy faoliyatning borishi:

Tarbiyachi ta'limiy faoliyatning kirish qismida bolalarga oilada aka-ukalarning ahilligi haqida gapirib suhbatni boshlaydi.

- 1.“Non turlari” mavzusidagi suratni ko‘rib chiqish.
2. « Non hidi» rivoyatini qayta hikoya qilish
- 3.Rivoyat asosida savol- javob o‘tkazish
- 4.Rivoyatni qayta hikoya qilish.
- 5.Jismoniy daqiqa
- 6.Bolalarning rivoyatni qayta hikoya qilishlarini muhokama qilish va rag‘batlantirish

Qo‘shimcha qism: “Non” mavzusida she‘rlar aytish.

Alohida e'tibor qaratiladi: Bolalarni hikoya voqyealarini so‘zlab berayotganida ovoz ohangining xilma-xil (so‘roq, his-hayajon, xayratlanish, iltimos) turini qo‘llay bilishga e'tibor qaratish.

Tahlil varaqalarini ishlab chiqish.

Namunaviy tahlil varaqasi

Mavzu: Katta guruhda nutq rivojlantirish ta'limiy faoliyatini tashkil etish va tahlil qilish.

O‘tkazilish vaqti - 11.05.2023-yil

Guruh yoshi va bola soni: 5-6 yosh, 30 nafar.

O‘tkazish joyi- guruh xonasi.

Tarbiyachining I.F.SH: Azizova Dilafruz Jumabekovna

Kuzatuvchi oldiga qo‘ygan maqsad: Bolalarni qayta hikoya qilib berishga o‘rgatishda foydalaniladigan usullarning to‘g‘ri tanlanganligini kuzatish.

№	Mezonlar	Tahlil va tavsiyalar
1	Mavzuning “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturiga mosligi	Mavzu “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturiga mos
2	Mavzuga mos materiallar	Mavzuga mos kerakli jihozlar mavjud.

3	AKT jihozlarining mavjudligi	AKT jihozlaridan samarali foydalanildi.
4	Guruh xonasidagi gigienik shart -sharoit	Guruh xonasi toza, ozoda, xavfsiz.
5	Ta'limiy jarayonga bolalarning jalb qilinishi	Ta'limiy jarayonga barcha bolalar jalb qilingan
6	Ta'limiy jarayonda bolalar bilan ishlashga ertak qahramonlari yoki ota-onalar, kattalar taklif etilganligi	Faoliyat jarayoniga ota-onalar taklif etilmagan.
7	Pedagogik texnologiyalardan foydalanish darajasi	Tarbiyachi kommunikativ, AKT, refleksiya texnologiyalardan foydalandi.
8	Bolalar nutqi va o'zaro munosabati	Bolalar o'zlarini qiziqtirgan savollarini tortinmay berdilar. Mavzu bo'yicha berilgan savollarga tushunib, aniq va to'liq javob berishga, o'rtoqlarining berayotgan javoblarini e'tibor bilan tinglab javob berishga harakat qildilar.
9	Tarbiyachining bola bilan birga qayta hikoya qilish usulni qo'llay olishi.	Tarbiyachi bu usuldan hikoya qilib bera olmaydigan bolalar bilan ishlashda keng foydalandi. Qayta hikoya qilish jarayonida tarbiyachi bolalarni maqtadi: "Yasha, endi boshqa bolalarga hikoya qilish yengil bo'ladi. Faqat keyingi safar balandroq ovozda hikoya qilgin".
10	Qayta hikoyani takrorlash usulni qo'llay olishi.	Bunda tarbiyachi bolalarga hikoya jarayonida tarbiyachining to'liq jumllarini takrorlashga undadi.
11	So'z va jummalarni aytib turish usulni qo'llay olishi.	Bu usul qayta hikoya qilishning ravonligini, izchilligini ta'minladi, bolaning uzoq pauza qilishiga yo'l qo'ymadi. Tarbiyachi bu usuldan ko'proq bola asar matnining ayrim joylarini esdan chiqarganda foydalandi.
12	Savollar berish usulni qo'llay olishi.	Tarbiyachi bu usuldan mashg'ulotning kirish qismida foydalandi. Bu usul bolani hikoyani boshlashga yordam berdi.
	Rag'batlantirish usulni qo'llay olishi.	Qayta hikoya qilish jarayonida tarbiyachi bolani jilmayish, boshini qimirlatish (tasdiqlash), qisqa so'z aytilish ("Yasha", "Barakalla") bilan rag'batlantirdi. Qayta hikoya qilib bergandan so'ng bolani maqtadi.
13	Qismlar bo'yicha qayta hikoya qilish usulni qo'llay olishi.	Bu usulni qo'llashda bolalarga mazmu tanish bo'lgan asar tanlangan. Qismlar bo'yicha qayta hikoya qilish usulidan foydalanib, bolalar asarni qiynalmay qayta hikoya qildilar.

15	Rollarga boʻlib qayta hikoya qilish usulni qoʻllay olishi.	Bu usul nutqning ma'nodorligini (ifodaliligini) shakllantirishga yordam berdi. Tarbiyachi tomonidan ishtirok etuvchi shaxslar xarakterining izohlanishi bolalar nutqining oydinlashishiga, diqqatining faollashishiga katta ta'sir etdi. Bu usuldan mashg'ulotning oxirida foydalanish maqsadga muvofiqdir.
19	Oʻyin usuli (dramalashtirilgan oʻyin) usulni qoʻllay olishi.	Bu usulda personajlarning (ishtirok etuvchilarning) luqma tashlashlari harakatlar bilan boshqarildi: Tarbiyachi avval oʻzi muallif nomidan gapirdi, soʻngra bola gapirdi. Qayta hikoya qilish mashg'ulotlari har bir yosh guruhining shaxsiy xususiyatlarini, ularning qayta hikoya qilish qobiliyatlarini hisobga olgan holda tuzishni inobatga olish kerak.
Xulosa qilganda tarbiyachi bolalarni qayta hikoya qilib berishga oʻrgatishda foydalangan hamma usullarini sharoitga qarab qoʻlladi.		

Tarbiyachi Azizova Dilafruz Jumabekovna

Metodist Abirova Maftuna Farxod qizi

Mavzu: “Bogʻchamizda qish bayrami” nomli surat ustida suhbat

Maqsad:

“Nutq va til”:

Bolalarga bogʻchada boʻlib oʻtgan qish bayrami, qish bayramiga tayyorgarliklar, qish bayramiga hammamiz orziqib kutgan saxiy Qorbobo, Qorqiz ishtirok etganligi, bayramimizni koʻngilli oʻtkazib berishgani haqidagi muloqotga kirishishlariga imkoniyat berish.

Intellektual-bilish malakalari

Bolalarga qish bayramini kattalar ham, bolalar ham birdek quvonch bilan oʻtkazishi haqida tushuncha berish

Hissiyotlar va ularni boshqarish: bolalarda oʻrtoqlariga bayramdan, qorbobodan sovgʻa olganliklaridan quvonishlarini bildirishlarini ragʻbatlantirish.

Ijtimoiylashuv, kattalar va tengdoshlar bilan muloqot

Bolada tengdoshlari bilan oʻzaro samimiy, doʻstona muloqotga kirishish, oʻrtoqlariga nisbatan mehrli munosabatda boʻlishni tarbiyalash.

Kerakli jixozlar:

“Qish bayrami” tasvirlangan kartochkalar, “Sovgʻalar” mavzusida pazllar

Ta'limiy-tarbiyaviy faoliyatning borishi:

Tarbiyachi ta'limiy faoliyatning kirish qismida bolalarga qish bayramiga tayyorgarlik ko'rganlari, uni qanday o'tkazganliklari, qish bayramini kattalar ham, bolalar ham birdek quvonch bilan o'tkazishi haqida gapirib suhbatni boshlaydi.

Asosiy qism:

1. "Bog'chamizda qish bayrami" mavzusi bo'yicha suratlarni ko'rib chiqish.
2. Surat mazmuni bo'yicha savol-javob o'tkazish.
3. Jismoniy daqiqa
4. "Sovg'alar" mavzusida pazllarni yig'ish
5. Bolalar bilan "Qish bayrami" mavzusi bo'yicha suhbatni umumlashtirish va rag'batlantirish

Qo'shimcha qism: Bayram ertaligi uchun yod olingan she'rlarni takrorlash.

Alohida e'tibor qaratiladi:

Rasmlarda aks ettirilgan voqyealarni izchil bayon qilishni, rasmga qarab mantiqan bog'langan hikoya tuzishlariga e'tibor berish.

Namunaviy tahlil varaqasi

Mavzu: Katta guruhda nutq rivojlantirish ta'limiy faoliyatini tashkil etish va tahlil qilish.

O'tkazilish vaqti - 11.05.2023-yil

Guruh yoshi va bola soni: 5-6 yosh, 30 nafar.

O'tkazish joyi- guruh xonasi.

Tarbiyachining I.F.SH: Azizova Dilafruz Jumabekovna

Kuzatuvchi oldiga qo'ygan maqsad: Bolalarni "Bog'chamizda qish bayrami" nomli surat ustida suhbatda qo'llaniladigan usullarni kuzatish.

№	Mezonlar	Tahlil va tavsiyalar
1	Mavzuning "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturiga mosligi	Mavzu "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturiga mos
2	Mavzuga mos materiallar	Mavzuga mos kerakli jihozlar mavjud.
3	AKT jihozlarining mavjudligi	AKT jihozlaridan samarali foydalanildi.
4	Guruh xonasidagi gigienik shart - sharoit	Guruh xonasi toza, ozoda, xavfsiz.
5	Ta'limiy jarayonga bolalarning jalb qilinishi	Ta'limiy jarayonga barcha bolalar jalb qilingan
6	Ta'limiy jarayonda bolalar bilan ishlashga ertak qahramonlari yoki ota-onalar, kattalar taklif etilganligi	Faoliyat jarayoniga ota-onalar taklif etilmagan.

7	Pedagogik texnologiyalardan foydalanish darajasi	Tarbiyachi kommunikativ, AKT, refleksiya texnologiyalardan foydalandi.
8	Bolalar nutqi va o'zaro munosabati	Bolalar o'zlarini qiziqtirgan savollarini tortinmay berdilar. Mavzu bo'yicha berilgan savollarga tushunib, aniq va to'liq javob berishga, o'rtoqlarining berayotgan javoblarini e'tibor bilan tinglab javob berishga harakat qildilar.
9	Tarbiyachining bola bilan birga qayta hikoya qilish usulni qo'llay olishi.	Bu usul bilan bolalarning faolligi oshdi. Bolalar rasmlar bo'yicha mustaqil hikoya tuza oldilar. Bolalar xotirada saqlashlari lozim bolgan yangi so'zlar mustahkamlandi
10	Savollar yordamida rasmni ko'rib chiqish usulni qo'llay olishi.	Bunda tarbiyachi bolalarga hikoya jarayonida tarbiyachining to'liq jumllarini takrorlashga, savollarga to'liq javob berishga undadi.
11	So'z va jummalarni aytib turish usulni qo'llay olishi.	Bu usul qayta hikoya qilishning ravonligini, izchilligini ta'minladi, bolaning uzoq pauza qilishiga yo'l qo'ymadi. Tarbiyachi bu usuldan ko'proq bola asar matnining ayrim joylarini esdan chiqarganda foydalandi.
12	Savollar berish usulni qo'llay olishi.	Tarbiyachi bu usuldan mashg'ulotning kirish qismida foydalanildi. Bu usul bolani hikoyani boshlashga yordam berdi.
	Rag'batlantirish usulni qo'llay olishi.	Qayta hikoya qilish jarayonida tarbiyachi bolani jilmayish, boshini qimirlatish (tasdiqlash), qisqa so'z aytish ("Yasha", "Barakalla") bilan rag'batlantirdi. Qayta hikoya qilib bergandan so'ng bolani maqtadi.
13	Tarbiyachining namuna-hikoyasi bilan yakunlashi	Mashg'ulot uncha katta bo'lmagan kirish suhbat bilan boshlandi. Uning maqsadi rasmda tasvirlanganlar to'g'risida bolalarning tasavurini aniqlashdan va emotsional kayfiyatni vujudga keltirishdan iborat bo'ldi. Tarbiyachining savollari mashg'ulotdagi asosiy metodik usullardan biri hisoblandi, shuning uchun tarbiyachi savollarni oldindan puxta o'ylab olgan. Bolalarga beriladigan savollar tushunarli, bolalarda javob berishda qiyinchilik tug'ilmadi.
Xulosa qilganda tarbiyachi bolalarni qayta hikoya qilib berishga o'rgatishda foydalangan hamma usullarini sharoitga qarab qo'lladi.		

Tarbiyachi

Azizova Dilafruz Jumabekovna

Metodist

Abduraxmonova Zilola Maxmudovna

Mavzu: R.Fayzning "Momoqaymoq" she'rini yodlatish

Maqsad:

"Nutq va til":

R.Fayzning "Momoqaymoq" she'rini yod oldirish orqali bolalarni she'riy asardan zavqlanishga, undagi yumorni his etishga undash. Muomala madantti haqidagi tushunchalarini kengaytirish. Mox — so'ziga izoh berish.

Bolalar o'xshash narsalarni qiyoslayotganlarida nutqlarida go'yo, go'yoki, xuddi kabi so'zlaridan foydalanishga o'rgatib borish. Bolalarning mashg'ulotlarda qiziqib, faol ishtirok etish, savollarga tushunib, aniq va dadil javob berish layoqatlarini shakllantirish.

Tadqiqiy-bilish va samarali refleksiv faoliyati

Momoqaymoq o'simligi haqida tushuncha berish orqali bolalarning tasavvur doiralarini kengaytirish, badiiy-estetik didini o'stirish.

Dunyoni badiiy tasavvur etish

Bolalarga she'rni yoddan ifodali o'qish, she'riy asarlarga munosabat bildirishni rag'batlantirish.

Hissiyotlar va ularni boshqarish

Maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiatga muhabbat uyg'otish. Bu muhabbat bilan bolalarni tabiatni avaylashga, asrashga, ehtiyotkorlik munosabatida bo'lishga o'rgatish.

Kerakli jihozlar: Momaqaymoq gulining gullagan payti, urug' boylagan payti haqidagi manzarali rasmlar, videofilmlar.

Ta'limiy-tarbiyaviy faoliyatning borishi:

Ta'limiy-tarbiyaviy faoliyatning borishi:

Tarbiyachi ta'limiy faoliyatning kirish qismida bolalarga bahor oyi birinchi martdan boshlanishi, mart oyida dalalar ko'klam libosini kiyishi, boychechak, chuchmoma, qoqio't, gunaf-shalar ochila boshlashi, momaqaymoqning rivojlanish sikli — bahorda barglari, g'unchalari paydo bo'lishi, gullashi, urug'larining pishishi va ularning tarqalishi kuzatilgani haqida gapirib suhbatni boshlaydi.

1. Keng o'tloqzordagi momaqaymoq gullari, momaqaymoq guli suratlarini ko'rib chiqish

2.R.Fayzning "Momaqaymoq" she'rini yod oldirish.

2. She'r asosida savol-javob o'tkazish

4.Jismoniy daqiqa

5.Bolalarning she'r mazmuni haqidagi fikrlarini muhokama qilish va rag'batlantirish

Qo'shimcha qism: keng o'tloqzorga maqsadli sayrga borilganlik haqida vidiorolik.

Alohida e'tibor qaratiladi: Bolalarni she'rni ifodali aytishlariga e'tibor qaratish.

Quddus Muhammadiyning "Momaqaymoq" she'ri

Erta ko'klam elchi gul - Momaqaymoq, qoqi o'tjon. Keng ko'chamiz chekkasini Bezatdi tilla marjon	Guli sadaf tugmacha, So'ngra oltin savatcha. Bo'lar jajji yulduzcha, Ko'rsang ko'zing quvnaydi
---	---

Namunaviy tahlil varaqasi

Mavzu: Katta guruhda nutq rivojlantirish ta'limiy faoliyatini tashkil etish va tahlil qilish.

O'tkazilish vaqti - 11.05.2023-yil

Guruh yoshi va bola soni: 5-6 yosh, 30 nafar.

O'tkazish joyi- guruh xonasi.

Tarbiyachining I.F.SH: Azizova Dilafruz Jumabekovna:

Maqsad: "Momoqaymoq" she'rini yodlatishga o'rgatishda foydalaniladigan usullarning to'g'ri tanlanganligini kuzatish.

№	Mezonlar	Tahlil va tavsiyalar
1	Mavzuning "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturiga mosligi	Mavzu "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturiga mos
2	Mavzuga mos materiallar	Mavzuga mos kerakli jihozlar mavjud.
3	AKT jihozlarining mavjudligi	AKT jihozlaridan samarali foydalanildi.
4	Guruh xonasidagi gigienik shart -sharoit	Guruh xonasi toza, ozoda, xavfsiz.
5	Ta'limiy jarayonga bolalarning jalb qilinishi	Ta'limiy jarayonga barcha bolalar jalb qilingan
6	Ta'limiy jarayonda bolalar bilan ishlashga ertak qahramonlari yoki ota-onalar, kattalar taklif etilganligi	Faoliyat jarayoniga ota-onalar taklif etilmagan.
7	Pedagogik texnologiyalardan foydalanish darajasi	Tarbiyachi kommunikativ, AKT, refleksiya texnologiyalardan foydalandi.
8	Bolalar nutqi va o'zaro munosabati	Bolalar o'zlarini qiziqtirgan savollarini tortinmay berdilar. Mavzu bo'yicha berilgan savollarga tushunib, aniq va to'liq javob berishga, o'rtoqlarining berayotgan javoblarini e'tibor bilan tinglab javob berishga harakat qildilar.
9	Bolaning so'zlashuv va hikoya qilib berish nutqini shakllanganligi	Bolaning so'zlashuv va hikoya qilib berish nutqini shakllantirish; suhbat va munozaralarda faol ishtirok etishga undash; mavzu bo'yicha berilgan savollarga tushunib, qisqa va to'liq javob berish; o'rtoqlarining aytayotgan javoblariga e'tibor berish malakasini takomillashtirish.
10	Bolalarning she'rdagi mazmunni tushunishi	Bolalar she'rdagi mazmunni tushundilar. R.Fayzning "Momoqaymoq" she'rini yodlashga harakat qildilar.
11	So'z va jummalarni aytib turish usulni qo'llay olishi.	Bu usul she'r yodlatishda eng ko'p qo'llaniladigan usul, bolaning uzoq pauza qilishiga yo'l qo'ymadi. Tarbiyachi bu usuldan ko'proq bola asar matnining ayrim joylarini esdan chiqarganda foydalandi.
12	Savollar berish usulni	Tarbiyachi bu usuldan mashg'ulotning kirish qismida

	qo‘llay olishi.	foydalandi. Bu usul bolani she‘rni mazmuniga tushunishga yordam berdi.
	Rag‘batlantirish usulni qo‘llay olishi.	She‘r yodlatish jarayonida tarbiyachi bolani jilmayish, boshini qimirlatish (tasdiqlash), qisqa so‘z aytish (“Yasha”, “Barakalla”) bilan rag‘batlantirdi. She‘r yodlab bo‘lgach bolani maqtadi.
13	Misralarni aytib turish usulni qo‘llay olishi.	Bu usul bilan bolalarga mazmuni tanish bo‘lgan asar tanlangan. Qismlar bo‘yicha she‘r yod olindi.
Xulosa qilganda tarbiyachi bolalarni qayta hikoya qilib berishga o‘rgatishda foydalangan hamma usullarini sharoitga qarab qo‘lladi.		

Tarbiyachi

Azizova Dilafruz Jumabekovna

Metodist

Muqimova Mashxura Ilyos qizi

Nazorat savollari

1. Maktabgacha yoshdagi bola nutqning grammatik tizimi qanday shakllantiriladi?
2. Muloqotning qanday vositalarini bilasiz?
3. Maktabgacha katta yoshdagi bolalar bilan muloqot qay tarzda amalga oshiriladi?
4. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida nutqni rivojlantirish ta‘limiy faoliyati qanday shakllarda tashkil etiladi?
5. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida nutqni rivojlantirish ta‘limiy faoliyatini tashkil etishda qanday didaktik talablarga qat‘iy rioya qilishi lozim?
6. Pedagog ta‘limiy faoliyatni kuzatishda aniq maqsad qo‘yishda qanday yondashadi?
7. Kuzatish asosida pedagog tomondan beriladigan xulosa va tavsiyalar tarbiyachiga qanday usulda tanishtiriladi?

5-Mavzu: “Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida ta‘limiy faoliyat (amaliy 2 soat)

1. Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazining pedagogik jarayonining mazmuni.
2. Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazini metodik ta‘minlash.

1. Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazining pedagogik jarayonining mazmuni

Bolalar o'yinlari muammosiga pedagoglar, psixologlar, faylasuflar, etnograflarning ko'plab ilmiy ishlari bag'ishlangan. Pedagogika va psixologiya sohasida ushbu muammoga ahamiyat bermagan bironta ham yirik tadqiqotchi qolmagan. Muallifning falsafiy yondashuvlariga qarab, uning umumiy tushunchasiga ko'ra, o'yin ortiqcha kuchning namoyon bo'lishi, so'ngra instinktning namoyon bo'lishi, keyin esa kelajakdagi faoliyatga tayyorgarlik va hokazolar sifatida talqin qilinadi.

O'yin turli mutaxassislikdagi va har xil yo'nalish olimlarining diqqat markazida bo'lgani bejiz emas. Buni o'yin faoliyatining murakkabligi hamda maktabgacha yoshdagi bolada o'yin maxsus, hech bir narsa bilan to'ldirilmaydigan rolni o'ynashi bilan izohlash mumkin. Psixologlarning ta'kidlanishicha, inson shaxsining shakllanishi o'yin, ta'lim, mehnat faoliyati jarayonida sodir bo'ladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun bunday faoliyat, birinchi navbatda, o'yin va, umuman olganda, o'ziga xos syujetli va rolli o'yinlardan iborat bo'ladi. Bolaning rivojlanishi bu faoliyat jarayonida ijtimoiy tajribani o'zlashtirishi demakdir. Maktabgacha bolalik davrida o'ynash bolaning yetakchi faoliyati hisoblanadi. O'yin davomida bola odamlar tomonidan to'plangan tajribaga ega bo'ladi.

O'yin faoliyati bolani rivojlanishning keyingi, yanayam yuqori bosqichiga – maktabda o'qishga o'tishga tayyorlaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yinlar juda katta ahamiyatga ega: ular uchun o'yin - bu o'qish, ular uchun o'yin – bu mehnat, ular uchun o'yin bu jiddiy tarbiya shaklidir.

O'yinlarning barcha turlari orasida bolani rivojlantirish uchun eng yaxshi ta'sir etadigani syujetli va rolli o'yinlardir. Bolalar uchun eng sevimli, eng kerakli o'yinlar - bu shunday o'yinlarki, unda bolalar o'zlari o'yin maqsadini belgilaydi. Bular: uy qurish, maktabga borish, tushlik qilish... O'yin jarayoni ushbu maqsadga erishishdan iboratdir: bola reja tuzadi, amalga oshirish usullarini tanlaydi. U minadigan poezd stullardan qurilgan bo'lsin, uy yog'och chipslardan qurilsin, lekin gap bunda emas, bolaning tasavvurlari haqiqatni to'ldiradi; bu yerda reja tuzish jarayonining o'zi juda muhimdir. O'yin faoliyatida bolaning kattalar hayotida ishtirok etish zarurati amalga oshiriladi.

O'yin bu bolalar tomonidan o'zlarining zimmasiga olgan rollari yordamida va turli o'yin predmetlaridan foydalangan holda katta insonlarning faoliyatini va ularning munosabatlarini aks ettirishdir. O'yinlar davomida "ba'zi sharoitlarda kattalar tomonidan bajariladigan har qanday haqiqiy harakatlar bola tomonidan boshqa, o'yin sharoitida takrorlanadi.

Syujetli-rolli o'yin – bu juda kichik yoshdagi bolalar murakkab xulq-atvor hamda fuqarolik va madaniy kompetensiyalarni egallashga qanchalik tayyor ekanliklarini ko'rsatuvchi ko'p qirrali jarayon. Bu kompetensiyalar maktabgacha

ta'lim tashkilotlarining tajribali pedagoglari tomonidan shakllanadi va yo'naltiriladi. Ular bolalarga boshqalar bilan qanday muvaffaqiyatli o'zaro munosabatda bo'lish, katta bo'lganlarida zimmalariga tushadigan rollarni qanday bajarish haqida bilimlarni beradi.

Syujetli-rolli o'yin doirasida bolalar qiziqishini yo'qotmaslik, ularni o'qitish va rivojlantirish Pedagog bolalarning syujetli-rolli o'yinining miqdori va sifatini aniqlashda asosiy rol o'ynaydi. U bolalarning qiziqishlarini inobatga oladi, ijtimoiy-xayoliy o'yin uchun muhit yaratadi, vaqt va makon taqdim qiladi hamda bolalar tasavvurini rag'batlantirishga zamin hozirlaydi. Materiallarning o'yin va o'quv qiymatini oshirish uchun ularni saralaydi va ajratadi.

Syujetli-rolli o'yin orqali bolalar g'oyalarni ishlab chiqarishadi, muloqot qilishadi va sinab ko'rishadi; urinishlar va xatolar qilib o'rganishadi; rejalarini tuzishadi va bajarishadi; materiallarni ramziy va ijodiy usullar bilan ishlatishadi. Bolalar o'z xotiralaridan joylar, rollar, harakatlar va voqealarni qayta yaratish uchun foydalanadilar.

Syujetli-rolli o'yinlar bolalar nutqini rivojlantirish ko'nikmalarini takomillashtirish bilan birga ularning aktyorlik qobiliyatlarini ham ochib beradi. Syujetli-rolli o'yinlarni bolalar o'zlari o'ylab topishadi. Boshqa o'yinlarga qaraganda aynan shu o'yinlarda ular mavzuni tanlash, rejani amalga oshirish, syujetni joylashtirish va sheriklar tanlash kabi jarayonlarda ko'proq mustaqil qaror qabul qilish imkoniyatiga ega ekanliklarini namoyon qiladilar. Ularning tajribasi va atrofdagi voqelikka qiziqishi hamda tarbiyachining yo'naltiruvchi ta'siri asosida bolalar kattalar hayotining turli tomonlarini, ularning o'z mehnatiga, boshqa kishilarga bo'lgan munosabatini aks ettiradilar. Unga berilgan rolga asosan bola mehribon ona, sevimli tarbiyachi, jasur kema kapitani yoki kosmonavtni tasvirlashi mumkin.

2. Syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazini metodik ta'minlash

Syujetli-rolli o'yinlarni boshqarishda pedagog oldida turgan asosiy vazifalar:

- o'yinning faoliyat sifatida rivojlanishi;
- o'yinni bolalar jamoasi va alohida bolalarni tarbiyalash maqsadida qo'llash.

O'yin olimlar tadqiqotlariga ko'ra mehnat va o'qish bilan birgalikda faoliyatning asosiy turlaridan biri hisoblanadi. Psixologlarning taa'kidlashlaricha, o'yinli faoliyatning psixologik mexanizmlari shaxsning o'zini namoyon qilish, hayotda o'z o'rnini barqaror qilish, o'zini o'zi boshqarish, o'z imkoniyatlarini amalga oshirishning fundamental ehtiyojlariga tayanadi. O'yin ijtimoiy tajribalarni o'zlashtirish va qayta yaratishga yo'nalgan vaziyatlarda, faoliyat turi sifatida belgilanadi va unda shaxsning o'z xulqini boshqarishi shakllanadi va takomillashadi.

Psixologlar ta'kidlaydilarki, o'yinga kirishib ketish qobiliyati kishi yoshiga bog'liq emas, lekin har bir yoshdagi shaxs uchun o'yin o'ziga xos bo'ladi. O'yinli faoliyat muayyan funksiyalarni bajarishga bag'ishlangan bo'ladi. Ular quyidagilar:

- maftunkorlik;
- kommunikativlik;
- o'z imkoniyatlarini amalga oshirish;
- davolovchilik;
- tashxis;
- millatlararo muloqot;
- ijtimoiylashuv.

O'yinning faoliyat sifatida rivojlanishi bolalar o'yinlari tematikasini kengaytirish, ularning mazmunini chuqurlashtirish demakdir. O'yinda bolalar ijobiy ijtimoiy tajribaga ega bo'lishlari kerak, shuning uchun unda kattalarning mehnatga bo'lgan mehri, do'stlikka, o'zaro yordamga bo'lgan ehtiyojlari aks etishi kerak. Yaxshi o'yin belgilari: diqqatni jamlab va maqsadga muvofiq o'ynash qobiliyati, sheriklarning qiziqish va istaklarini inobatga olish, yuzaga kelayotgan nizolarni do'stona yo'l bilan hal qilish va qiyin vaziyatlarda bir-biriga yordam berish. Syujetli-rolli o'yinlar tarbiyalanuvchilarga xos ijodiy o'yinlarning asosiy qatlami hisoblanadi. Ular qurilish, teatr va boshqa o'yinlarga xos elementlarni o'z ichiga olishi mumkin. Maktabgacha ta'lim oluvchilar uchun syujetli-rolli o'yinlar manbai tevarak-atrofdagi narsalar, odamlar, tabiat, bolalar va kattalarning hayoti va faoliyati hisoblanadi.

Syujetli-rolli o'yinda quyidagi tarkibiy qismlarni ajratishadi:

- **O'yin syujeti** bola tomonidan muayyan harakatlar, voqealar, atrofdagilarning hayoti va faoliyatidan munosabatlarni aks ettiradi. O'yin syujetlari xilma-xil: oilaga xos maishiy o'yinlar, bolalar bog'chasi, odamlarning kasbiy mehnatini aks ettiruvchi ishlab chiqarish o'yinlari, "shifoxona", "do'kon" o'yinlari, tug'ilgan kunini nishonlashga o'xshash jamoat o'yinlari va h.k.

- Syujetli-rolli o'yinlarning **asosiy mazmuni** turli ko'rinishlarda kattalarning ijtimoiy hayotini aks ettirish: kattalarning predmetlarga nisbatan bo'lgan harakatlari va munosabatlari, ular mehnatining mazmuni, kundalik hayotda, mehnatda kishilarning munosabatlari, muloqoti va boshq.

- **Rol** syujetli-rolli o'yinning asosiy o'zagi hisoblanadi. O'yinda rolning mavjudligi o'z ongida bola o'zini muayyan shaxs bilan qiyoslashini va o'yinda tegishli ravishda u yoki bu predmetlardan foydalanib, boshqa o'ynayotganlar bilan turli munosabatlarga kirishib, uning nomidan harakat qilishini bildiradi.

- O'yinda markaziy komponent bola tomonidan qabul qilingan **rolni bajarishdir**. Rivojlanish jarayonida bola o'z rolini anglay boshlaydi, bu rolni o'ynashga yoki rollarni sheriklari tomonidan bajarilishiga tanqidiy munosabat

paydo bo'ladi, rolning mazmuni harakatlarni aks etishdan odamlar orasidagi munosabatlarni tasvirlashga o'zgaradi. Shuningdek, syujetli-rolli o'yinning o'yin g'oyasi va qoidalar kabi komponentlari ajratib ko'rsatiladi.

- O'yin g'oyasi – bu bolalar nima va qanday o'ynashining umumiy ta'rifi: do'kon, bolalar bog'chasi va h.k.

- O'yin jarayonida qoidalar bolalarning o'zlari tomonidan, ba'zi o'yinlarda esa kattalar tomonidan o'rnatiladi. Ular o'ynayotganlarning xatti-harakati va o'zaro munosabatlarini aniqlash va boshqarishga yo'naltirilgan. Ular o'yinni tashkillashtirishga, barqarorlashtirishga, mazmunini mustahkamlashga yordam beradi va istiqboldagi rivojlanishi, munosabat va o'zaro aloqadorlikni belgilaydi. Syujetli-rolli o'yin bola faoliyatida birdaniga paydo bo'lmaydi. U qator tadrijiy rivojlanish bosqichlaridan o'tadi.

Har bir syujetli-rolli o'yin bosib o'tadigan bosqichlar mavjud.

- Birinchi bosqich – tanishuv o'yini. Uning mazmunini manipulyativ harakatlar tashkil etib, ularni bola predmetlarni xususiyat va sifatlarini o'rganadi va kattalar bilan birga amalga oshiradi. Bu real predmet yoki real o'yinchoqli oddiy xayoliy o'yin bo'lishi ham mumkin (masalan, u bo'm-bo'sh idishdan ichayotgandek yoki o'yinchoqli mashinani yurgizib, dvigatel ovozini chiqarayotgandek bo'ladi).

- O'yin faoliyati rivojlanishining ikkinchi bosqichida aks ettiruvchi o'yin paydo bo'ladi. Unda bolalar harakatlari predmetning spesifik xususiyatlarini aniqlashga va u yordamida ma'lum natijaga erishishga yo'naltirilgan. Bola ko'p hollarda o'ziga ssenariysi yo'q yoki juda qisqa tayanch ssenariysi bor rolni oladi (masalan, otasining shlyapasini kiyib, "men dadaman" deydi). Bu bosqichda bola e'tiborini o'yinchoqlar xususiyatlariga qaratishadi va ularga muvofiq ish tutishni o'rgatishadi: sharikni dumalatish, qutiga mayda o'yinchoqlarni taxlash; predmetlarni shakli va fizik xususiyatlariga ko'ra taqqoslash. Syujetli-rolli o'yinni shakllantirish uchun bolani harakatlarni umumlashtirishga, ya'ni o'rganilgan harakatlarni bir predmetdan ikkinchi predmetga ko'chirishga o'rgatish muhim ahamiyatga ega.

- Uchinchi bosqich – syujet-aks ettiruvchi o'yin. Bolalar kundalik hayotda olgan taassurotlarini faol ko'rsata boshlaydilar (qo'g'irchoqni beshikka solish, ayiqni ovqatlantirish va boshq.). Bu bosqichda bola mahsulotlarni sotish va sotib olish kabi oddiy ssenariy bo'yicha bir-ikkita boshqa bolalar bilan turli rollarni o'ynaydilar (masalan, sotuvchi va xaridor). Ba'zi bolalarga bu bosqichda o'z rollarida qolish qiyin bo'ladi va ular ko'proq o'zlariga yoqqan boshqa rollarni o'ynay boshlaydi. Bu ko'pincha boshqa o'ynayotgan bola (bolalar) tomonidan norozilik bildirilishiga sabab bo'ladi. Foydalanish uchun ochiq bo'lgan materiallar rekvizitlar sifatida qo'llanilishi mumkin.

- To‘rtinchi bosqich – syujetli-rolli o‘yin, murakkab ssenariylarda rollarni o‘ynash. Unda o‘ynayotgan bolalar soni ko‘p, rollar esa har xil bo‘ladi (masalan, shifoxona yoki bozor). Bolalar o‘z qahramonlarining “tilida” gapiradi, syujet noaniq va yo‘naltirilmagan bo‘lsa ham syujet va rol g‘oyasini muhokama qiladi. Bolalar maxsus ssenariy va syujet uchun kerak bo‘lgan maxsus rekvizitlarni qidiradilar yoki yaratadilar.

- Beshinchi bosqich – murakkab ssenariylarda va o‘yin boshlanishiga qadar bo‘lgan syujetlarda rollarni rejalashtirish, tashkil etish va kelishish: syujetlar murakkab, tag syujetlarni o‘z ichiga oladi va bir necha soat yoki hatto bir necha kun davomida o‘ynalishi mumkin. Ular ko‘pincha bolalar uchun muhim bo‘lgan mavzular va syujet elementlarini aks ettiradilar: yaxshilik yomonlik ustidan g‘alaba qozonishi, xalos bo‘lmoq va boshqalarni xavf-xatardan ozod etish... Ko‘p bolalar 5-bosqichga kengaytirilgan yo‘riqnomasiz o‘ta olmaydi

Nazorat savollari

1.“Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish” rivojlanish markazlarida qo‘g‘irchoq teatrining o‘rni nimadan iborat?

2.“Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish” rivojlanish markazlarida soya taetrining o‘rni nimadan iborat?

3.“Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish” rivojlanish markazlarida stol teatrining o‘rni nimadan iborat?

4.Syujetli-rolli o‘yinlarni boshqarishda pedagog oldida turgan asosiy vazifalar nimalar

5. Har bir syujetli-rolli o‘yin bosib o‘tadigan bosqichlar nechta

6.O‘yin syujetlari necha xilma-xil

6-Mavzu: “Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish” rivojlanish markazida tashkil etiladigan ta’limiy o‘yinlar (amaliy 2 soat)

1.Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida bolalarni ertak bilan tanishtirishda qo‘llaniladigan amaliy uslub va uning turlari

2.Maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturining yillik mavzuviy rejasi asosida kattalar mehnati tanishtirish uchun kerkali resurslar ro‘yxatini tuzish.

3.Oy mavzulari bo‘yicha “Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish rivojlanish” markazi ta’limiy faoliyatini tashkil etish.

1.Syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida bolalarni ertak bilan tanishtirishda qo'llaniladigan amaliy uslub va uning turlari

Syujetli va rolli o'yinlar jarayonida bolalar turli xil narsalardan foydalanadilar, ular bilan harakat qiladilar, ularni taqqoslaydilar, qiyoslaydilar, ularning ba'zi xislatlaridan chalg'iydilar va fikrlaydilar, boshqalarini xayol bilan qurib bitkazadilar, ba'zi predmetlarni boshqalar sifatida ishlatadilar. Syujetli va rolli o'yinlar bolalarning atrof-muhit haqidagi tasavvurlarini aniqlashtiradi va chuqurlashtiradi, bilimlarini kengaytiradi. O'yinda bolalarning amaliy kundalik hayotida yuzaga kelmaydigan va ularning bilimlarini, nutqiy zaxirasini va so'zlarning ma'nosini kengaytirishning mumkin bo'lgan holatlar yaratiladi. Ushbu o'yinlar davomida bola dunyoni o'rganadi.

Syujetli va rolli o'yinlar hayvonlarga, kitobga bo'lgan qiziqishni va ishtiyoqni, o'rganishga, ishning har xil turlariga qiziqishni, mehnat odamlariga hurmatni, mehnat qilish qobiliyatini va istagini rivojlantiradi. Ushbu o'yinlar davomida bolalar ijtimoiy xulq-atvor qoidalarini o'rganadilar, kundalik hayotda o'zini tutish normalarini o'zlashtiradilar.

Syujetli va rolli o'yinlari jarayonidagi qo'shma faoliyat bolalar o'rtasida do'stona, o'rtoqlik munosabatlarini shakllantirishga yordam beradi. Bolaga o'yinda o'rtoqlar zarur - unga kimnidir davolashi, yuvintirishi, o'qitishi, dalahovliga olib borishi, kimdir uchun kechki ovqatni tayyorlashi, mahsulotlarni sotishi kerak. O'yin davomida bolalar birgalikda, kelishgan holda harakat qilishni, o'yindagi boshqa ishtirokchilarning manfaatlarini hisobga olishni, o'z manfaatlarini umumiy manfaatga bo'ysundirishni, yon berishni, umumiy maqsad uchun harakat qilishni o'rganadilar, ya'ni jamoaviy faoliyat, jamoada o'zini tutish ko'nikmalarini egallaydilar.

Ertaklar dunyodagi boshqa xalqlar og'zaki ijodida keng tarqalganidek, o'zbeklarda ham eng ommaviy janrlardan biri sifatida turli viloyatlarimizda yashaydigan yurtdoshlarimiz tomonidan sevib aytib kelingan. Ularning juda qadim zamonlardan yaratilganini «ertak» atamasining Mahmud Koshg'ariy tomonidan 1074 yilda yozilgan «Devonu lug'oti-t-turk» asarida «etuk» tarzda qo'llanganidan bilsa bo'ladi: «Etuk – hikoya, ertak; biror maqsadni shohga bildirish, hikoya qilish uchun ham bu so'z qo'llanadi. Asli bir narsani hikoya qilishdan olingan». Bu janrning qadimiyligini qozoq, qirg'iz, turkman va boshqa bir qator turkiy xalqlar oilasiga kiruvchi millatlar og'zaki ijodida ham ertak deb atalishi, isbotlashi mumkin. Shuningdek, miflar, afsona, rivoyatlar haqida fikr yuritganimizda, diffuzion jarayonning keyingi bosqichi ertak ekanligini eslatib o'tganmiz. Demak, agar xalqimiz og'zaki ijodini qadimgi qadriyatlar sifatida e'zozlasak, bu xazinaning noyob durdonasi sifatida hech ikkilanmay ertaklarni qayd etish mumkin ekan.

Ertak terminini O‘zbekistondagi hamma viloyatlar aholisi juda yaxshi bilsa-da, bu janrga oid asarlar turlicha hududlarda turlicha atalgan. Xususan, toshkentliklar «cho‘pchak», farg‘onaliklar «matal», xorazmliklar «varsaqi», o‘zbek va tojik tilida so‘zlashuvchi vatandoshlarimiz «ushuk» tarzda atashgan. Bulardan tashqari jonli so‘zlashuvda ba‘zan afsona, o‘tirik, tatal atamaları ham uchraydi. Xalq ertaklarimizning badiiy ijod namunasi sifatidagi janr xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Ertaklar xalq og‘zaki ijodining epik jinsi (turi)ga mansub.
2. Ertaklar, asosan, nasrda yaratiladi. Faqat ayrim asarlardagina («Yoriltosh», «Tohir va Zuhra» va b.) qo‘shiqni eslatuvchi she‘riy parchalar uchraydi.
3. «Bir bor ekan, bir yo‘q ekan» boshlamasi va «murod-maqsadiga yetibdi» yakunlanmasi ertaklarning an‘anaviy belgisi hisoblanadi.
4. Xayoliy-fantastik tasvir ertaklar syujetida qo‘llanadigan ustuvor usuldir.
5. Ertaklarning umumiy mazmunida IMF formulasi doimiy takrorlanadi. Har bir ertak I – initsial – boshlanma; M – medial – asosiy qism; F – final – yakunlanmadan iborat bo‘ladi.

Ertaklarning miflardan ijod usulini o‘zlashtirganligi haqida fikr yuritgan edik. Bu an‘ana o‘zbek xalq ertaklarining umumiy mazmunida bugungi kungacha saqlanib kelmoqda. Ehtimol, bu janr asarlarining yashovchanligini ta‘minlagan asosiy xususiyat ham shundan iboratdir. Xalq o‘z ertaklarida chegarasiz ravishda xayolot olamini kezib chiqadi. Ya‘ni ularda xalq fantaziyasi mahsuli bo‘lgan chegara bilmas uydirmalar, transfiguratsiya (bir shakldan ikkinchi shaklga o‘tish) holatlari tinglovchini o‘ziga jalb etadi. Vaholanki, ertak boshlanmalaridagi “Bir bor ekan, bir yo‘q ekan, bir och ekan, bir to‘q ekan, bo‘ri bakovul ekan, tulki yasovul ekan...” (olimlar boshlanmadagi tarkibiy “ekan” qismlarning 20 ga yaqin bo‘lishini belgilashgan) ibora va jumlar mutaxassislar fikricha, ertakda bayon qilingan voqealarning aslida umuman bo‘lmagani va ro‘y berishi mumkin emasligini anglatar ekan. Haqiqatan ham, dostonlarda biz bu mazmundagi boshlanma – zachinlarni uchratmaymiz. Shu bois odatga ko‘ra dostonlardagi voqealar hayotda bo‘lgan deb qabul qilinadi. Ertakda esa tamom boshqa holat hukm suradi. Chunki bu janr boshlanmasidagi “bor-yo‘q”, “och-to‘q” so‘zlarining o‘zi hikoya qilinayotgan voqeaga nisbatan shubha uyg‘otadi. Ammo masalaning qiziq tomoni shundaki, voqea boshlanmasdan atayin shubha uyg‘otishga bo‘lgan harakat tinglovchiga deyarli ta‘sir qilmaydi. Biz ertaklardagi uydirmalarga to‘la ishonamiz, asar qahramonlarining taqdiriga befarq qaray olmaymiz, sevikli malika yoki cho‘pon muvaffaqiyat qozonsa, bu g‘alaba o‘zimiznikidek quvonaveramiz.

Xalq ertaklari mazmunida ijtimoiy, iqtisodiy, maishiy hayotning hamma masalalari o‘z ifodasini topadi, desak xato bo‘lmaydi. Shuning uchun ham yer yuzining hamma mintaqalarida yashaydigan xalqlarda umumiy hayot tarzi yaqin

bo'lgani sabab bir xil mazmundagi ertaklar ko'p uchraydi. Fransuz, ingliz, xitoy, yapon ertaklari aksariyat hollarda o'zbeklar ijodidagi bu janrdagi asarlar mazmunini takrorlaydi. Faqat fransuzlarda pishloq, uzum; xitoylarda guruch; o'zbeklarda tuxum yoki qatiq kabi narsalar farqi seziladi. Agar boshqa xaqlardagi ertaklar matnida shu yoki boshqa narsalar nomini milliy predmetlar bilan alishtirsak, ko'pincha, boshqa xalqlar namunalari ham o'zbekniki bo'ladi-qoladi. Bu holat sababini avval qayd qilganimizdek, bir xalqdan ikkinchi xalqning o'zlashtirishi deb emas, umumiy hayot tarzining yaqinligi bilan asoslash ma'qulroqdir. Masalan, yoqut xalqidagi "Bekinmachoq", ruslardagi "O'n ikki oy" ("Morozbobo") va o'zbekdagi "Zumrad va Qimmat" ertaklarida voqea tugunidan tortib yechimigacha bir xil yo'nalishda kechadi. Ammo bu asarlarning har biri bevosita o'sha xalq ijodi namunasi deb tan olinadi. Xalq tabiatan hamisha adolatni yoqlaydi, himoya qiladi. Ertaklar yaratilish jihatdan miqlarga asoslansa, mavzuning tanlanishi, obrazlar tizimidagi yo'nalishlar, hayot muammolarini aks ettirishda adolat mezoniga bo'ysunadi. Qalloblik, vijdotsizlik, xiyonat, yolg'onchilik, ma'naviy nopoklik kabi illatlar doimiy ravishda qoralanadi. Mardlik, to'g'riso'zlik, mehnatsevarlik, iymonlilik, poklik fazilatlari hurmat bilan tilga olinadi. Voqeaning tuguni ham hamisha ana shu fazilatlarni ulug'lash bilan yechimini topadi. Mohir xalq farzandlari tomonidan o'ylab topilgan fantastik hodisalar, uydirma lavhalar, sehrli narsa-buyumlar, jodular, g'ayritabiiy hodisalar esa tom ma'noda yovuzlikning qoralanishi, ezgulikning maqtalishida poetik xomashyo sifatida foydalaniladi.

Xalq ertaklarining mazmun va hayotdagi voqealarni tasvirlash yo'nalishiga ko'ra uch turi mavjudligi M.Afzalov, K.Imomov tomonidan ko'rsatib o'tilgan. Bu tasnifga ko'ra ertaklar sehrli va hayotiy turlarga bo'linadi. Ammo ayrim adabiyotlarda hayvonlar haqidagi, sehrli, maishiy turlarga bo'linadi. Mansur Afzalov tasnifida yana hayvonlar, sehrli-fantastik, hayotiy-satirik turlar ham ko'rsatilgan. Umumiy tahlilning oson va tushunarli bo'lishi uchun biz ana shu tasnifga binoan ish ko'rishni ma'qul topdik. Ertaklarni tasnif qilish qanchalar murakkab ekanligini ularni tahlil qilish jarayonida o'zingiz anglab yetasiz.

Hayvonlar haqidagi ertaklar. Hayvonlar haqidagi ertaklarni ayrim mutaxassislar sehrli-fantastik ertaklar turkumiga mansub hisoblaydilar. Xususan, K.Imomov, G'.Jalolov o'zlarining tadqiqotlarida hayvonlar ishtirok etadigan ertaklarni sehrli ertaklar qatorida tahlil qiladilar. Bu asarlarda hayvonlar ishtiroki, ularning asar qahramonlari bilan suhbatda bo'lishlari olimlarning sehrli ertaklar deb atashlariga asos beradi. Biz bu atamani shartli ravishda qabul qilamiz, chunki sehrli ertaklarning hayvonlar ishtirok etmagan mazmundagilari ham yetarli bo'lib, ularni alohida tahlil qilish mumkin. M.Afzalov hayvonlar haqidagi ertaklarning o'zida turli farqlanuvchi asarlar borligini qayd etadi. Ularning birinchi turiga

mifologik mazmun ifodalanganlarini qo'shadi. Ma'lumki, qadim zamonlar totemizm va fetishizm tushunchasi nuqtai nazaridan ajdodlarimiz har bir narsa-predmetni, shu jumladan, hayvonlarni o'zlariga homiy deb bilganlar. Ular tasavvurida odamlar totem va fetish yordamida muayyan yutuqlarga erishishlari mumkin hisoblangan. Bu haqda miqlar haqida to'xtaganimizda ham ma'lumot berganmiz. O'zbek ajdodlari bo'ri, ilon, ot va boshqa bir qator hayvonlarni o'zlariga homiylik qilishini ruhan his etganlar. Ertaklarning dastlabki namunalarida aynan ana shu dunyoqarash asosida asarlar yaratganlar. «Bo'ri», «Cho'loq bo'ri», «Ilon og'a», «Ayiqlar polvon» kabi ertaklar shular jumlasidandir. Hayvonlar haqidagi ertaklarning yana bir turida majoziy fikr yuritish usuli ustuvordir. Bunday ertaklar farzandlarga pand-nasihat, tarbiya berish maqsadida yaratilgan. Har qanday vaziyatda birga bo'lish, do'stlikni qadrlash kerakligi ertakning bosh g'oyalari hisoblanadi. Inson bir-biriga yaxshilik qilsa, albatta, o'zining orzusiga yetishadi, degan falsafa asosida to'qima voqealar, qiziq-qiziq obrazlar o'ylab topiladi. «Susambil» ertagi ana shunday asarlar qatoridan o'rin olgan.

Sehrli ertaklar. Jahon xalqlari ertaklaridagi umumiy o'xshashlik haqida fikr borganida, ko'proq sehrli ertaklar nazarda tutiladi. Inson qadim zamonlarda ham xayol surgan, o'zicha turli-tuman g'aroyib voqelarni o'ylab topgan. Aslida, miqlarning vujudga kelishida ham ajdodlarimizdagi aynan ana shu xususiyat yetakchi ahamiyatga ega bo'lgan. Keyinchalik fantastik voqealar totem, fetish obrazlardan uchar gilamlarga, sehrli dasturxonlarga, oltin qaynaydigan xumlarga, istagan odamni istagan paytda ko'rish mumkin bo'lgan jomlarga, oynalarga o'tgan. Bunday voqealarni o'ylab topish ajdodlarimiz orzulari, havaslari bilan asoslangan. Yo'l azobidan aziyat chekkan inson uchar gilam, ot, manzilga ko'z ochishda yetkazgan bo'rini o'ylab topgan. Oziq-ovqat topishga qiynalgan odam esa ochil dasturxonning ijodkoriga aylangan. Natijada, sehrli ertaklardagi voqea-hodisalar haqiqiy ma'noda ajdodlarimiz orzu-havaslarining majmuasiga aylangan.

Ilm-fan taraqqiyotida katta kashfiyotlar, odatda, olim xayolida paydo bo'lgan reja – gipotezadan boshlanadi. Gipoteza asta-sekin rivojlanadi va hayotga tatbiq etilishining loyihasi shakllanadi. Olim ana shu loyihaning ilmiy zaminini topganidan so'ng kashfiyotning amalga oshishi uchun sharoit yaratilgan bo'ladi. Sehrli ertaklar bir jihatdan inson ongida yaratiluvchi ana shu gipotezalar yo'nalishini boshqargan, deb xulosa qilish uchun yetarli asos bor. Gap shundaki, bugungi kunda oddiy hayot haqiqatiga aylangan velosipeddan tortib avtoullov, poezd, samolyotlar; telefon, telegraf, radio, televidenie, elektr chiroqlarning kashf etilishini bevosita ertaklarda aks etgan orzular bilan dalillaymiz. Uyali telefonni aytmayizmi, to'quv dastgohlari, har xil kimyoviy, fizikaviy kashfiyotlar bosqichma-bosqich tahlil etilsa, ularning hammasini biz bir oz oldinroq sehrli

ertaklar voqealarida uchratganimizga amin bo‘lamiz. Sehrli ertaklar jozibasi, ko‘pincha, asardan o‘rin olgan mo‘jizaviy safarlar, hayratomuz to‘kinlik aks etgan lavhalar, xayol bovar qilmaydigan jodu va afsonaviy uchrashuvlar tasvirida o‘z ifodasini topadi. Ertaklarda hayot shu qadar mazmunli va bebaho ehsonki, unda bo‘lishi mumkin bo‘lmagan hodisalar tizimining o‘zi yo‘q, yechimi topilmas muammo uchramaydi, degan xalq falsafasi nafas oladi.

Maishiy ertaklar. Maishiy ertaklar mazmun jihatdan hayvonlar, sehrli ertaklardan bevosita hayotiy voqea-hodisalar haqida hikoya qilishi bilan farqlanadi. To‘g‘ri, bu turdagi ertaklarda sehrli-fantastik belgilarning mavjudligini inkor qilib bo‘lmaydi. Ammo umumiy ifoda chegarasi maishiy ertaklarda ancha cheklangan. Chunki ularda xalq, avvalo, oddiy odamlar qo‘lidan keladigan ishlar yuzasidan fikr yuritadi. Bevosita real hayot, turmushda ro‘y berishi mumkin bo‘lgan voqealar asos qilib olingani uchun ham bunday asarlar turkumiga maishiy ertaklar atamasi berilgan. Ularda haqiqiy hayotdagi inson – millat vakili (xoh ijobiy, xoh salbiy bo‘lsin), uning imkoniyati darajasidagi jismoniy kuchi, ilmi, aqliga voqealar zaminida tavsif beriladi. Aksariyat hollarda asar qahramonlarining ismlari ham qayd etilmaydi. Chol, kampir, bir odam, o‘g‘il, qiz, kambag‘al kabi nomli insonlar mazkur ertaklarning qahramonlari bo‘lib kelaveradi. Bu bilan dono xalq ertakda bevosita tinglovchi aholining har biri asar qahramoni ekanini ta’kidlagan bo‘lishi mumkin. Ba’zan esa shaxs haqidagi ma’lumotlar o‘ta aniq shaklda beriladi. Ertakchi bu usul bilan ham qahramon taqdiri to‘qima emasligini uqtirgandek bo‘ladi. Filologiya fanlari doktori Komil Imomov shunday deydi: «Hayotiy-maishiy ertaklarda qahramon obrazi folklorga xos individuallashtirilgan bo‘lib, uning ismi, avlod-ajdodi, elat, urug‘i hamda voqealar sodir bo‘ladigan o‘rin-joy nomlarigacha mukammal aniq beriladi. «O‘tgan zamonda, Bog‘dod tomonda, Mo‘majon kampir degan ayol yashar ekan. U qizidan qolgan nabirasi G‘aflatjonni bola qilib boqar ekan» . Ma’lum bo‘ladiki, qahramon ismi berilsa ham, berilmasa ham asosiy maqsad ertakdagi hikoya qilinayotgan voqea oddiy maishiy turmush sharoitida kechganini ta’kidlashdan iborat bo‘ladi. Keyingi maqsad asar ishtirokchilari boshidan kechirgan turmush lavhalari vositasida yosh avlodning barkamol inson bo‘lib yetishuvi uchun tarbiyaviy zamin hozirlashdan iboratdir.

Xalq ertaklari badiiy so‘z san’atining go‘zal namunasi sifatida alohida ahamiyatga ega. «Bir bor ekan, bir yo‘q ekan, bir och ekan, bir to‘q ekan...» jumlasidan boshlanar ekan, ertak «murod-maqsadiga yetibdi» degan yakungacha tinglovchi diqqati voqealarga to‘liq ravishda jalb etadi. Undan keyin nima bo‘ladi, bu hodisa qanday tugaydi, degan savollar tinglovchi xayolini band etib turadi. Ertaklarning yashovchanligiga sabab ham ularning badiiy mukammalligi bilan belgilanadi. Mazmun jihatdan hayotning turli masalalari ertaklar tematik diapazonini ta’minlaydi Ertaklarda xalq milliy tiliga mansub so‘zlardan o‘rnida

foydalanish seziladi. Aytuvchi o'z hikoyasini sodda gaplardan tuzilgan aniq fikrlar vositasida davom ettiradi. Bu janrga mansub asarlarda, albatta, qizlar o'n to'rt kunlik oydan go'zal, yigitlar mard, qilichlar keskir, dasturxonlar ochiluvchan, xumlar qaynama xususiyatlarga ega bo'ladilar. Ertaklarda juda boy va turli-turli o'xshatish, sifatlash, mubolag'alar majmuasiga duch kelamiz. Shuning uchun ham og'zaki ijodimiz tarkibidagi bu asarlar haqiqiy ma'noda qadriyatlar namunasi, madaniy merosimizning noyob gavhar – injulari darajasida e'zozlanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ishini ko'p qirrali, deb hisoblash mumkin. Shu jihatdan olib qaralganda, bolalarda axloqiy sifatlarni shakllantirishda teatrlashtirilgan tomoshalar – qo'g'irchoq, stol teatrlari ham o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Teatrlashtirilgan tomoshalar bolalar bilan bevosita muloqotda bo'lish, ularning «tili»da fikr almashish, maxsus ifoda vositalariga egaligi, bolalarni ishontirish, voqea-hodisalarga nisbatan xis-tuyg'ularini bildirish olish xususiyatiga ko'ra pedagogik ahamiyatga ega. Maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy tarbiyalashda teatrlashtirilgan tomoshalar bolalarning iqtidori, ob'ektiv borliq haqidagi tasavvuri, dunyoqarashini yanada rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitni yaratish bilan yanada ahamiyatlidir. Bolalarni milliy ma'daniyat va umuminsoniy qadriyatlar bilan tanishtirish, ularni rivojlantirish davlat talablarining maqsadidir. Maktabgacha yoshdagi bolalarda teatrlashtirilgan tomoshalar (stol va qo'g'irchoq teatrlari) vositasida axloqiy sifatlarni shakllantirishda qo'g'irchoqlarning xatti-harakatlariga munosabat bildirish, bolalarda teatr ko'rish odobi hamda go'zallikni ko'ra bilish hissini uyg'otuvchi samarali ishlar amalga oshiriladi. Hattoki, tili endigina chiqib, so'zlarni buzib gapirayotgan bolajonlar tarbiyasida ham teatrlashtirilgan tomoshalarining o'rni beqiyosdir. Chunki bolalar oddiygina salomlashish, hayrlashish odobini teatr qahramonlaridan o'rganishlari ehtimoldan xoli emas. Teatrlashtirilgan tomoshalar (qo'g'irchoq teatrlar) dunyoning ko'plab xalq va elatlariga qadim zamonlardan ma'lum. Ular jamiyat hayotida muhim ahamiyat kasb etib kelgan.

Qo'g'irchoq teatri har qaysi davlatda turli shaklda, hajmda, o'ziga xos tarzda taraqqiy etib, rivojlanib kelgan. Shunday bo'lsa-da, qo'g'irchoq teatrining to'rt turini alohida ajratib ko'rsatish mumkin:

- qo'lga kiyib o'ynatiladigan qo'g'irchoqlar;
- soyali qo'g'irchoqlar;
- ip bilan boshqariladigan qo'g'irchoqlar;
- aktyori ko'rinadigan qo'g'irchoqlar.

Har bir teatr turidagi tomoshalarda sahna bezaklari, ulardagi xilma-xil ranglar va albatta undagi qahramonlar bola tafakkurini shakllantiribgina qolmay, uning dunyoqarashini o'zgartirib, go'zallikka intilishi, fikrlash doirasining kengayishiga yordam beradi. Qo'lga kiyib o'ynatiladigan qo'g'irchoqlar ikki xil bo'ladi:

barmoqli va barmoqsiz qo'g'irchoqlar. Barmoqsiz qo'lqopni yasashda eski qo'lqopcha ashyo bo'la oladi. Bunday o'yinchoqlarni bolalarning o'zlari ham yasashlari mumkin. Qo'lqop qo'g'irchoqning boshi, katta barmoq esa burun bo'lib xizmat qiladi. Qo'lqopni to'liq hayvonga aylantirish ham mumkin, bunda katta barmoq dum vazifasini o'taydi. Qo'lqop qo'g'irchoq tanasi bo'lishi, unga bosh va boshqa detallarni biriktirish mumkin. Qo'lqop topilmasa, unda to'qilgan eski buyum yoki matodan foydalanish ham mumkin. Bunda barmoq o'rnini bichish shart emas, turli detallar unga tikib qo'yiladi. Barmoqli qo'lqop qahramonlarini eski qo'lqoplardan tayyorlasa bo'ladi. Agar eski qo'lqop topilmasa, uni tikish mumkin. Bolalarga tavsiya etiladigan qo'lqopning andozasi besh barmoqli emas, to'rt barmoqli bo'lishi mumkin. Detailarni bolalar bichib, halqa choki bilan tikadilar. Bosh qismini chizib yoki tikib, belgilangan joyga birlashtirib qo'yish mumkin. Qo'g'irchoqning asl nusxasini eski qo'lqopdan tiksa bo'ladi. Qo'lqopga paypoqdan ozgina ulab qo'yilsa, uni qo'lga kiyish, tugmachadan ko'zlari qilib qo'yilsa, qo'l barmoqlari harakati bilan gapirayotgan harakat holatini ko'rsatish mumkin. Soyali qo'g'irchoqlar qo'g'irchoq teatrining o'ziga xos turlaridan hisoblanadi. Unda qo'g'irchoqlardan emas, balki shakllardan iborat o'yinchoqlar o'ynaladi. Tomosha qiluvchilar sahna ro'parasida o'tirib, ekranda yorug'lik orqali harakatlanayotgan soyalar: odamlar, hayvonlar va qushlar soyasini ko'rishi mumkin. Soya teatr uchun odam va hayvon soyalarini bolalarning o'zlari chizib, qirqa oladilar. Bolalarga shakllarning boshlari, dumlarini qimirlatadigan qilishni o'rgatish kerak. Buning uchun tarbiyachi yordamida detallar simlar bilan biriktirilib, spiral holatda aylantirib qo'yiladi. Yillar o'tib iplar yordamida harakatlanadigan qo'g'irchoqlar urf bo'lib borgan. Teatrning bu turida ko'proq xalq mifologiyasi yoritib berilgan. Hozirgacha yetib kelgan ipli qo'g'irchoq tomoshasida dev, yalmog'iz kabi qadimiy obrazlarni ko'rishimiz mumkin. Yuqorida keltirilgan teatr turlaridan tubdan farq qiluvchi yana bir teatr turi bu aktyori ko'rinadigan qo'g'irchoq teatridir. Teatrning bu turi Yaponiyada keng tarqalgan. Bunda sahnadagi har bir qo'g'irchoqni uch nafardan aktyor boshqaradi. Qo'g'irchoqning boshi, qo'li va oyog'i uchun alohida sim tortilgan bo'lib, ularni aktyorlar boshqaradi. Teatr qiziqarli bo'lishi va tomoshabin e'tiborini chalg'itmaslik uchun aktyorlar bir xilda kiyinib olishadi. Teatr binolarining bugungi qiyofasi va o'ziga xos sahna ko'rinishlari tarixi qadimgi Yunonistonga borib taqaladi. Usti yopilgan sahnalar dastlab qadimgi Rimda vujudga kelgan, deb taxmin qilinadi. Ba'zi manbalarda ko'rsatilishicha, teatrning nafaqat sahna qismi, balki butun amfiteatrning usti ham yopiq bo'lgan. Teatr sahnalaridagi chodirlar atrofdagilarni tashqi ta'sirlardan, xususan, shamol va yomg'irdan himoya qilgan.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida teatrlashtirilgan tomoshalarni tashkil etish bolalarni Vatanni sevishga, ularning ijtimoiy-hissiy rivojlanishlariga,

dunyoqarashlarining kengayishiga, axloqiy sifatlarini shakllantirishga yordam beradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida tarbiyachilar bolalarni erkin ishlatishlari, ya'ni har xil ertak qahramonlari timsolida teatrlashtirilgan tomoshalarni o'zlariga rol berib, axloqiy yo'naltirib va albatta rag'batlantirib borishlari zarur. Buning uchun maktabgacha ta'lim muassasalarida teatrlashgan tomoshalar uchun kerakli jihozlar, qahramonlar kiyimlari va kichik bo'lsa ham sahna bo'lishi kerak. Bunday tomoshalarni tashkil etish bolalarni xotirasi rivojlanishida ham yaxshi samara beradi. Ayniqsa, ular qiziqib tinglaydigan yoki tomosha qiladigan qahramonlar rollarini jonli dillari bilan ijro etishadi va matnlarini ham tezda yodlashadi. Bolalarning bir-birlariga bo'lgan ishonchi, katta-kichikni hurmat qilishi, do'stlikka bo'lgan sadoqatini mustahkamlaydi.

TEATR TURLARI

Ma'lumki mamlakatimizda teatrning deyarli hamma turlari faoliyat ko'rsatib kelmoqda. Teatr bu yunoncha so'zdan olingan bo'lib, tomoshaxona degan ma'noni bildiradi. Jajji kichkintoylarimizning sevimli teatri bu qo'g'irchoq teatri. Bu teatr orqali bolalar o'zlariga yaqin va tanish bo'lgan o'yinchoqlarni ayiqcha, quyoncha kuchukcha va boshqa qahramonlarni jonli ravishda kuradilar. Teatr bolalarga hursandchilik va quvonch baxsh etish bilan birga o'sib kelayotgan yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularda ona tabiatga bo'lgan mexrni uyg'otish, fikrlash darajasini oshirish bilan birga katta tarbiyaviy ahamiyatga ham egadir.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida katta spektakllarni qo'yish mumkin emas. Kichik sahnali kichik ertak asosida o'zlarining o'yinchoqlari yordamida qo'yishlari mumkin. Bu kichik ko'rinishlarining har biri ham bolalarda katta taassurotlar uyg'otadi va bolalarga ko'tarinki ruh baxsh etadi. Har qanday badiiy asarni qo'g'irchoq teatri orqali ko'rsatilsa bolalar uchun yanada tushunarli bo'ladi. Qo'g'irchoq teatri uchun eng kerakli bo'lgan shirmani tayyorlab olish kerak. Shirmaning balandligi 50 sm. uzunligi 80 sm reyka yordamida tayyorlanadi. Reyka mix orqali qoqilib, orqa tomoniga ikki tomoni ochiladigan qilib charm orqali birlashtirib unga parda tikiladi va o'rnatiladi. Qo'g'irchoqlarni pap'e-mashe usulida tayerlash mumkin. Ertak qahramonlari tayyor bo'lgach matnni yozib, saxnalashtirishga tayyorlaniladi.

Ertak ishtirokchilari – personajlar

Ertak matnini boshlovchi, ertakchi bobo yoki momolar o'qib turadi.

QO'G'IRCHOQ TEATRI TURLARI

Mamlakatimizda qo'g'irchoq teatri o'zining uzoq tarixiga ega. Bizda Qo'g'irchoq uyini deb yuritiluvchi bu san'atning ayniqsa qo'lga kiyib uynatiladigan va soyasi tushiriladigan turlari o'tmishda keng tarqalgan. Har bir teatr

tomoshalarda musiqa muhim rol o'ynagan. Musiqa ham badiiy. bezak sifatida ham ko'proq qaxramonlar holatini ifodalovchi vosita sifatida xizmat qilgan.

Qo'g'irchoq o'yin xalq og'zaki ijodiga asoslangan ajoyib-g'aroyib san'at. Uning yozma matni bo'lmagan. U uzoq yillar kuzatish, mashq qilish yodlash malaka hosil qilish orqali muayyan syujetlar vosita va uslublar bilan ustozdan shogirdga o'tib kelavergan. Qo'g'irchoqbozlar jamiyatdagi yomonlik va illatlarni, zo'ravanlik, tekintomoq amaldorlarni qattiq tanqid qilganlar hamda mehnatkash xalqqa kulgi zavq bag'ishlaganlar.

Hozirgi kunda «Soya» teatri asbob-uskunalarining oddiyligi va ko'rsatishning osonligi tufayli borgan sari keng tarqalmoqda. Bunday teatr bolalarni estetik tarbiyalashda katta ahamiyatga egadir. «Fonus hayol» teatrida ish hammaga topiladi birining ishi ikkinchisining ish natijasiga bog'liq bo'ladi. Demak, «Fonus hayol» teatri bolalar nutqini rivojlantirishda ularning lug'at fondlarini boyitishda ahamiyati bebahodir. «Fonus hayol» teatrining jihozlari oddiy. Ingichka plyonkalar yordamida maxsus shirma-ekran yasaladi. U ayni bir vaqtda figura va dekoratsiyalar solinadigan chamadon rolini ham o'taydi. Agarda ekranning hajmi 50x60 sm bo'lsa har qanday chiroq yorug'lik manbai xizmatini o'tay oladi. Bunday teatrdan yasalgan dekoratsiyalar bevosita ekranga o'rnatiladi. Shakllar ekranga taqab ushlanadi. Ularning silueti shakllarning katta-kichikligi bilan bir xil bo'ladi.

Dekoratsiyalar kartondan yasaladi. Ularni qo'lda chizish, nusxa qog'oz yoki kal'kadan o'tkazish yohud andaza asosida qirqish mumkin. Dekoratsiyalarga tabiiy ko'rinish berish mumkin agarda uy derazasiga qizil qog'oz yopishtirilsa ekranda u yorug'roq ko'rinadi yoki chupdan qilinadigan daraxt tanasiga kartondan shoxlar va ularga yupqa qog'ozdan barglar yopishtirilsa ular xilpiraydi ekranda esa barglar guyo shamolda qimirlayotgandek ko'rinadi. Agarda shartli tarzda dengizni ifodalovchi kun rangini asta harakatlantirib uning ustidan kema yurgizilsa ekranda tulqinlar osha suzib ketayotgan kemani kurish mumkin bo'ladi. Teatr personajlari kartondan tayyorlanib, qora rangga buyaladi. Ularni harakat qiladigan qilish ham mumkin. Personajlarni qo'lda chizish, nusxa qog'oz yoki kal'kadan o'tkazish mumkin. Agarda o'tkizilishi kerak bo'lgan rasm katta yoki kichik bo'lsa rasmlarni kataklar buyicha kuchirish usulidan foydalaniladi. Qo'g'irchoqlarda ko'z, og'iz teshiklari qilinadi. Ulardan o'tgan yorug'lik figuralarni jonlantiradi. Figuraning bir yoki bir nechta qismini harakatlanadigan qilish mumkin. Agarda figuraning biror qismi yupqaroq qog'ozdan kilinsa unga jonlilik tusini berish mumkin bo'ladi. Qo'g'irchoqlar yasashda fantaziya cheklanmagan. Shakllar ekran bo'ylab harakat qiladi shuning uchun ularning old tomonidan ko'rinishini yasash kerak. Qimirlamay o'tiradigan yoki turadigan shakllar yon tomondan yasaladi. Shakllar cho'pga mustahamlanadi. Ularning uzunligi pastki to'siq bilan baravar ya'ni 6-8

sm bo'ladi. Pastki to'siq qo'g'irchoqni o'ynatayotgan ijrochining qo'lini to'sib turadi. Tomosha vaqtida ertakchi matnni o'qiydi boshqasi shakllarni boshqaradi.

Ertak syujetini gapirib berish ,personajlar nutqini ovozlar orqali berish bolalar nutqini erkin bayon kilishga, tasavvurining kenayishiga yordam beradi .Xuddi shu maqsad uchun guruhda flanelegraf ham bo'lishi kerak.Vaqt fazodagi sahna harakati bilan bog'liq bo'lgan teatr faoliyati joy va jihozlarning shunga muvofiq tashkil qilinishini talab qiladi

Dekoratsiya elementlarini joylashtirish va personajlar figurasini harakatlantirish mumkin bo'lgan har qanday gorizontal tekislik stol teatri uchun sahna maydoni bo'la oladi .Ko'pincha bu stolning ustki qoplamasidir Undan foydalanishda sahna harakati uchun sathni bir oz cheklashni unitmaslik kerak ,aks xolda u yoyik noanik bo'lib qoladi. Maxsus sahna ham tayerlash mumkin.Uning atrofida bolalar bemalol harakat kilib shakllarni yurgizadilar Bu tekislikka rang berish unda bo'ladigan harakatlarga muvofik keladigan konstruksiya kilish va shu orqali bolalardagi arxitektura kompozitsiyasini his qilish sezgisini dekorativ bezash kobiliyatlarini o'stirish mumkin. Teatr dekoratsion san'ati ba'zida spektaklni «badiiy bezash» deb ham yuritiladi. Teatr dekoratsion san'ati va dekorativ — bezak san'ati atamalari ildizi «dekor» (fransuzcha «bezak» ma'nosini bildiradi) so'zidan olingan bo'lsada, ularning mazmun va maqsadi tamomila o'zgachadir.

«Soya» teatri shakllarini spektakillar uchun dekoratsiyallarni tarbiyachi bolalar bilan hamkorlikda tayyorlashi mumkin Soya teatrining ekran yassiligida ochib berilayotgan harakatning yassi chiziq-tarxli tasviri beriladi .Qo'g'irchoq teatriga mo'ljallangan shirmaga ega bo'lgan chodir boshkacha jihozlanadi. U odatda tomoshabinlarning ko'zini charchatmaslik e'tiborni asosiy voqealardan chetga tortmaslik maksadida yupqa, oqish tustagi bir mato bilan qoplanadi Chodirning qator deb ataladigan old tomoni dekoratsiyalarni va personajlar ish ko'radigan boshqa teatr atributlarini o'rnatishni nazarda tutishi kerak . Chodirning ich tomonidan tomosha ko'rsatish vaqtida ko'g'irchoqlarni bolalarga qulay joylashuvini nazarda tutib turish maqsadga muvofiqdir .

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq teatrini tashkil qilish muayyan qo'g'irchoqlar dasturda tavsiya qilingan ertak personajlari, shuningdek bolalarga ko'proq yoqadigan ayrim personajlarning mavjud bo'lishini toqozo qiladi.Teatr spektakllarining dekoratsiyalari hamda boshqa atributlari kattalar yoki bolalar tomonidan tayyorlanishi mumkin. Bunday holda bolalardan harakati sintetik xarakter kasb etib, tarbiyachi uchun bolalarning turli mustaqil ijodiy faoliyatlarini birlashtirish imkoniyati tug'iladi .

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida teatr faoliyatlari uchun joyni tashkil qilish va bezash bolalarda bu faoliyatga nisbatan doimiy qiziqishni mustahkamlash, ijro

asosida badiiy ijodiy qobiliyatlari namoyon bo'lishi, san'atning mazkur turi vositalari yordamida estetik tarbiyaning faollashishiga olib keladi. Bolalar onigiga milliy urf-odatlarimiz, an'analарimizni sindirishda ularga shu aziz Vatan barchamizniki ekanligini uqtirish, yuksak ma'naviyatli barkamol qilib tarbiyalashda sahnalashtirish jarayoni, teatrning ahamiyati kattadir. Chunki teatrdа tomashabinlar tomoshalarni faqat ko'rib tinglabgina qolmay, balki unda mustakil ishtirok etadi. Bolalar qo'g'irchoq teatrini ko'rganlaridan so'ng qaxramonlarning harakati, ahloqi va odobini birgalikda muhokama qilish asosida sahnalashtirishga o'rgatiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotida ko'ngil ochish soatlarida quyidagi teatr turlaridan foydaniladilar:

1. Soya teatri;
2. Stol teatri;
3. Barmoq teatri;
4. Paxmoq teatri;
5. Qo'g'irchoq qo'lqop teatri.

Soya teatri – qo'g'irchoq teatrining o'ziga hos turlaridan hisoblanadi. Unda qo'g'irchoqlar emas balki shakllardan iborat o'yinchoqlar o'ynaydi. Tomosha qiluvchilar sahna ro'parasida o'tirib, ekranda yorug'lik orqali harakatlanayotgan soyalar: odamlar, hayvonlar va qushlar soyasini ko'rishi mumkin.

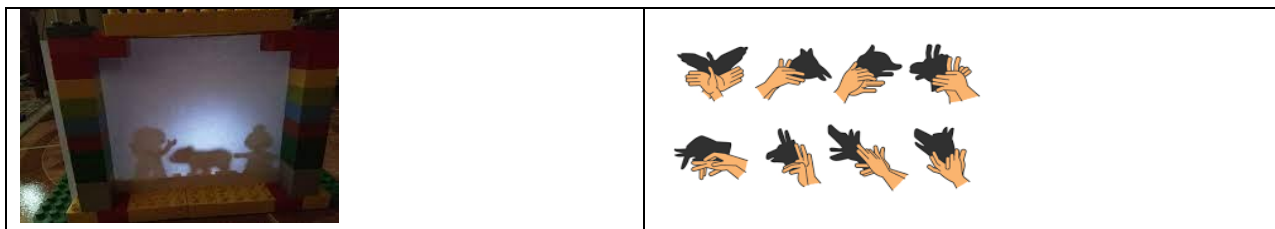
Soya teatr uchun odam va hayvon soyalarini bolalarning o'zlari chizib, qirqa oladilar. Bolalarga shakllarni boshlari dumlarini qimirlatadigan qilishni o'rgatish kerak, buning uchun tarbiyachi yordamida detallarni simlar bilan biriktirib, spiral holatda aylantirib qo'yiladi. Harakatlanuvchi qismlar qattiq simdan tayyorlanadi. Bunday o'yinchoqlarni shablon yordamida yoki o'zlari o'ylab, siluet chizadilar. Bolalar detallarni qirqib bolganlaridan so'ng figuraga ko'zini qilish kerakligi taklif etiladi. Tarbiyachi ko'z o'rnini o'tkir asbob bilan teshib beradi, bolalar qalam yoki mo'yqalam tayoqchasi bilan teshikchani kengaytiradi va yaltiroq qog'oz bilan ko'zini yelimlaydi. Bolalar yelimga qora bo'yoq aralashtirib ko'zini chizib qo'yishlari mumkin.

Teatrni ko'rsatishlari uchun tarbiyachi ekranni yupqa matodan yoki kalka qog'ozidan 2x1,5 metrli ramkaga sirib tayyorlanadi. 100 voltli lampa kerak. Chiroq quti ichiga joylashtiriladi, ichini qora rangga bo'yaladi. Tarang qilib sirilgan matoga qog'ozdan dekoratsiya jihozini applikasiya qilib qo'yish mumkin. Bolalar o'zlari tayyorlagan figuralarni ekranda ko'rib, shodliklari beqiyos bo'ladiki, ularning kichik shakllari mo'jiza bo'lib ko'rinadi. Soya teatrini bolalarga kattalar qo'yib beradilar.

Avvalo karton yoki faner orqali ekran yasaliб, ekranni yupqa oq doka surp bilan tortib mahkamlanadi. So'ngra har bir guruh yoshiga mos ravishda ertakni

tanlab uning qahramonlarini kartonga tushirib, juda ehtiyotkorlik bilan qirgiladi. Keyin uni qora guash bilan bo'yaladi va qirgiladi. So'ngra chiroq ya'ni yorug'lik tushirib, sahnalashtirilgan ertak namoyish qilinadi.

Stol teatri. Stol teatrining bir necha turi mavjud: birida pesa oddiy sahnada-pardasiz shirmada, boshqasi qutichaga o'xshash sahnada (karton teatr), uchinchisi yassi teatrdagi, sahna ikki bo'lak kartondan qilinadi. Bu teatrlardagi «artistlar» qo'l

bilan, tagliklar, sim va magnit orqali turlicha harakat qiladi. Shakllarning tuzilishi ham turlichadir. Ish ertak yoki masal tanlashdan boshlanadi, so'ngra unga mos personajlar tayyorlanadi. Jonivorlar shakllarini bolalar badiiy kitoblardan kalkaga ko'chirishlari mumkin. Kalkadagi rasmni nusxa qog'oz yordamida ikkita oq qog'ozga tushiriladi. Bu rasmlarni rangli qalam bilan bo'yab, bittasini kartonga yopishtiriladi va kartonni shu rasm konturi bo'ylab qirgiladi. Kartonning ikkinchi tomoniga ikkinchi rasm yopishtiriladi, shu bilan figura tayyor hisoblanadi. Shundan so'ng yarimta g'altak va cho'p orqali balandligi 9-10 sm bo'lgan taglik tayyorlanadi. Cho'pning uchiga figura o'rnatiladi, g'altak yiqilib tushmasligi uchun uning tagiga doira qilib qirgilgan karton yopishtiriladi¹.

¹ M.Nurmatova, Sh.Xasanova. D.Azimova. Ustaxonada amaliy mashg'ulot. «Cho'lpon». T., 2010 y.

Sahna-shirma figuraning tagligi ko‘rinmasligi uchun butunlikda qilinadi. Shirmani bo‘yash yoki unga rangli qog‘oz yopishtirish kerak. Shirmadan 20-22 sm oraliq dekoratsiya o‘rnatiladi. Agarda o‘rmon, dala, daryo, tog‘larni tasvirlash lozim bo‘lsa, muvofiq keluvchi suratni topib, unga oq ramka qilish, rasmni kartonga yopishtirish kerak. Dekoratsiyani yarim doira shaklida egish ham mumkin. Sahna-shirma stol ustiga qo‘yiladi, uning orqasida esa figuralarni yurgazadigan va ular uchun gapiradigan o‘quvchilar turadi. Agarda pesa davomida dekoratsiya o‘zgarib turishi kerak bo‘lsa, kitob sifatli qilib birlashtirilgan kartonga yopishtirilishi lozim. Uning har bir sahifasida bitta dekoratsiya bo‘ladi.

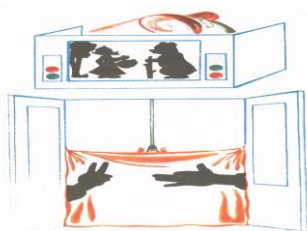
Agar quyinni yasash kerak bo‘lsa, avval butun figurani, so‘ngra uning oldingi oyog‘ini bir oz uzunroq yasab qirqib olinadi. Bu old oyoqqa sim o‘tkaziladi. U mana shu sim vositasida boshqariladi. Tayyorlab qo‘yilgan old oyoqqa teshik qilinib ip o‘tkaziladi, ipning bir uchi oyoqqa bir parcha qog‘oz bilan tutashtiriladi va ipning ikkinchi uchi figuradan o‘tkazilib tarangroq qilib tortiladi va figuraning ich tomoniga yopishtirib qo‘yiladi. Quyida ertak asosida stol teatri qahramonlari namunalari berilgan:

Karton teatrning jihozlari. Karton teatrda kartondan yasalgan yassi va hajmli qog‘irchoq figuralar ishtirok etadi. Bir tomonlama shakllar ip, sim va shu kabilar yordamida faqat bir tomonga harakat qiladi. Karton teatrda yuqoridan turib ip, sim bilan boshqariladigan shakllar ham qatnashadi, ular yengil harakat qiladilar, burila oladilar. Saxna uch bo‘lak karton yoki fanerdan yasaladi. Saxnaning asosiy qismlari: orqa devor, pol va oldi peshtoqli devordir. Devorlarga ikki tomondan karton polosalar yopishtiriladi, bu polosalarga dekoratsiyalar osiladi. Dekoratsiyalarni ularning o‘zlaridan kattaroq kartonga yopishtirish kerak, chunki ularda osgichlar qirqiladi. Pardaning rasmi ham o‘zidan kattaroq kartonga yopishtiriladi, bu uni ko‘tarish va tushirishga qulaydir. Ko‘pgina spektakllar uchun harakatlanuvchi dekoratsiyalar kerak bo‘ladi. Bunday dekoratsiya shakllarning tez harakat qilayotganligini bildirish uchun qo‘llaniladi. Harakatlanuvchi dekoratsiya 3-4 metrli qog‘oz lentadan ishlanib, orqa devorga qilingan teshikdan o‘tkaziladi va kerak vaqtda tortib, harakatga keltiriladi. Aytaylik, figura chap tomonga harakat qildirilmoqchi bo‘lsa, dekoratsiya o‘ng tomonga tortilib tez harakat qilayotgandek tasavvur hosil qilinadi. Sahna boshqacha qurilishi ham mumkin, bunday holda uning old qismi trilyajga o‘xshaydi. Unda peshtoq-sahna oynasi qirqiladi. Bunday holda oyna orqasida undan 2-3 sm oraliqda ingichka dumaloq cho‘p o‘rnatiladi. Cho‘pni o‘rnatishdan oldin unga 10 tacha sim aylanalar kirgizilib, ularga suriladigan parda o‘rnatiladi. Parda burma bo‘lishi uchun kengroq bo‘lishi kerak. Punktir bilan agarda ijrochilarning qo‘lini yashirishning xojati bo‘lmasa, olib tashlanishi oson 9-10 smli bo‘lgan taxtach ko‘rsatilgan. Sahna bunday qurilganda dekoratsiyalar ko‘p qavatli parda ko‘rinishiga ega bo‘ladi yoki karton doiraga

joylashadi. Bu doira ingichka mixda aylanib, dekoratsiyani tezda almashtirish, ba'zi hollarda harakatlanuvchi dekoratsiyani ko'rsatish imkonini beradi. Dekoratsiyalarning tez almashishi uchun ularni kanselyariya nakolkasiga o'xshash vertushkaga o'rnatiladi. Bu doira taxtaga o'rnatilgan bir bo'lak yo'g'on simdir. Doira yoki vetushka orqasiga doka yoki tyul tortilgan uch ost ramkadan iborat parda joylanadi. Doka ko'k yoki och ko'k rangga bo'yaladi. Bunday to'siqdan ijrochilar saxnani bemalol ko'rib tura oladilar va shakllarni ishonch bilan boshqara oladilar.

Sahnani yoritish katta ahamiyatga egadir. Ularni shunday joylashtirish kerakki, ular saxnani yoritish-u nuri tomoshabinlarga tushmasin.

Musika barcha teatr postanovkalarining asosiy elementlaridan biri hisoblanadi. Ma'lumki, spektakl musiqali kirishdan boshlanadi. Musiqali tanaffus vaqtida dekoratsiya almashadi. Tovush va yorug'lik effekti bilan birikkan musika «Fonus xayol» teatrida ham, stol teatrida ham mukammal badiiy tasvirni yaratish imkonini beradi. Bu teatrlarda ovozga taqlid qilish, xo'rozning qichqirishi, mushukning miyovlashi, ayiqning o'kirishi hamda shovqin effektlari-yog'ayotgan yomg'ir ovozi, parovozning pishillashi va shu kabilardan foydalaniladi.

Barmoq teatri: Barmoq teatri qaxramonlarini qog'ozdan yasash mumkin. Bu kichik konus va silindr shaklidagi barmoqqa kiyish uchun yasalgan. Qog'ozdan odam, xayvonlarning kichik shaklida barmoqqa tasvirini tayyorlab, uni barmoqqa qog'ozdan uzuk shaklida yasalgan qog'oz halqaga yelimlab, barmoqqa kiyib

olinadi. Teatr qaxramonlarini kichik qutichalardan ham yasash mumkin. Qutichalarning tag tomonidan barmoqni kirgizish uchun joy tayyorlab, qutichaga xohlagan qiyofa berish mumkin. Qutichaning qulay tomonidan barmoq sig'adigan kichik teshikcha qilib qo'yiladi, masalan: gugurt qutisidan, kublardan, dumaloq shakldagi qutichalardan va boshqalardan. Barmoq teatri uchun turli xil gazlamalardan foydalanish ancha keng tarqalgan. Bunda gazlamaning sitilib ketmaydigan xili tanlanadi va

uning teskari tomonidan tikib, so'ngra o'ngiga ag'dariladi, qolgan joyi tikib chiqiladi. Bolalarga andozaning teskari tomonidan tikishni, ko'z, qosh, burun, og'iz kabilarni tikish yoki yopishtirish kerakligini aytib, ularni bajarishga undash mumkin. Bolalar mustaqil soch, jiyak, lenta va to'rdan bezaklarni o'zlari tikadilar. Paralondan ham barmoq teatri qaxramonlarini yasash mumkin. Paralondan turli qaxramonlarning bosh qismini tayyorlab, barmoqqa kiygazish joyini qilib, qahramonlarni bezatishda matolardan ham foydalanish mumkin. Maktabga tayyorlov guruxi bolalari ishtirokida barmoqqa kiyish uchun qaxramonni barmoqqa mos qilib bichib, usti tomonidan «halqa» choki bilan, ba'zan esa to'g'ri chok bilan ichki tomonidan tikib, o'ngi tomoniga o'giriladi. Detallarni bolalar o'zlari tugmacha, jun iplar yordamida jihozlaydilar. Barmoq teatrini qog'oz quyuqasidan ham yasash mumkin. Bunda qog'ozdan silindr shaklini yasab, barmoqqa mos qilib qog'oz quyqani silinrga kirgizib, co'ng hohlagan shaklni yasash mumkin. Qurigandan keyin bosh qismlarni bo'yash lozim. Ularga ba'zi detallarni qog'ozdan qirqib, yelimlab qo'ysa bo'ladi. Masalan: quloqlarni, ko'zlarni esa tugmachadan, matolardan, turli iplardan sochlarni qilish mumkin. Bunday o'yinchoqlarni katta maktabgacha yoshdagi bolalar mustaqil bajaradilar. Kartonga chizib qirqilgan shakllardan: qizcha, qushcha, hayvonlar boshining orqa tomoniga kichik karton kog'oz qoldig'idan barmoq sig'ulik qilib yopishtirib qo'yish mumkin. Barmoq teatri boshqa teatrlar kabidir, lekin uning farqi shundaki har bir ertak qaxramoni bolalarning barmoqlariga mos kichik yoki ertak ko'rsatuvchining barmog'iga to'g'ri keladigan qilib tayyorlanadi.

Dikir-dikir o'yinchoqlar. Dikir-dikir o'yinchoqlarni yasash uchun kichik kartonga odam va xayvonlar tasvirini chizish kerak, ularning oyoqlari esa chizilmaydi. Chizilgan tasvirni qirqib olamiz. Shakllarni kaftimizning orqa tomoniga rezina bilan mustahkamlab, ko'rsatgich yoki o'rta barmoqqa atir shisha qopqog'ini kiyib, rezina bilan mustahkamlab, stolda shakllarni yurgazamiz. Ularni choptirish, o'yinga tushirish mumkin. Katta, tayyorlov guruh bolalari bunday o'yinchoqlarni mustaqil yasay olishadi.

Qo'lqop qo'g'irchoqlar(barmoqsiz qo'lqop). Eski qo'lqopcha, qo'lqop qo'g'irchoqlarni yasash uchun ashyo bo'la oladi. Bunday o'yinchoqlarni ham bolalarning o'zlari yasashlari mumkin. Qo'lqop qo'g'irchoqning bosh qismi, katta barmoq esa, burun bo'lib xizmat qiladi. Qo'lqopni to'liq xayvonga aylantirib olish ham mumkin, bunda katta barmoq dum vazifasini o'taydi. Qo'lqop qo'g'irchoq tanasi bo'lishi, unga bosh va boshqa detallarni biriktirish ham mumkin. Qo'lqop topilmasa, unda to'qilgan eski buyum yoki matodan foydalanamiz. Bunda bichishda barmoq o'rnini bichish shart emas, turli detallar unga tikib qo'yiladi.

Qo'lqop qo'g'irchoqlar (barmoqli qo'lqop). Qahramonlarni eski qo'lqoplardan tayyorlasa bo'ladi. Agar eski qo'lqop topilmasa, uni tikish mumkin.

Bolalarga tavciya etiladigan qo‘lqopning andozasi (besh barmoqlimas, to‘rt barmoqli) bo‘lishi mumkin. Detallarni bolalar bichib, halqa choki bilan tikadilar. Bosh qismini chizib yoki tikib, belgilangan joyga birlashtirib qo‘yish mumkin. Qo‘g‘irchoqning asl nusxasini eski qo‘lqopdan tiksa bo‘ladi. Ortiqcha detalni punktir chizig‘i bilan belgilab, olib tashlanadi va xohlagan ertak qahramonlariga ega bo‘lish mumkin. Qo‘lqopga paypoqdan ozgina ulab qo‘yilsa, qo‘lga kiyib, tugmachadan ko‘zlarini qilib qo‘yilsa, qo‘l barmoq harakati bilan gapirayotgan xarakat holatini ko‘rsatish mumkin. Bolalar bunday qahramonlarni o‘zlari yasay oladilar, ayniqsa ikki eski qo‘lqopdan yasalgan o‘yinchoq: kuchukcha, mushukcha, quyuncha, bo‘ri, tulkichalarni tayyorlash qiyin emas. Qo‘lqopning ko‘rsatgich va katta barmog‘i dum bo‘ladi, uning ortiqcha qismlari tikib tashlanadi. Qahramonlarning ayrim detallarini jixozlashda tugmachalar, dur donachalarini ishlatish mumkin. Bunday o‘yinchoqlardan bolalar sahnalashtirish faoliyatida foydalanadilar.

Pahmoq teatri-Pahmoq teatrining tuzilishi va jihozlari. Ma’lumki, bolalarning har tomonlama rivojlanishlarida turli o‘yinlar va teatrlashtirilgan tadbirlarning ahamiyati kattadir. Bunda stol ustida o‘ynaladigan o‘yinchoqlar qo‘g‘irchoqlar teatridan keng foydaniladi. Pahmoq teatrining o‘ziga hos tomoni shundaki, kichkintoylar, asosan, ertak qahramonlarining aynan o‘zini ko‘radilar. Personajlar pahmoq ekranga yopishtiriladi. Ekran tayyorlash uchun balandligi 40 uzunligi 60 smli qalin karton yoki faner ustiga pahmoq gazlamasi yaxshilab yopishtiriladi. Personajlar ekranda mana shu ekran orqali yopishtiriladi. Bolalar uchun mo‘ljallangan pahmoq teatri ertak ishtirokchilari, personajlar, dekoratsiyalar, ertak matni, boshlovchi ertakchi bobo yoki momolardan iborat bo‘ladi. (ertak matni bilan birga papkaga solib qo‘yiladi)

Pahmoq teatri uchun personajlar quyidagicha tayyorlanadi: personajlar karton qog‘ozdan qirqib olinadi va rangli bo‘yoqda, guashda bo‘yaladi. Tayyor bo‘lgan personajlar ertak matni bilan birga papkaga solib qo‘yiladi.

Quticha qo‘g‘irchoq. Qo‘g‘irchoqning bosh qismi uchun turli–tuman qutichalarni moslashtirish mumkin. (qaymoqdan, sutdan bo‘shagan kubik, silindr shaklidagi idishlar). Asosiysi unga bolaning qo‘li sig‘ishi kerak. Bolani o‘zi xohlayotgan mavzuga mos qutichalarni to‘plab qo‘yishga o‘rgatish kerak, detallarini esa turli ashyolardan qirqish va yelimlash mumkin. Buning uchun bolalarga jihozlash uslubini ko‘rsatish kerak. Bolalar bilan shunday o‘yinchoqlar rasmlarini ko‘rib chiqish yasashning ikki varianti mavjud: figuraning butun yoki bosh qismini aks ettirish. Bunda bolalar qo‘lga matodan yubka kiyib, mustaqil tika oladilar. Qo‘l barmoqlari quticha ichiga berkitilgan. Bunday qo‘g‘irchoqlardan gapiruvchi qo‘g‘irchoq qilish mumkin. Bolalarga og‘zini qilish uchun tuynukcha qirqishga yordam berish kerak. Qutichaning ichidan tuynuk oldini ko‘rsatgich barmoq bilan qimirlatsa, guyoki, qo‘g‘irchoq gapirayotganday tuyuladi.

Bolalarga teatr qo'yishdan maqsad bolalar ongiga milliy urf-odatlarimizni, an'analarimizni singdirishda, ularga shu aziz Vatan barchamizniki ekanligini uqtirish, har tomonlama ma'naviy barkamol qilib tarbiyalashda, tevarak-atrofdan bo'layotgan voqea hodisalarni, o'zini odobidagi ahloqiy kamchiliklarini, tabiatni asrab avaylash, unga mehr uyg'otishda qo'g'irchoq teatrining ahamiyati kattadir. Chunki teatrdan tomoshabinlar tomoshalarni faqat ko'rib, tinglabgina qolmay balki unda mustaqil ishtirok etadi. Bolalar qo'g'irchoq teatrini ko'rganlaridan so'ng, qaxramonlarning harakati, axloqi, adobini birgalikda muhokama qilish, bola qalbida ezgulikka, xayrli ishlar qilishga, odamlarga yaxshilik qilishga intilish to'yg'usini tarbiyalaydi.

Syujet-rolli o'yinlar va sahnalashtirish markazida olib boriladigan o'yinlar kortatekasi *Birinchi chorak*

Sentyabr			
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
1. Supermarket. Sotuvchi-haridor; G'aznachi-haridor; Haridor-haridor	<p>1. Bolalarni o'yin mavzusini, undagi rollarni, ishtirokchilarning rollarini, bajarilishi kerak bo'lgan o'yin harakatlarini og'zaki tarzda ifodalashga o'rgatish.</p> <p>2. Bolalar rollarini nutqlarida ifodalashlari, roldagi munosabatlarni erkin o'rnatishlari, o'yin davomida suhbat o'tkaza olish qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>3. Bolalar o'rtasidagi mehr-</p>	<p>Non va sut mahsulotlari bo'limlari.</p> <p>Sut va don mahsulotlarining maketlari, kassa, pul, cheklar.</p> <p>Bolalardan sut va non mahsulotlarini sotadilar. Kassaga kelib pul to'laydilar, kassir esa chekni beradi.</p>	<p>Do'kon va ekskursiya uyishtirish, o'yindagi mahsulotlar va harakatlarni aks ettirgan rasmlarni tomosha qilish.</p>

	oqibatli do'stona munosabatlarni rivojlantirish. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'zaro aloqa.		
--	--	--	--

Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
2. Oila. Ona - qizi - ota; Ona - ota - bolalar; Ona - qizi - shifokor; Ona qizi; Yana bir ona qizi bilan.	1.personajlarning bir-biri ta'sirini shakllantirish. 2. Bolalarni syujet-rolli o'yinlarda har xil kundalik syujetlarni aks ettirishga o'rgatish. 3. Mavzuni aniqlash, syujet, rollarni belgilash, turli xil rollarga asoslangan dialoglarga kirishish qobiliyatini rivojlantirish. 4. Bolalar o'rtasida bir-birlariga bo'lgan do'stona munosabatlarni rivojlantirish Qo'llash usuli: bunda asosiy rol bolaga yuklanadi, rollar taqsimlanadi, o'yin davomida rollarni o'zgartirish mumkin.	Shirma, oshxona idishlari, dasturxon, fartuk, sharf. Ota ishga ketishga tayyorlanmoqda. Ona oilasiga qayg'urmoqda, ovqat tayyorlab ularni ovqatlantirmoqda. Ona qizini shifoxonaga olib bormoqda (uning tomog'i og'rimoqda).	"Mening oilam" mavzusida suhbat oilb borish, Barmoq – barmoq o'yinini birgalikda o'ynash

Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
3. Quruvchilar. quruvchilar - haydovchi; quruvchilar - quruvchilar.	1. Quruvchilarning mehnatlarini aks ettirishga o'rgatish. 2. Uy-joy binolarini mustaqil ravishda qurishga mahsulotlarni tanlashi va ularni syujet-rolli o'yinida ishlatish qobiliyatlarini rivojlantirish. 3. Syujet-rolli o'yinda do'stona munosabatlarni rivojlantirish. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'zaro aloqa.	Katta qurilish - g'ishtlari, kublar, konuslar, silindrlar va mashinalar. Ishtirokchi bolalar garaj qurishadi, haydovchilar materiallar olib kelishadi. Mashinalarni garajga qo'yishdi.	"Quruvchilar" o'yinini lego orqali o'ynash, konstruktor o'yinlari, "Uycha" ertagini sahnalashtirish .
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
4. Avtobus. Haydovchi – yo'lovchi; Yo'lovchi - chiptachi;	1. O'yin muhitini yaratishda tabiiy mavjud narsalardan (stullar, katta qurilish materiallari) yordamida o'rgatish.	Avtomobillarnin g joylashuvi, ruli, chiptalar Haydovchi mashinani boshqaradi,	Abdurah mon Akbarning "G'aroyib avtobus"

Yo'lovchi – yo'lovchi	<p>2. Tarbiyachi bilan rollarni almasha olishi, yangi o'yin pozitsiyasiga muvofiq harakat qilish qobiliyatini rivojlantirish.</p> <p>3. Madaniy xulq-atvor va muloqot qoidalariga rioya qilish qobiliyatini tarbiyalash.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'zaro aloqa. rollarni taqsimlash, aloqa (asosiy rolda bola, qo'shimcha rolda tarbiyachi, o'yin davomida rollarning o'zgarishi).</p>	chiptachi chiptalarni sotadi, odamlar ish joyiga, uyiga, ziyoratga ketishadi.	kitobini o'qish, haydovchi o'yinini o'ynash
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>5. Kasalxona-oilaviy roliklinika-dorixona.</p> <p>Shifokor - bemor; Shifokor-hamshira; Hamshira - bemor; Farmatsevt - bemor.</p>	<p>1. O'yin muhitini tabiiy mavjud narsalar va ularning o'rnini bosuvchi vositalar orqali yarata olishga o'rgatish.</p> <p>2. Tengdoshlari bilan o'zaro ro o'ynash munosabatlarni rivojlantirish (o'yin roliga asoslangan dialogni yaratish, unda bir-birlari bilan muzokara olib borish qobiliyatini rivojlantirish).</p> <p>3. Bolalar o'rtasidagi o'zaro do'stona munosabatlarni tarbiyalash</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'zaro muloqat</p>	<p>Shifokorning ust va bosh kiyimi, fonendoskop, termometr, vitaminlar, retseptlar.</p> <p>Shifokor bemorni tinglab ko'radi, tiliga, tomog'iga qaraydi, retsept yozib beradi, dorixonadagi tibbiyot hodimi esa retseptlar asosida dori beradi.</p>	<p>Applikas iya mashg'ulotida vitaminlarga boy bo'lgan "Meva" mavzusida, tasviriy faoliyatdan "Kuz sovg'alari" mavzusida faoliyat olib borish</p>

Oktyabr			
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>1. Supermarket.</p> <p>Sotuvchi-haridor; Sotuvchi-do'kon rahbari; Sotuvchi-g'aznachi; Haridor-g'aznchi.</p>	<p>1. roldagi bolalar xulq-atvorini shakllantirish.</p> <p>2. Bolalarni o'yin mavzusi, undagi roli va boshqa bolalarning rollarini, bajariladigan o'yin harakatlarini og'zaki ko'rsata olishga o'rgatish.</p> <p>3. O'yin qahramonlarini o'rnini bosadigan narsalardan foydalanish, rollardagi dialogni ruza olish, bir-birlariga o'zaro ta'sir o'tkaza olish qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>4. Axloqiy xulq-atvor va muloqot qoidalariga rioya qilish qobiliyatlarini tarbiyalash.</p>	<p>Do'kon burchagi, o'yinchoq mahsulotlar, savatlar, kassa, cheklar, pullar.</p>	<p>Qambar otaning "Toshrolvon va ishrolvon" haqidagi kitobidan parcha o'qish, «Quvnoq do'kon» o'yinini o'ynash.</p>

	Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, roldagi dialoglarni faollashtirish.		
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
2. Paroxod. Kapitan - yo'lovchilar; Yo'lovchilar - yo'lovchilar; Kapitan - dengizchilar; Yo'lovchilar dengizchilar.	1. Bolalarni turli xil rollarga asoslangan dialoglarda qatnashishga o'rgatish, rollarning o'zgarishiga qarab dialog mazmunini mustaqil o'zgartira olishlariga erishish. 2. Tarbiyachi bilan o'zaro rollarini o'zgartira olishi, yangi o'yin pozitsiyasiga muvofiq harakat qila olish qobiliyatlarini rivojlantirish (turli xil rollardagi dialoglar). 3. O'yinda axloqiy xatti-harakatlar va o'zaro muloqot qoidalariga rioya qilish qobiliyatlarini rivojlantirish. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, qo'shimcha rollarga o'zgartirish kiritish (tarbiyachi-yo'lovchi, dengizchi).	Kema modeli va ruli, g'ildiraklari, durbinlar, teleskop, chiptalar. Dengiz sayohati.	Hans Kristian Andersenning "Suv parisi" ertagini o'qish
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
3.Oila. Ona- qizi; Ona - qizi bo'lgan yana bir ona; Ona- shifokor; Ota - ona - bolalar.	Maqsad: 1. Bolalarni o'zaro rol munosabatlarini o'rnatishga o'rgatish. 2. Belgilangan rollarni o'zgartira olish, amaldagi rolga muvofiq rolli dialogga kirishish, haqiqiy va xayoliy o'yin sharoitida harakat qilish qobiliyatini rivojlantirish. 3. O'yin orqali bolalar o'rtasidagi do'stona munosabatlarni tarbiyalsh. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, ikkinchi asosiy rolni joriy etish – shifokorga bolasi bilan kelgan ona (muloqat).	Oshxona anjomlari, choynak piyolalar, mevali o'yinchoqlar, qo'g'irchoq mebellari. Ona otasini ishga kuzatadi.	«Oila» mavzusida shajara daraxtini o'rganish, “Mening onam” mavzusida har bir bola bir so'z bilan ifodalsh o'yinini o'ynash
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
4. Avtobus. Haydovchi - yo'lovchilar; Yo'lovchilar-chiptachi.	1. O'yinni nomlashga, o'zining va boshqa bolalarning o'ynaydigan rollarini og'zaki belgilashga, o'yin harakatlarini amaldagi roli bilan	Rolitsiya tayoqchasi. Haydovchi mashinani boshqaradi,	«Yo'l harakati qoidalar» plakatini ko'rib tahlil qilish,

Haydovchi-rolitsiyachi; Haydovchi yoqilg'i quyish shoxobchasi.	<p>muvofiglashtirishga o'rgatish.</p> <p>2. Bola o'yin muhitini yaratishi uchun haqiqiy obyektlardan foydalangan holda, rolga asoslangan dialogni tuzishi, rol o'ynash nutqidan foydalanishi, o'yinda ijodkorlik qobiliyatini rivojlantira olish.</p> <p>3. Do'stona munosabatlarni rivojlantirish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, muloqat (asosiy rolda –bola, qo'simcha rolda – tarbiyachi); o'yin davomida rollarni almashish: yo'lovchi - rolitsiyachi.</p>	chiptachi chiptalarni sotadi, odamlar ish joyiga va uylariga ketishadi.	«Svetafor» o'yinini o'ynash.
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
5. Paroxod kapitan baliqchilar	<p>1. Kattalar mehnati, shu jumladan baliqchilarning ishi to'g'risidagi tushunchalarni shakllantirish.</p> <p>2. O'yin va rollarni nomlay olishni, mavzuni aniqlashni, syujetni, o'yin harakatlarini o'rgatish.</p> <p>3. Baliqchilarning mehnat harakatlarini o'yinda aks ettirish, ushbu rolga asoslangan dialogga kirisha olish qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>4. Odamlar mehnatini hurmat qilishga, yurtimiz tabiatiga qiziqish va muhabbatini oshirish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, asosiy rol – kattalar, qo'shimcha rolda- bolalar.</p>	Durbin, teleskop, qalpoqcha, to'rlar, baliq tayoqchalari, baliqlarning o'yinchoqlari, konteynerlar (chelaklar), langar, qutqaruv kiyimlari, yengil ovaqtlar.	A.S. Pushkinning "Oltin baliq" ertagini o'qish

Noyabr			
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
1. Oila. Ota - ona -qiz; Buvi - nabira; Buvi - ona - nevaralari.	<p>1. Bolalarni roldagi xulq-atvorlarini shakllantirish</p> <p>2. O'yinda turli xil kundalik syujetlarni aks ettira olishga, o'yin mavzusini, syujetini aniqlashga o'rgatish.</p> <p>3. Rolga asoslangan dialoglarda qatnashish qobiliyatini rivojlantirish, rol o'zgarishiga qarab dialog</p>	<p>Qo'g'irchoqlar uchun mebel, choy idishlari, mevalarning o'yinchoqlari.</p> <p>Tug'ilgan kun, dasturxon yozish, sovg'alar berish.</p> <p>Buvisi uning tug'ilgan kuniga</p>	Jahon xalq ertagi "Qizil qalpoqcha" ertagini o'qish.

	<p>mazmunini o'zgartira olishga o'rgatish.</p> <p>4. O'yin jarayonida bir-birlari bilan o'zaro kelishishlariga o'rgatish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, yangi rolni tanishtirish – buvi rolini.</p>	kelishi.	
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>2. Supermarket.</p> <p>Sotuvchi - xaridor - sotuvchining yordamchisi;</p> <p>Haydovchi - sotuvchi;</p> <p>haydovchi - sotuvchining yordamchisi;</p> <p>Xaridor – g'aznachi;</p> <p>Qandolat mahsulotlari bo'limi.</p>	<p>1. Bolalarga odamlarning mehnatini aks ettiradigan turli xil o'yin harakatlarini o'rgatish.</p> <p>2. Tengdoshlari bilan rol asosida o'zaro muloqatda bo'lish qobiliyatini rivojlantirish (rolga asoslangan dialogni tuzish), rol o'zgarishiga qarab dialog mazmunini o'zgartirish.</p> <p>3. O'yinda axloqiy xatti-harakatlar va muloqat qoidalariga rioya qilish qobiliyatini rivojlantirish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida rollarni o'zgartirish, rol dialogini faollashtirish.</p>	<p>G'azna, sabzavot, mevalar, oziq-ovqat, savat, cheklar va pullarning o'yinchoqlari.</p> <p>Haydovchi oziq-ovqat mahsulotlarini olib keladi, sotuvchi yordamchisi oziq-ovqat mahsulotlarini javonlarga joylaydi, g'aznachi chek beradi.</p>	<p>Qurish-yasash mashg'ulotida meva-sabzavotlarni plastin yordamida tayyorlash</p>
Mavzu	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>3. Roliklinika - dorixona - kasalxona.</p> <p>Shifokor - bemor - hamshira;</p> <p>Bemor farmatsevt;</p> <p>Bemor-bemor.</p>	<p>1. Boalalarni rollarni taqsimlashga, amaldagi rol bilan o'yin harakatlarini muvofiqlashtirishga o'rgatish.</p> <p>2. Buyumlar o'rnini bosadigan narsalardan foydalanish, shuningdek xayoliy harakatlarni amalga oshirish va boshqa ishtirokchilarning xayoliy o'yin harakatlarini bajara olish, rollarga asoslangan o'zaro munosabatlarni shakllantirish qobiliyatini rivojlantirish.</p> <p>3. O'yin davomida bir-birlari bilan o'zaro kelishuv o'tkazish qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida qo'shimcha rollarni kiritish, rollarni taqsimlash, muloqat.</p>	<p>Shifokorning ust va bosh kiyimi, termometr, fonendoskop, retseptlar, qo'g'irchoqlar.</p> <p>Ular bemorni joyiga yotqizishadi va davolaydilar.</p> <p>Hamshira ukol qiladi, surtmalarni surib qo'yadi, bintlar yordamida bog'lab qo'yadi.</p> <p>Bemoqning sog'lig'i haqida telefon orqali xabar beriladi.</p>	<p>“Quyoning -quyoning ne bo'ldi” o'yinini o'ynash</p>
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash

4. Paroxod. Kapitan - yo'lovchilar; Dengizchilar- kapitan; Baliqchilar - baliqchilar; Sotuvchi - haydovchi; Shifokor baliqchilar.	1. Bolaga o'zi rol o'ynaydigan o'yinni nomlashni o'rgatish 2. Rolli nutqdan foydalanish qobiliyatini rivojlantirish, rol o'zgarishiga qarab dialog mazmunini o'zgartirish. 3. O'yin muhitini yaratish qobiliyatini rivojlantirish. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, qo'shimcha rollarni o'zgartirish, boshqa rollarni ham kiritish - boshqa paroxod kapitani va boshqa rollarni taqsimlash, o'zaro yordam berish.	Baliq ovlash kemasi, baliq ovi, do'konga olib kelish, odamlarga sotish.	Tasviriyl faoliyat mashg'ulotida "Oltin baliqcha" rasmini chizish
--	---	--	---

Ikkinchi chorak

Dekabr			
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
1. Kir yuvish xonasi. Qabul qiluvchilar- kir yuvuvchi; Qabul qiluvchi - mijoz; Kir yuvuvchi- kiyim.	1. Bolalar rollarining o'zaro ta'sirini shakllantirish. 2. O'yinlarda kattalarning turli xil mehnat harakatlarini aks ettirishni o'rgatish. 3. Mavzuni aniqlab olish, syujetdagi rollarni taqsimlash, amaldagi rol bilan o'yin harakatlarini muvofiqlashtirish qobiliyatlarini rivojlantirish. 4. Rol orqali ta'sir o'tkaza olish, muomala madaniyati va o'zini tuta bilish qobiliyatini qoidalarga rioya qilgan holda tarbiyalash. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, muloqat, rollarni o'zaro o'zgartirish, roldagi dialoglarni faollashtirish	To'gara va chelak, qo'g'irchoqlar uchun choyshablar, o'yinchoq dazmol taxtasi va dazmollar. Ular choyshabni yuvishadi va dazmollashadi. Kirlarni yetkazib berish va qabul qilishni o'rganishadi.	MTT kir yuvish xonasiga ekskursiya qilish va tanishtirish
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
2. Oila. Ona - ota - qiz; Boshqa bolalar - boshqa onalar; Boshqa otalar- boshqa bolalar.	1. Kundalik odatiy voqealarni aks ettiruvchi turli xil o'yin harakatlaridan foydalanishga o'rgatishni davom etirish. 2. Rollarning o'zgarishiga qarab dialog mazmunini o'zgartirish, turli xil rollarga asoslangan dialoglarga kirishish	Qo'g'irchoq mebellari, choy idishlari, tortlar, shirinliklar, qo'g'irchoqning qishki kiyimlari. Bolalrning tug'ilgan kunini nishonlashadi. Yangi	Suhbat: "O'rmondagi qish manzarasi" nomli suratni kuzatishadi va tahlil qilishadi.

	<p>qobiliyatini rivojlantirish, o'yindagi buyumlar o'rnini bosadigan narsalardan foydalanish.</p> <p>3. O'yin orqali bolalar o'rtasidagi do'stona munosabatni rivojlantirish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, qo'shimcha rollarni kiritish (muloqat), o'yin davomida rollarni o'zgartirish - qo'g'irchoq teatri namoyishi.</p>	<p>yil bayrami. Ular archani bezashadi, ovqat tayyorlashadi va sovg'alar olishadi.</p>	
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>3. Sartaroshxona. sartarosh - mijoz; mijozlar- mijozlar. Mijoz- boshqaruvchi; Boshqaruvchi - sartarosh.</p>	<p>1. Kattalarning turli xil mehnat harakatlarini o'yinda aks ettirishga o'rgatishni davom etish.</p> <p>2. Bolalar rollariga asoslangan o'zaro ta'sirga kirishish qobiliyatini rivojlantirish - unga asoslangan dialogni tuza olsih.</p> <p>3. O'yinda axloqiy xatti-harakatlar va muloqat qoidalariga rioya qilish qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, roldagi dialogini va muloyim muloqotini faollashtirish.</p>	<p>Yoping'ich, xalat, qaychi, taroq, turmaklar albomi, fen.</p> <p>Sartarosh mijozlarning sochlarini kesadi va taraydi. Ular hushmuomilalik va muloyimlik bilan gaplashadi.</p>	<p>Suhbat: "Kasblar" aks etgan rasmlarni ko'rsatish va tahlil qilish.</p>
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>4. Oshxona. Oshpaz - tashrif buyuruvchilar; Tashrif buyuruvchilar – g'aznachi; Tashrif buyuruvchilar - tashrif buyuruvchilar; Ofitsiant-mehmonlar.</p>	<p>1. Bolalarga o'yin orqali kattalarning mehnat harakatlarini aks ettirishni o'rgatish.</p> <p>2. Har bir rolga asoslangan o'zaro ta'sirga kirishish, o'yin harakatlarini amaldagi rol bilan muvofiqlashtirish, uning o'rnini bosadigan narsalardan foydalana olish qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>3. O'yin jarayonida boshqa bolalarning ham muvofiqlashtirilgan harakatlari va istaklarini inobatga olish qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida qo'shimcha rollarni o'zgartirish (tashrif buyuruvchi-ofitsiant,</p>	<p>Qo'g'irchoq oshxonasi va oshxona anjomlari, idish-tavoqlar, g'azna va cheklar,</p>	<p>"Lolaxon mehmonda" o'yinini o'ynash</p>

	muloqat)		
--	----------	--	--

Yanvar			
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
1. Qo'g'irchoq teatri. Aktyorlar - tomoshabinlar; Aktyorlar – aktyorlar; G'aznachi-tomoshaabinlar.	1. Bolalar rollarining o'zaro ta'sirini shakllantirish. 2. Bolalarni o'yinchoqlar yordamida ertaklardan tanish bo'lgan voqealarni sahnalashtirishga o'rgatish. 3. Ijrodagi ovozning o'ziga xos xususiyatlarini, personajlarning xarakteridagi hissiy holatlarini ifodali yetkaza olish qobiliyatlarini rivojlantirish. 4. O'yinda bolalarning mustaqilligi va ijodkorligini tarbiyalash. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, yaxshi kayfiyatni yaratish, rollarni o'zgartirish.	Maskalar, kostyumlar, stol teatri, barmoq teatri, chiptalar.	Boshqa guruhdagi sahnalashtirilgan chiqishlarni tomosha qilish, “Zumrad va Qimmat” xalq ertagini sahnalashtirish
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
2. Veterinariya klinikasi. Shifokor - hamshira - hayvonlar egalari; Shifokor-boshqa shifokor; Shifokor-hayvonning egasi; Hayvonning egasi - boshqa hayvonning egasi;	1. Mustaqil tarzda mavzuni qanday belgilashni, syujetni, rollarni tanlashni o'rgatishni davom etish. 2. O'yin harakatlarini amaldagi rol bilan muvofiqlashtirish, o'yin muhitini yaratish, har xil o'rnini bosuvchi narsalardan foydalanish qobiliyatlarini rivojlantirish. 3. Hayvonlarga nisbatan mehrli va g'amxo'rlik munosabatlarini rivojlantirish. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, muloqat, hayvonlarga g'amxo'rlik qilish, o'yin davomida rollarni o'zgartira olish (hamshira ta'tili va boshqalar).	Hayvonlar uchun shifoxona. Giyohli dorivorlar, shprintsar, hayvonlar o'yinchoqlari, xalat, o'yin davomidagi kerakli mahsulotlar o'rnini bosadigan narsalar, qo'g'irchoqlar.	Anvar Obidjonning “Bo’rining doktor bo’lgani” haqidagi hikoyani o’qish
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
3. Supermarket. Sotuvchi - xaridor - sotuvchining yordamchisi;	1. Bolalarga o'yinda kattalarning mehnat harakatlarini aks ettirishga o'rgatishni davom etish.	Oziq-ovqat mahsulotlar, savatlar, qutilar, g'azna, pullar,	Aplikatsiya mashg'ulotida chek va pul birliklarini qog'ozdan yasash

Haydovchi – g’anzachi; G’aznachi - xaridor	<p>2. Rollarga asoslangan dialogni tuzish, rollarning o'zgarishiga qarab dialog mazmunini o'zgartirish, yangi o'yin pozitsiyasiga muvofiq harakat qilish qobiliyatini rivojlantirish.</p> <p>3. O'yin davomida axloqiy xatti-harakatlar va muloqat qoidalariga rioya qilish qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida rollarni o'zgartirish, asosiy rolda tarbiyachi, qo'shimcha rolda bolalardir.</p>	cheklar, o'yinchoqlar, qo'g'irchoqlar. Haydovchi qandolat mahsulotlari bo'limi va o'yinchoqlar bo'limiga oziq-ovqat olib keladi. Kassaga pul to'laydi, u chekni beradi.	va bo'yash
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>4. Hayvonot bog'i.</p> <p>Ekskursiya ko'rsatmasi - tashrif buyuruvchilar;</p> <p>Tashrif buyuruvchilar - tashrif buyuruvchilar;</p> <p>Sayyohlik qo'llanmasi - hayvonot bog'i direktori;</p> <p>Hayvonot bog'i ishchilari hayvonot bog'i direktori.</p>	<p>1. Tarbiyachi bilan hamkorlikdagi o'yinda bolalar o'yin maydonini, o'yin harakatlarini mustaqil aniqlash va rollarni taqsimlashga o'rgatish.</p> <p>2. Tanlangan rolga muvofiq rolli dialogga kirishish, o'yin muhitini yaratish qobiliyatini rivojlantirish.</p> <p>3. Hayvonlarga nisbatan mehrli va g'amxo'r bo'lish munosabatni rivojlantirish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, asosiy rol - gidning (tarbiyachining) roli; rollarning o'zaro ta'siri.</p>	<p>Katta va kichik kubiklar, o'yinchoqlar, hayvonlarni ovqatlantirish uchun o'yinchoq mahsulotlar.</p> <p>Ular hayvonot bog'i quradilar, ularni kataklarga joylashtiradilar, ozoda saqlaydilar va g'amxo'rlik qiladilar.</p>	Yovvoyi va uy hayvonlarni kartochkalar yordamida tanishtirish va ular haqida sh'er yodlatish

Fevral			
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>1. Mening bog'cham.</p> <p>Tarbiyachi-bolalar-tarbiyachi yordamchisi;</p> <p>Bolalar – musiqa rahbari;</p> <p>Bolalar – hamshira.</p>	<p>1. Bolalar o'rtasidagi rollarning o'zaro ta'sirini shakllantirish.</p> <p>2. Bolalarni tarbiyachilarining mehnat harakatlarini o'yinda aks ettirishga o'rgatish.</p> <p>3. Aks etadigan syujetni rivojlantirish, o'yin harakatlarini bajarish, o'yindagi rollarga asoslangan</p>	Musiqiy asboblari, hamshira kiyimi.	Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytish

	<p>dialoglarga kirishish, rol o'zgarishiga qarab dialog mazmunini o'zgartira olishi, rollarni o'zgartirishi va yangi o'yin holatiga muvofiq harakat qila olish qobiliyatini rivojlantirish.</p> <p>4. MTT xodimlarining ish faoliyatiga hurmat bilan qarashlarini tarbiyalash.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida rollarni o'zgartirish, muloqat, o'zaro yordam berish.</p>		
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>2. Go'zallik saloni.</p> <p>Sartarosh- mijoz; Mijoz- mijoz; Sartarosh - sartarosh; Boshqaruvchi - sartarosh; G'aznachi - mijoz.</p>	<p>1. Bolalarni odamlarning mehnat faoliyatini aks ettirishga o'rgatish.</p> <p>2. Bolalarning tengdoshlari bilan o'zaro rollarga asoslangan munosabatlarga kirisha olish qobiliyatlarini rivojlantirish (rolga asoslangan dialogni yaratishi, bir-birlari bilan muzokaralar olib borish qobiliyati), o'yin muhitini yarata olishi, turli xil buyumlardan foydalanish.</p> <p>3. Axloqiy xulq-atvor va muloqot qoidalariga rioya qilish qobiliyatlarini tarbiyalash.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, roldagi dialogni va do'stona muloqotni faollashtirish.</p>	<p>Sartarosh kiyimi, o'yinchoq qaychi, taroqlar, sochlarini quritish qurilmasi, havo spreysi, soch turmagi tushirilgan albomlar.</p>	<p>Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytish</p>
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>3. Paroxod.</p> <p>Kapitan - paroxod ekipaji - yo'lovchilar; Yo'lovchi - sotuvchi; Yo'lovchi - sartarosh; Yo'lovchi - shifokor</p>	<p>1. Bolalarni o'yin syujeti va mazmunini umumlashtirishga, turli xil o'yin harakatlaridan foydalana olishlarini o'rgatish.</p> <p>2. Bolalar o'zaro rolli munosabatlarni o'rnatish olishlari, roldagi dialoglarni o'tkaza olishi, haqiqiy va xayoliy o'yin sharoitida harakat qila olish qobiliyatlarini rivojlantirish.</p>	<p>Kema ruli, qayiqchi qalpoqchalari, durbinlar, do'kon maketi, oziq-ovqat mahsulotlari, sartaroshxona maketi, sartaroshxona vositalari.</p> <p>Ular daryo bo'yida suzadilar.</p>	<p>Aplikatsiya mashg'ulotida oq qog'oz yordamida qayiqchi qalpoqchalarini yasash.</p>

	<p>3. O'yinda do'stona munosabatlarni rivojlantirish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida rollarni o'zgartirish, asosiy rolda bolalar, qo'shimcha rolda esa tarbiyachi.</p>	<p>Bekatlarda ular turli shaharlarda to'xtashadi, shaharni tomosha qilishadi, do'konlarga, sartaroshxonaga, shifokorga borishadi.</p>	
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>4. Oshxona.</p> <p>Oshpaz – boshqa oshpazlar;</p> <p>Oshpaz - mijoz;</p> <p>G'aznachi - mijoz;</p> <p>Mijoz - ofitsiant.</p>	<p>1. Bolalarni o'yin syujeti va mazmunini boyitish uchun turli xil o'yin harakatlaridan qanday mustaqil foydalana olishlarini o'rgatish.</p> <p>2. O'yin davomidagi rollarni o'zgartira olishi, undagi o'zgarishga qarab dialoglarga o'zgartirish kirita olishi va o'yin muhitini yarata olish qobiliyatini rivojlantirish.</p> <p>3. Axloqiy xulq-atvor va muloqot qoidalariga rioya qilish qobiliyatlarini tarbiyalash.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida qo'shimcha rollarni (bolalarni) o'zgartirish, rolli dialogni shakllantirish.</p>	<p>Oshxona anjomlari, oziq-ovqat mahsulotlari, ovqat idishlari, tovoqlar, oshpaz kiyimi, fartuklar, bosh kiyimi, g'azna, pul, cheklar. Oshpaz mazali taomlar tayyorlaydi, odamlar tanavvul qiladi va unga minnatdorchilik bildirishadi.</p>	<p>Tushlik vaqtida navbatchilik holatini tashkil etish</p>

Uchinchi chorak

Mart

Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>1. Supermarket.</p> <p>Supermarket boshqaruvchisi - sotuvchi - haridor;</p> <p>Haydovchi-boshqaruvchi;</p> <p>Haridorlar – g'aznachi;</p> <p>Haridrlar - haridorlar.</p>	<p>1. Bolalarni o'yin syujeti va mazmunini rivojlantirish uchun o'yinining mazmunini turli xil o'yin harakatlari bilan boyitish.</p> <p>2. O'zaro rol munosabatlariga kirishish. Syujetdagi nutq orqali bolalar qobiliyatini rivojlantirish.</p> <p>3. Axloqiy xulq-atvor va muloqot qoidalariga rioya qilish qobiliyatlarini tarbiyalash.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida rollarni o'zgartira olish: kunning birinchi va ikkinchi</p>	<p>Konteyner qutilari; bo'limlar: sut, qandolat, non mahsulotlari, go'sht, oziq-ovqat, choy, kofe;</p> <p>G'azna, pul, chek, savatcha.</p>	<p>Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytish</p>

	yarmiga ish taqsimotini bajarish, ta'til berish va h.k. Asosiy rol tarbiyachida bo'ladi.		
--	---	--	--

Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
2. Oila. Ona – ota - bolalar; Boshqa bolalar – boshqa ot-onalar; Buvi - ona; Buvi - ota; Buvi - nabira;	1. O'yin harakatlari orqali uning tarkibini turli xilda boyitib borish. 2. Bolalarni o'yin orqali mustaqilligi va ijodkorligini rivojlantirish, rolda o'zaro munosabatlarni o'rnatish, roldagi dialoglarga kirisha olish. 3. O'zaro do'stona munosabatlarni tarbiyalash. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, qog'irchoqlardan foydalanish, qo'shimcha rollarni mustaqil kiritish (muloqot o'rnatish); o'yin davomida rollarni o'zgartira olish.	Teatr burchagi, choynak-piyola o'yinchog'i, shirinliklar, meva va sovg'alar. Bolalar otalarini ishga kuzatishadi. Xotin-qizlar bayramini nishonlashadi. Buvi va onaga sovg'alar berib bayram bilan tabriklashadi.	Buvijonlar va onajonlarga bag'ishlangan sher yod oldirish.

Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
3. Avtobus. haydovchi – yo'lovchilar; Haydovchi – yoqilg'i quyuvchi; Boshqa avtobus haydovchisi; Haydovchi - chiptachi; Chiptachi – yo'lovchilar; Yo'lovchilar – yo'lovchilar.	1. Turli xil o'yin harakatlari orqali o'yin tarkibini boyitish. 2. Rollarga asoslangan o'zaro munosabatlarga kirishish qobiliyatini rivojlantirish (rolga asoslangan dialogni tuzish, rol o'zgarishiga qarab dialog va o'yin harakatlarining mazmunini o'zgartira olish), o'yin muhitini yaratish, o'yinga mos keladigan boshqa buyumlardan ham mustaqil foydalanish. 3. Axloqiy xulq-atvor va muloqot qoidalariga rioya qilish qobiliyatlarini tarbiyalash. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida rollarni mustaqil o'zgartirish (yo'lovchi-yoqilg'i quyuvchi-mexanik), o'zaro muloqatga kirishish, ikkinchi asosiy rolda - tarbiyachi.	Haydovchi avtobusni boshqaradi, chiptachi chiptalarni sotadi, odamlar ish joyiga, do'konga borishadi. Haydovchi avtobusni yoqi'g'isini to'ldiradi.	Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytish
Mavzu	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va	Jamoa bilan

(rollar)		harakatlari	ishlash
4. Shifoxona - dorixona - roliklinika. Shifokor – bemor - hamshira; Bemor – dorixona hodimi; Shifokor – boshqa bemor; Bemor - bemor.	1. Turli xil o'yin harakatlari bilan o'yinning syujeti va mazmunini boyitish. 2. Syujet-rolli o'yinda o'zaro bir-biriga ta'sir eta olish qobiliyatini rivojlantirish – dialogga kirshish, rol o'zgarishiga qarab dialog va o'yin harakatlarining mazmunini mustaqil o'zgartirish, o'yin muhitini yara olish. 3. Do'stona munosabatlarni mustahkamlash. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida rollarni mustaqil o'zgartirish, asosiy rolda – tarbiyachi.	Shifokorning ust va bosh kiyimi, dori vazifasini bajarishi uchun dori qutilari, shpirlar, barcha atributlarga ega laboratoriya burchagi, Shifokor bemorni tekshiradi, uni tinglaydi, o'pkasini eshitib ko'radi, tomog'iga qaraydi. Hamshira dori yozadi, ukol qiladi. Bemor dorini dorixonadan sotib oladi.	Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytish

Aprel

Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
1. Hayvonot bog'i. Ekskursiyachi - tashrif buyuruvchilar; hayvonot bog'i ishchilari - veterinariya shifokori; Hayvonot bog'i direktori - tashrif buyuruvchilar; Hayvonot bog'i direktori veterinar.	1. Syujet-rolli o'yinlarga asoslangan o'zaro aloqalarni rivojlantirish, roldagi nutqidan faol foydalanish, rollarni o'zgartirish, roldagi dialog va o'yin harakatlarining mazmunini o'zgartira olish qobiliyatlarini rivojlantirish. 2. Turli xil o'yin harakatlari bilan o'yinning syujeti va mazmunini boyitish. 3. Axloqiy xulq-atvor va muloqot qoidalariga rioya qilish qobiliyatini tarbiyalash. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida rollarni mustaqil o'zgartirish, roldagi dialogni faollashtirish.	Katta va kichik konstruktorlar, legolar, hayvonlar o'yinchoqlari, oq xalat, kepka. Ular hayvonot bog'i quradilar, hayvonlarni kataklarga joylashtiradilar, yuvintiradilar, hayvonlarga g'amxo'rlik qiladilar.	Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytish

Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
2. Oshxona. Oshpaz - boshqa oshpazlar; Tashrif buyuruvchilar - ofitsiant; Ofitsiant-oshpaz; Tashrif	1. Turli xil o'yin harakatlari bilan o'yinning syujeti va mazmunini boyitish. 2. Syujet-rolli o'yin muhitini yarata olish, o'yindagi jahozlar o'rnini bosadigan narsalardan foydalanish, rollarga asoslangan o'zaro	Oshxona anjomlari, dasturxon, oziq-ovqat mahsulotlari, xalat, kepkalar. Dasturxon tuzatish, mazali tushlik uchun tashakkur	Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytish

buyuruvchilar - tashrif buyuruvchilar.	<p>muloqotlarni rivojlantirish, qobiliyatlarini namoyon qilish, rollarga asoslangan dialogni tuzish, rollarni mustaqil o'zgartira olish.</p> <p>3. O'yinda axloqiy xatti-harakatlar va muloqot qoidalariga rioya qilish qobiliyatini tarbiyalash.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida qo'shimcha rollarning o'zgarishi (bolalar), roldagi dialogni mustaqil shakllantirish.</p>	aytish.	
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>3. Mening bog'cham.</p> <p>Tarbiyachi-bolalar-tarbiyachi yordamchisi;</p> <p>Bolalar – jismoniy tarbiya yo'riqchisi;</p> <p>Bolalar – tarbiyachi.</p>	<p>1. Turli xil o'yin harakatlari bilan o'yinning syujeti va mazmunini boyitish.</p> <p>2. Syujet-rolli o'yinda bolalar bog'chasi xodimlarining turli xil mehnat faoliyatlarini namoyish etishlari, rollarga asoslangan o'zaro munosabatlarga kirisha olish qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>3. Bolalar o'rtasida o'yin o'yin orqali do'stona munosabatlarni rivojlantirish.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, o'yin davomida rollarni mustaqil o'zgartirish, muloqatga kirishish, o'zaro yordam ko'rsata olish.</p>	<p>Sport burchagi va anjomlari, rangli qalamlar, markerlar.</p> <p>Sport bilan shug'ullanishadi, "sevimli bog'cham" mavzusida rasm chizishadi</p>	<p>Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytish</p>
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
<p>4. Kir yuvish xonasi.</p> <p>Qabul qiluvchi - kir yuvuvchilar - mijozlar;</p> <p>Kir yuvadigan hodim – dazmol qiluvchi hodim;</p>	<p>1. Turli xil o'yin harakatlari bilan o'yinning syujeti va mazmunini boyitish.</p> <p>2. Syujet-rolli o'yin harakatlarini amaldagi rol bilan muvofiqlashtirish, turli xil rollarga asoslangan dialoglarga kirishish, xayoliy harakatlarni amalga oshirish qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>3. O'yin orqali bolalarning mustaqilligi va ijodkorligini tarbiyalash.</p> <p>Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash, muloqat, rollarni</p>	<p>Dazmol taxtasi, o'yinchoq dazmollar, choyshablar, qo'g'irchoq kiyimlari.</p> <p>Kirlarni qabul qilib oladilar. Yuvadilar, tozalaydilar, quritib dazmol qiladilar.</p>	<p>Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytish</p>

	mustaqil o'zgartirish, rol dialogini faollashtirish.		
May			
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
1. Oila - supermarket - kasalxona. Onam - ota - bolalar; Bolalar- sotuvchi; G'aznachi - bolalar; Shifokor - onasi va qizi; Hamshira onasi va qizi.	1. Syujet-rolli o'yinlarning o'zaro ta'sirini shakllantirish. 2. Turli mavzudagi syujet-rolli o'yinlarni bitta syujetga birlashtirishni o'rgatish. 3. Syujet-rolli o'yin muhitini yaratish, roldagi dialoglarga kirisha olish, rollarning o'zgarishiga qarab dialog va o'yin harakatlarining mazmunini mustaqil o'zgartirish qobiliyatlarini rivojlantirish. 3. Bolaalrni o'yinlar orqali do'stona munosabatlarini shakllantirish Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash va almashtirish, o'yin harakatlarini va syujetini mustaqil rivojlantirish.	O'yinchoqlar, oziq-ovqat maxsulotlari, chek, pul, shikofor kiyimi va buyumlari. Bola ota-ona qo'girchoqlar bola rolida. Supermarketga borishadi, harid qilishadi. Shifokor chaqirishadi.	Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytilish

Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
2. Kir yuvish xonasi - go'zallik saloni - bolalar bog'chasi. Mijoz - sartarosh; Mijoz – kir yuvuvchi; Ona-qizi; Boshqa onalar boshqa bolalar; Musiqi rahbari.	1. Turli mavzudagi syujet-rolli o'yinlarni bitta syujetga birlashtirishni o'rgatish. 2. O'yin harakatlarini rejalashtirish, rollarga asoslangan o'zaro muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish. 3. Syujet-rolli o'yin orqli mustaqilligini va ijodkorligini tarbiyalash. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash va almashtirish, hikoyani rivojlantirish orqali dialogni faollashtirish.	Dazmol taxtasi, o'yinchoq dazmollar, qo'g'irchoq kiyimlari, xalatlar, yopinchiq, qaychi, taroqlar, soch quritish moslamasi, soch turmaklari, taqinchoqlar. Bolalar bog'chasida bayram tadbiri, kiyinib yasangan ona tadbirga boradi, hamma yaxshi kayfiyatda.	Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytilish
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
3. Ovqatlanish xonasi - avtobus - qo'g'irchoq teatri.	1. Turli mavzudagi syujet-rolli o'yinlarni bitta syujetga birlashtirishni	Oshxona anjomlari, ovqat idishlari, avtobus	Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq

Ofitsiant - mijoz; Oshpaz - ofitsiant; Haydovchi - chiptachi; chiptachi - yo'lovchilar; Tomoshabinlar – artistlar, Tomoshabinlar - tomoshabinlar; Artistlar-artistlar.	o'rgatish. 2. Syujet-rolli o'yin harakatlarini rejalashtirish, o'yin syujetini mustaqil ravishda rivojlantirish, o'yin muhitini yarata olish, rol o'ynashda faol nutqidan foydalanish qobiliyatlarini rivojlantirish. 3. Tengdoshlari bilan o'zaro o'ynaydigan o'yinlarga bo'lgan hohishlarini rivojlantirish. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash va almashtirish, hikoyani rivojlantirish orqali dialogni faollashtirish.	o'yinchog'i, chiptalar, teatr burchagi.	aytish
Mavzu (rollar)	Maqsad, vazifalari	O'yin jihozlari va harakatlari	Jamoa bilan ishlash
4. Paroxod - hayvonot bog'i - tug'ilgan kun. Dengizchilar- yo'lovchilar; Yo'lovchilar- artistlar; Yo'lovchilar – g'aznachi - artistlar; Tashrif buyuruvchilar – g'aznachi - ekskursiyachi; Oila-ofitsiant.	1. Turli mavzudagi syujet-rolli o'yinlarni bitta syujetga birlashtirishni o'rgatish. 2. Syujet-rolli o'yin harakatlariga asoslangan o'zaro muloqotni rejalashtirish, o'yin muhitini yarata olish, o'yindagi jihozlar o'rnini bosadigan narsalardan foydalanish, haqiqiy va xayoliy o'yin sharoitida harakat qilish qobiliyatlarini rivojlantirish. 3. Tengdoshlari bilan mustaqil va hamkorlikdagi o'yinlarga bo'lgan ishtiyoqlarini tarbiyalash. Qo'llash usuli: rollarni taqsimlash va almashtirish, dialogni faollashtirish.	Kema ruli, cho'qqisiz qalpoqchalar, durbinlar, katta konstruktor, hayvonlar o'yinchoqlari, choy idishlari, shirinliklar. Ular daryo bo'yidagi kemada suzishadi, to'xtash joyida hayvonot bog'iga, oshxonaga boradilar - ular tug'ilgan kunlarini nishonlaydilar.	Mavzuga oid hikoya, she'r yoki torishmoq aytish

2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o'quv dasturining yillik mavzuviy rejasi asosida kattalar mehnati tanishtirish uchun kerkali resurslar ro'yxatini tuzish

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bola tengdoshlari va kattalar o'rtasidagi suhbatlaridan odamlarning kundalik hayoti to'g'risidagi turli xil ma'lumotlarni eshitadi va o'zlashtiradi. Ushbu bilimlarni har doim ham bir tizimga solish yoki "haqiqat" deb qarash mumkin emas. Bola hayotining birinchi yetti yili ichida har tomonlama rivojlanishining uzoq yo'lini bosib o'tadi. Shuning uchun ham

maktabgacha bo'lgan yoshda bola ko'p narsalarni o'rganishi va o'zlashtirishi kerak. Bolaning keyingi maktab davrida bilimlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishi atrofidagi dunyo bilimlarini va o'zi haqidagi bilimlarni qanday egallashiga bog'liq. Syujet-rolli o'yin - bu bolalarning faol faoliyat turi hisoblanadi, bu jarayonda ular eng muhim bir faoliyat sohasini shartli vaziyatlarda ijtimoiy rollarini egallash hamda rasmiy va norasmiy muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish maqsadida kattalar bilan muloqotni ko'raytiradilar. Syujet-rolli o'yinning asosini tasavvuriy yoki xayoliy vaziyat tashkil etadi. Bunda bolalar o'zi yaratgan o'yin muhitida kattalar rolini bajara olishidan iborat. Masalan, maktab o'yinini o'ynash orqali sinfda (gilamchada) o'quvchilarga (tengdoshlar) dars o'tayotgan o'qituvchini tasvirlaydi.

Syujet-rolli o'yinlarni quyidagi tarkibiy qismlarga ajratishimiz mumkin:

- syujet
- mazmun
- rol

Syujet o'yinning asosiy tarkibiy qismidir, syujetsiz rol o'ynashning iloji yoq. Syujetli o'yinlar bolalarning rol ijrosi tomonidan takrorlanadigan haqiqat doirasidir. Syujet-rolli o'yin bola tomonidan boshqalarning hayoti va faoliyatidan ma'lum harakatlar, hodisalar va munosabatlarni aks ettiradi. Bundan tashqari, uning o'yin harakatlari (mashina rulini burish, kechki ovqatni tayyorlash va h.k.) rolni amalga oshirishning asosiy vositalaridan biridir. O'yinlarning syujetlari har xil bo'ladi. Odatdagidek, ular uy sharoitida (oila, maktabgacha ta'lim tashkiloti uchun o'yinlar), odamlarning kasbiy sohalarini aks ettiruvchilarga, ishlab chiqarish (kasalxonadagi, do'kondagi o'yinlar va boshqalar), jamoat joylaridagi (shaharning tug'ilgan kunini, kutubxonaga, maktabga va hokazolarga bag'ishlangan o'yinlar) ga bo'linadi.

Syujet-rolli o'yinning mazmuni bola ijro etadigan roldan foydalangan holda aks etadi. Rol esa - bu syujetning vositasi va syujetga asoslangan rolli o'yinning asosiy qismidir. Bola uchun rol uning ijro pozitsiyasidir: u o'zini syujetdagi biron qahramon bilan taqqoslaydi va ushbu qahramon haqidagi fikriga muvofiq harakat qiladi.

Syujet-rolli o'yinni boshqarish oldindan rejalashtirilgan va tizimlashtirilgan bo'lishi kerak. Bolalarning mustaqil o'yinlarini kuzatgandan so'ng, tarbiyachi bolalar o'yiniga salbiy yoki baholovchi tarzda emas, balki kuzatuvchi va so'rovchi pozitsiyasidan yangi elementlar va hikoyalarni kiritishi kerak. Syujet-rolli o'yin uchun muvaffaqiyatli tayyorgarlanish sharti bilan, bolalar mustaqil ravishda syujetga asoslanib, tasavvur qilishadi.

Tarbiyachining o'yin harakatlariga o'z munosabatini bildirib undagi personajlar ijrosini tanlashiga ta'siri bolalarning o'yinga bo'lgan qiziqishini

ortishiga, ularning tashabbuslarini rivojlantirishiga olib keladi. Bolalarga o'yin mavzusini o'zlari o'ylab eng qiziqclarini mustaqil tanlashga o'rganadilar. Bu tarbiyachini bolalar bilan yanada yaqinlashtiradi va o'z oldiga qo'ygan maqsadini amalga oshirishga imkon beradi. Shunday qilib, tarbiyachining mahoratli rahbarligi bilan o'yin faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirish syujet-rolli o'yinlarni hayajonli va zavqli jarayonga aylantira olishi mumkin. Ushbu jarayonda maktabgacha yoshdagi bolaning to'liq rivojlanishi sodir bo'ladi.

Ilk qadam davlat o'quv dasturining oy mavzulari bo'yicha "Syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish rivojlanish" markazi ta'limiy faoliyatini tashkil etishda yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda Syujetli-rolli o'yinlar kartotekasi ishlab chiqiladi.

Syujet-rolli o'yinlarning turlari:

1. Kundalik mavzulardagi syujet-rolli o'yinlar: "uyda", "oilada", "dam olishda", "tug'ilgan kunlarda"
2. Odamlarning mehnatini aks ettiradigan sanoat va ijtimoiy mavzudagi syujet-rolli o'yinlar.
3. Xalqimizning qahramonliklarini aks ettiruvchi qahramonlik
4. Badiiy asarlar, filmlar, televizion va radio dasturlar mavzusidagi syujet-rolli o'yinlar
5. "Muallifli" syujet-rolli o'yinlar

Maktabgacha yoshdagi bolalarning axloqiy xatti-harakatlarini shakllantirish uchun tarbiyachilarga bolalarning faoliyatlarida syujet-rolli o'yinlar orqali yetarli darajaga, samaradorlikka erishishlari uchun yo'riqnoma yoki tavsiyaga asosan jarayonni tashkil etishlari lozim

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida markaz faoliyatini tashkil etish bo'yicha tavsiyalar:

1. Avvalambor syujet-rolli o'yinni biz bolalarga savol berish bilan boshlaymiz "Siz qanday syujet-rolli o'yin o'ynashni xohlar edingiz?" va "kim bilan?" v.h. Shu yo'l bilan biz bolalarni o'zaro muloqotga kiritamiz (Malika Shoiri bilan yoki Anvar Behruz bilan). Bunday muloqotlar tarbiyachi tomonidan boshqarilishi va albatta rag'batlantirilishi kerak;
2. Tarbiyachi o'z o'yinini taklif qilishi va shu bilan birga bolalarning qiziqishini uyg'otish uchun o'zi ham kichik syujetni o'ynashi mumkin;
3. Tarbiyachi o'yinni ohistalik bilan boshqarishi, bolalarning ijobiy munosabatlarini va rolni muvaffaqiyatli bajarishlarini ma'qullashi hamda nizolarning paydo bo'lishiga yo'l qo'ymasligi kerak (ayniqsa o'rtasida nizosi bor bolalar bilan);
4. Tarbiyachi syujet-rolli o'yinlarda birinchi asosiy rolda bo'ladi so'ng ikkinchi darajaga o'tishi kerak;

5. Bolalarni rag‘batlantiring. O‘zingiz hohishingizga ko‘ra hamkorlikdagi o‘yiningizni tashkil qiling. Tarbiyachi bolalarni istagini qo‘llab-quvvatlashi va rollarni tog‘ri taqsimlab, atributlarni to‘g‘ri tanlashiga yor berishi kerak.
6. Bolalarning birgalikdagi syujet-rolli o‘yinini quvnoq, yoqimli taassurotlarini mustahkamlash uchun tarbiyachi guruhning boshqa bolalarining ham e’tiborini syujet-rolli o‘yinga qaratishi kerak.
7. Kechki soatda ota-onalari bilan bo‘lgan suhbatda bolalar ishtirokida ularning syujet-rolli o‘yinlarini muhokama qilib “yaxshi o‘yin” o‘ynashganini aytish lozim.
8. Hafta davomida ushbu syujet-rolli o‘yinlarni bolalar bilan eslab turing.

Kichik guruhlarda ish: markazda ishlash uchun atribut, resurs va tarqatmalar tayyorlash

1. Maktabgacha ta’lim tashkilotlari tayyorlov guruh bolalarini "Shifokor " kasbi bilan tanishtirish uchun atributlar tayyorlash
2. Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish markazida bolalarni kattalar mehnati bilan tanishtirish (ko‘rgazmali material tayyorlash)
3. A.Navoyining Non isi rivoyatining sahnalashtirish o‘yini uchun atributlar tayyorlash
4. “Syujetli-rolli o‘yinlar va sahnalashtirish” markazida soya teatrini tashkil qilish (Soya teatri tayyorlash)

1.MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARI TAYYORLOV GURUH BOLALARINI "SHIFOKOR " KASBI BILAN TANISHTIRISH UCHUN ATRIBUTLAR TAYYORLASH

“Tez yordam shifokori” syujetli-rolli o‘yini

Maqsad: bolalarda boshqalarga nisbatan g‘amxo‘rlik xissi tarbiyalanadi, nutq rivojlanadi,

xavfli vaziyatlarda tez ishlash, shirin muomala qilish kabi shifokorlarga xos malakalar tarbiyalanadi.

Kerakli jihoz va materiallar: niqob, rul, mashina, kostyum, furajkalar.

Faoliyatning borishi:

1. Mavzuga oid syujetli rasmlarni ko‘rish
2. Rollarni taqsimlash va turli vaziyatlarni sahnalashtirish.
3. Tezkor chaqiruv telefonlaridan foydalanish.
4. O‘yin, muhokama va bolalarni rag‘batlantirish.

Qo‘shimcha: rollarni almashtirish taklifini berish.

E’tiborga molik jihati: lug‘atni boyitish, ijodiy qobiliyatni rivojlantirish; hayot xavfsizligi asoslari

“Shifokor qabulida” rolli o‘yin

Maqsad: shifokor kasbi bilan tanishish, ayrim tibbiyot uskunalari nima uchun ishlatilishi to‘g‘risida tushunchaga ega bo‘ladilar (harorat o‘lchagich, shpris, stetoskop va h.k.)

Kerakli jihoz va materiallar: shifokor uchun kerakli bo‘lgan anjomlarning o‘yinchoq ko‘rinishidagi to‘plami, qo‘g‘irchoqlar.

Faoliyatning borishi:

1. Rollarni mustaqil ravishda taqsimlash (shifokor, ona qizi bilan va h.k.)
2. O‘zi o‘ylab topgan ssenariyni sahnalashtirish.
3. Mazkur Mavzu yangi syujetni sahnalashtirish, rollarni almashtirish.

E‘tiborga molik jihat: o‘yin davomida bolalarning o‘zaro munosabati; o‘yin ishtirokchilariga emotsional munosabat; faol bo‘lmagan bolalarning o‘yindagi ishtiroki.

2. SYUJETLI-ROLLI O‘YINLAR VA SAHNALASHTIRISH MARKAZIDA BOLALARNI KATTALAR MEHNATI BILAN TANISHTIRISH (KO‘RGAZMALI MATERIAL TAYYORLASH)

Turli-tuman kasblar

Maqsad: ayrim kasblar va ularning inson hayotidagi o‘rni haqidagi tushunchalari kengayadi. Kattalar mehnatiga qiziqishlari ortadi.

Kerakli jihoz va materiallar: har bir bola uchun ilustratsiya, mavzuli rasmlar.

Faoliyatning borishi:

1. She’rlarni tinglash.

2. “Kasblar” kartochkalarini ko‘rib chiqish.

3. Ota-onasining kasbi va ular nima bilan shug‘ullanishi to‘g‘risida gapirib berish (masalan, mening onam – bolalar shifokori. Ular bolalarni davolaydilar, dori va ukollarni yozibberadi. Mening otam – avtobus haydovchisi. Ular odamlarni ishga va o‘qishga olib boradilar.)

Qo‘shimcha: kelajakda kim bo‘lishi to‘g‘risida so‘zlab berish.

E’tiborga molik jihat: bolalar nutqini to‘g‘ri rivojlanish.

**3.A.NAVOYINING NON ISI RIVOYATINING SAHNALASHTIRISH
O‘YINI UCHUN ATRIBUTLAR TAYYORLASH**

NON HIDI

Hirotning sultoni Husayn Boyqaro: “Dunyodagi eng yahshi hidni keltiring!” deb qolibdi. Unga quchoq-quchoq gul keltirishibdi, sulton: “Yo‘q”, debdi. Qalampirmunchoqni ro‘baro‘ qilishibdi, rad etibdi. Yer yuzidagi jamiki xushbo‘y hidli narsalarni muhayyo qilishibdi, sulton bo‘lsa: “Men aytgan bu emas” deb turib olibdi. Keyin:

- Uch kun muhlat ichida topsalaring toplaring, bo‘lmasa hammangni jazoga torttiraman, - debdi.

Vazirlar nima qilishni bilolmay, o‘ylayverib boshlari qotibdi. Husayn Boyqaro istagan hidni topisha olmay, oxiri Navoiyning oldiga borishibdi.

- Sultonimiz aytgan hidni topib, bizni halokatdan saqlab qoling, - deyishibdi.

Do‘stining ko‘ngli qanday hidni istaganini bilolmay Navoiyning ham boshi qotibdi. Dehqon bobodan so‘ragan ekan, u:

- Yangi yopilgan nondan olib boringlar-chi, otam rahmatli dunyoda eng lazzatli va yoqimli hid – qayroqi bug‘doy unidan yopilgan tandir non, hech qaysi hid unga yetolmaydi, deguvchi edilar, - deb maslahat beribdi.

Navoiy xursand bo‘lib, dehqon aytganini qilib, bir savat non yoptiribdi-da, saroyga yetib boribdi. Bir zumda saroyga ajib yoqimli hid tarqab, barchaning dilini yashnatib yuboribdi.

- Rahmat do‘stim, - debdi Husayn Boyqaro nonlarni ko‘rib, - ko‘nglim yangi yopilgan non isini qumsayotgan edi, topib kelibsiz. Dunyoda yangi yopilgan nonning isidan ko‘ra yoqimliroq hid yo‘q...

- Sultonim, rahmatni menga emas, dehqon boboga ayting, ko‘nglingizni xohishini shu kishi topdi, - deb javob beribdi Navoiy.

Husayn Boyqaro dehqonga bosh-oyoq sarpo berishni buyuribdi.

4. “SYUJETLI-ROLLI O‘YINLAR VA SAHNALASHTIRISH” MARKAZIDA SOYA TEATRINI TASHKIL QILISH (SOYA TEATRI TAYYORLASH)

Qo‘lqop teatri (bolalar tanloviga ko‘ra)

Maqsad: bolalarda teatrlashtirilgan o‘yinga qiziqish uyg‘onadi, ertakni mazmuniga mos ketma-ketlikda sahnalashtiradilar. Teatr turlarini biladilar.

Kerakli jihoz va materiallar: qo‘lqop(paxmo, stol, soya) teatri qo‘g‘irchoqlari.

Faoliyatning borishi:

1. Ertakni syujetini eslash.
2. Sahnalashtirilgan o‘yin uchun syujetni yaratish.
3. Rollarni taqsimlash.
4. Ertak mazmuni tahlili.

Qo‘shimcha qism: ertak asosida yaratilgan multfilmni ko‘rish.

E‘tiborga molik jihati: bolalarning tasavvurlarini rivojlantirish, o‘yin jarayonida do‘stona munosabatda bo‘lish, xalq og‘zaki ijodi orqali bolalarning tasavvuri, ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish, bolalarning ijodiy qobiliyatlarini namoyish etishga imkon yaratish, aktyorlik mahoratini tarbiyalash.

**Oy mavzulari bo'yicha "Syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish
rivojlanish" markazi ta'limiy faoliyatini tashkil etish**

DO'STLAR BILAN TEATRDA

Maqsad: bolalar o'zlarini teatrda qanday tutish kerakligini biladilar, aktyorlik kasbi, aktyorlar faoliyati haqida tushunchaga ega bo'ladilar. Muloqot madaniyatini shakllantirish kabi malakalarni egallaydilar.

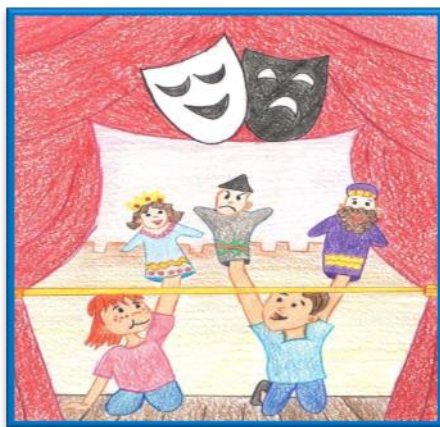
Kerakli jihoz va materiallar: niqoblar, liboslar, atributlar, chiptalar, mavzuga oid rasmlar, shirma va fotolar.

Faoliyatning borishi:

1. AKT orqali qo'g'irchoq teatridan lavha tomosha qilish.
2. Teatr haqida bolalarning fikrlari.
3. Bolalarning istak-xohishi bo'yicha rollarni taqsimlash.
4. Syujetni boyitish.

Qo'shimcha: tarbiyachi bolalarga ko'rgan spektakllaridan parcha o'ynab berishlarini taklif etishi mumkin.

E'tiborga molik jihati: jamoada ishlashni bilish. Bolalarning aktyorlik qobiliyatlari hamda hayot xavfsizligi asoslari.

Buvimnikida mehmonda

Maqsad: bolalar oilaviy munosabatlar va dam olish chog'larini birgalikda o'tkazish kerakligini tushunadilar. Yoshi kattalardan habar olish, ularga mehr ko'rsatish haqida tushunchaga ega bo'ladilar. Oila a'zolariga mehribonlik ko'rsatish, ahil munosabatda bo'lish va ularga g'amxo'rlik qilish kabi odatlar tarkib topadi.

Kerakli jihoz va materiallar: oilada o'ynash uchun zarur bo'lgan barcha o'yinchoqlar, qo'g'irchoqlar, mebel, idishlar, sovg'alar.

Faoliyatning borishi:

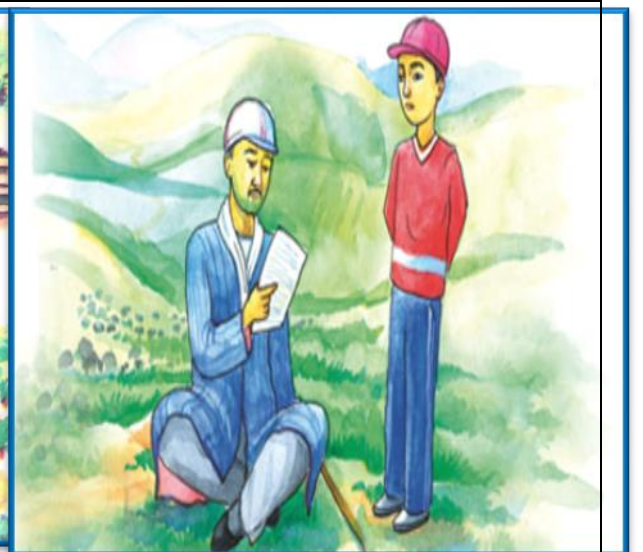
1. Bolalar tomonidan o'yinni rejalashtirish va rollarning taqsimlash.
2. "Oila" o'yinini o'ynash.
3. Oila a'zolari bilan birga mehmonga borish.
4. Buvijonlariga uy ishlarida yordam berish.
5. Bolalar ijrosini muhokama qilish va rag'batlantirish.

Qo'shimcha: tarbiyachi bolalarni "buviga" ertak aytib berishlarini yoki bolalarning istirohat bog'i yoki muzeyga borganliklari haqida gapirib berishlarini so'raydi.

E'tiborga molik jihati: bolalarning oilaviy munosabatlarni o'rnatish malakalari.

"Sehrli so'zlar" dan foydalanish (iltimos, minnatdorman, kechirim so'rayman va h.k.).
Hayot xavfsizligi asoslari.

“Sartaroshxona”

Maqsad: bolalar sartarosh usta bilan tanishadilar, muomala madaniyati rivojlanadi. Dialogik nutqda soʻz birikmalaridan foydalanadilar. Lugʻatlariga sartarosh hunariga oid yangi soʻzlar kirib keladi.

Kerakli jihoz va materiallar: sartarosh uchun kiyim, mijoz uchun fartuk, sartaroshxona asboblari, taroqsimon, odekolon, lak va boshqalar.

Faoliyatning borishi:

1. "Sartarosh" oʻyinini rejalashtirish.
2. Rollarni taqsimlash.
3. Oʻyin jarayonining borishi.
4. Bir-birlarining va qoʻgʻirchoqlarning sochlarini turmaklash.

Qoʻshimcha : soch qistirgichlar, elastik bantlar, toʻgʻnogʻichlar, stul.

Eʼtiborga molik jihati: aksesuarlardan toʻgʻri foydalanish hamda hayot havfsizligi asoslari.

SARTAROSH

Maqsad: Sartarosh asboblarning nomi haqidagi bilimlarni mustahkamlash. Ob'ektlarni mo'ljallangan maqsadlari uchun qanday tanlashni o'rgatishda davom etish. Bolalarning sarteroshlik kasbi vakillari haqidagi bilimlarini boyitish. Atrofdagi hayot haqida ilgari olingan bilimlarni o'yinda qo'llash qobiliyatini shakllantirish. Lug'atni faollashtiring: "sarterosh", "usta", "qaychi", "taroq", "soch turmagi", "soch fen mashinasi", "soch kesish", "kesish", "portlash", "ko'pik, uslublar uchun lak", "jingalak" .

Kerakli jihoz va materiallar: Atributlar: fartuk, qaychi, taroq, soch uchun lak butilkalari, shampun qopqog'i, mijoz uchun qalpoq, jel, fen, jingalak, rezina bantlar, soch qisqichlari, soch lentarlari, sochiq

Faoliyatning borishi:

1. Sartaroshlik kasbi, sarteroshxonadagi ish haqida hikoyasi.Sarterosh asboblarning nomi haqidagi bilimlarni mustahkamlash

2. Sartaroshning ishi haqida rasmlar, foto illyustratsiyalarga ko'rish

3. . Bolalar bilan suhbat "Onam va men qanday qilib sarteroshga bordik".

4.Sahnalashtirish uchun syujet yaratish.

O'yin harakatlari:

1. Mijoz bilan suhbat, turmak tanlash;

2. Boshni yuvish;

3. Sochiq bilan artish;

4. Soch quritgich bilan quritish;

5. Taroqlash; 6. Soch kesish;

7. Sochni turli taqimchoqlar bilan mahkamlash;

8. Sartarosh ishini baholash.Kassada to'lash.

"Qo'g'irchoqqa sarterosh qanday ishlashini ko'rsating"

Bola sarterosh rolini o'z zimmasiga oladi va bolalarga harakat va muloqot modelini beradi. — Kiring, o'tiring. Oyna oldida o'tiring"Qaysi soch turmagini xohlaysiz?" – O'rashmi yoki dumini bog'lashmi? Men ehtiyotkorlik bilan tarayman.

Agar yuz keng, kvadrat yoki to'rtburchaklar turi bo'lsa: qisqa sochlar mumkin, ammo silliq va silliq uslublar ishlamaydi.

Agar baland peshona bo'lsa: sochlarni turmaklash talab qilinadi.

Agar yuz tor, cho'zilgan bo'lsa: sochlarni o'rashni taklif etaman.

Agar ko'p miqdorda sochlar bo'lsa, qisqich va taqinchalar bilan sochlarni tarab tartiblaymiz (ular ortiqcha hajmni olib tashlaydi).

Juda yaxshi" "Iltimos!" " Sizga yoqdimi?" — Sizga ham yoqqanidan xursandman. “Yana bizga keling, men yangi soch turmagi qilaman”.

Tahlil qilish. Bolalar kim sartarosh va kim mijoz bo'lishini kelishib olishadi. Harakatlarning mantiqiyligi hayot ketma-ketligi bilan belgilanadi. Amallar soni kengaymoqda. Rollar nomlanadi va funksiyalar bo'linishi ko'rsatilgan. Sartarosh va mijoz suhbatini tahlil etish

Qo'shimcha qism: O'yinda hech qanday qoidalar yo'q. O'yinchoqlarni ular uchun ajratilgan joyda o'ynagandan keyin ehtiyotkorlik bilan qo'yish odatini shakllantirish.

E'tiborga molik jihati: Sartarosh sochlarning tozaligi va ozodaligiga g'amxo'rlik qiladi, taroqlaydi, sochni yuvadi, soch turmagi qiladi, kesadi. Mijozlar bilan suhbatlashadi, mijoz qanday soch turmagini xohlashini so'raydi, soch turmagi bo'yicha maslahat beradi yoki ularni tanlaydi, moda jurnallariga qaraydi.

Syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazining ta'lim-tarbiya faoliyatida qo'llaniladigan metodlar

Syujet-rolli o'yinli mashg'ulotlar «Sen qanday qilar eding?»

Maqsad: axloqiy xulq me'yorlarini aniqlash va mustahkamlash.

Bolalarga berilgan illyustratsiyalarni ko'rib chiqishi, nima bo'lganini, nima uchun sodir bo'lganligini aniqlashi, tushuntirishi va qanday qilishi kerakligini so'raladi.

«Sen qanday qilar eding?»

Maqsad: axloqiy xulq me'yorlarini aniqlash va mustahkamlash. Bolalarga qanday o'zini tutishi kerak va nima uchun unday qilishi kerakmasligini tushuntirish

Borishi: « Bolalar ushbu suratga diqqat bilan qaraymiza va qanday hodisa sodir bo'lganini aytib beramiz. Nimani ko'ryapsiz? (olmaxon bilan birga o'ynashmayapti, u yeg'lab o'tiribdi, mushuk bilan quyon esa bo'ridan qo'rqib ketishdi va hokozo)

O'ylab ko'ringchi nima uchun bunday bo'ldi? (mushukchalar olmaxon bilan o'ynashmi hohlashmayapti, chunki u doim ular bilan urishib hafa qilar ekan; bo'ri mushuk va quyonni doim hafa qilib aldagani uchun u bilan o'ynashni hohlashmayapti va hokozo)

Bolalar nima deb o'ylaysizlar ular qanday yo'l tutishlari kerak edi? (muloyim bo'lish kerak, bolalar bilan urushmaslik va hafa qilmaslik kerak; do'stlashish zarur; yo'lg'iz o'ynash yomon, zerikarli va qiziqarsiz shuning uchun ham birgalikda do'st bo'lib o'yinchoqlarini baham ko'rib o'ynash kerak va hokozo)

Yakuniy qism: Shunday ekan bolajonlar yaxshilab o'ylab ko'rib aytingchi sizlar ham do'stona munosabatdamisizlar; bir-biringizni hafa qilmayapsizlarmi; o'yinchoqlarilar bilan bo'lishasizlarmi; do'stlaringizga yolg'on gapirib ularni aldamaysizlarmi.

Syujet-rolli o'yinda suhbat metodini qo'llash:

1-suhbat: "Dos'tlashish deganda nimani tushunasiz?"

Maqsad: - bolalarning do'stlik haqidagi bilimlarini aniqlash va chuqurlashtirish;

o'yin vaqtidagi qonun-qoidalar haqida tushuncha berish.

"Do'stlashish deganda nimani tushunasiz?"

Maqsad: Bolalarning do'stlik haqidagi bilimlarini aniqlash, va chuqurlashtirish hamda bolalar jamoasida o'yin o'ynash odobini shakllantirish

Borishi: Qani bolajonlar do'stlik nima ekanligi haqida hammangiz bilasizlarmi? Sizlarning do'stlaringiz bormi? Yaxshilab o'ylab ko'rib ayting:

"Do'stlik nima o'zi?" "Nima uchun siz o'zingizni do'st deb aytasiz?"

To'g'ri javoblarni tarbiyachining o'zi ham tavsiya etadi. So'ng barcha javoblar tinglanib: Barakalla bolajonlar, to'g'ri aytdingiz deb rag'batlantiriladi.

tarbiyachining quyidagi kichkinagina yordami bilan bolalarga "do'stlik" va "do'stlashish" nima ekanligini tushuntirish mumkin:

- birgalikda o'yin o'ynash;
- bir-biringizni hafa qilmaslik;
- so'ramasdan o'yinchoqlarini olib qo'yish;
- agar kimdandir xafa bo'lsangiz kechirimli bo'lish;
- o'yinchoqlaringiz bilan o'rtoqlashing;
- bolalarni kimdur hafa qilayotgan bo'lsa ajrating;
- bir-biringizga yordam bering;
- bir-biringiznikiga mehmonga boring;
- sovg'alar bering.

Yakunlash: o'ylab ko'ringchi siz yaxshi do'st bo'la olasizmi? (bir-biri bilan axil-inoq bo'lib do'stlashayotgan bolalarni misol qilib keltirish mumkin)

2-suhbat: "Qanday qilib birga o'ynash mumkin"

Maqsad: bolalarga jamoaviy syujet-rolli o'yin nima ekanligini tushuntirish, ularning jamoaviy o'yin qoidalari to'g'risidagi bilimlarni mustahkamlash, yangi qoidalarini o'rganishga va ularga rioya qilishga undash.

"Qanday qilib birga o'ynash mumkin"

Maqsad: bolalarga jamoaviy syujet-rolli o'yin haqida tushuncha berish va ularning jamoaviy o'yin qoidalari haqidagi tasavvurlarini mustahkamlash.

O'yinlardagi yangi qoidalarini o'rganishga va ularga rioya qilgan holda o'ynashga jalb qilish.

Borishi: "Bizning guruhimiz bolalari birgalikda do'stona o'yinlar o'ynashadi. Har qanday o'yinlar uning ishtirokchilaridan ma'lum bir qonun-qoidalariga rioya etishni talab etadi. Chunki bu qonun-qoidalar o'yinni tartibga solishga va davomiyligiga yordam beradi. Barcha bolalarni kelishgan holatda o'yin o'ynashga

majbur qilib qo'yadi. Nima deb o'ylaysizlar bolajonlar, jamoviy o'yinlarimizda qanday qoidalarga rioya etishimiz kerak?"

To'g'ri javoblarni tarbiyachining o'zi ham tavsiya etadi. So'ng barcha javoblar tinglanib: Barakalla bolajonlar, to'g'ri aytdingiz, tarbiyachining quyidagi kichkinagina yordami bilan bolalarga birgalikdagi o'yinlarning mohiyatini tushunib oladilar.

- o'yinni boshlashdan avval qanday o'yin va kim bilan o'ynashizni o'ylab oling va kerakli vositalarini tayyorlang;
 - o'yin davomida muloyim, mehrlil va adolatli bo'lish kerak;
 - boshqa bolalarni takliflarini bo'lmasdan diqqat bilan tinglash zarur;
 - yon atrofingizda o'ynayotgan bolalarni hurmat qiling. Halaqit bermang, o'yinlarini buzmay, o'yinchoqlarini olib qo'ymang;
 - ko'pchilikning fikrlari va takliflariga itoat qilishni o'rganing;
 - o'yin davomida yon bosishni, bo'lishishni, kutib turishni, kerak bo'lganda yordam ko'rsatishni bilishingiz kerak;
 - urishmasdan o'ynang;
 - o'yin yakunlangandan so'ng o'yinchoqlarni joy-joyiga joylashtiring.
- Yaxshilab o'ylab ko'ring, sizlar ushbu qoidalarga rioya qildingizmi.

Axillikda, do'stona va janjallashmasdan o'ynagan bolalardan misol qilib keltiring".

3-suhbat: "Sevimli o'yinchog'im"

Maqsad: Bolalarga o'yinchoqlarni sindirish, buzish mumkin emasligini tushuntirish. Ayniqsa sevimli o'yinchoqlari ularni mehribon va axil bo'lishga undashini o'rgatish.

"Sevimli o'yinchog'im"

Maqsad: Bolalarning turli o'yinchoqlar bilan o'ynash qoidalari haqidagi bilimlarini aniqlash va mustahkamlash. O'yinchoqlarni sindirish mumkin emasligini, ular bolalar va kattalarga ko'p narsani o'rgatishini tushuntirish. Sevimli o'yinchoqlar bolalarni mehr-oqibat, hayoliylik va tasavvurini rivojlantiradi, mustaqillikka o'rgatadi.

Borishi: Tarbiyachi- "Bizning guruhimizdagi barcha bolalar o'yinchoqlar o'ynashni yoqtirishadi (mashinalar, qo'girchoqlar, kublar, idish-tavoqlar va h.k), ammo hamma bolalar ham ulardan to'g'ri foydalanishni bilmaydilar. Qani, yaxshilab o'ylab ko'rib aytingchi, o'yinchoqlar buzilmasligi uchun ularni qanday o'ynashimiz kerak ekan".

To'g'ri javob bergan bolalarni rag'batlantiriladi. So'ngra javoblarning barchasi sarhisob qilinadi: "Yaxshi, bolalar, siz o'yinchoqlar bilan qanday o'ynash kerakligini to'g'ri aytdingiz:

- o'yinchoqlarni ulotqirish va sindirish mumkin emas;
- o'ynab bo'lgan o'yinchoqlarni yeg'ishtirib qo'yish kerak;

- kichik va mayda o'yinchoqlarni qutilarda saqlash kerak;
- mashinalarni g'ildiraklari sinib qolmasligi uchun ularni astalik bilan boshqarish zarur;
- qo'g'irchoqlarga chiroyli ko'ylar kiydirilgan bo'lishi kerak;
- o'yin yakunlangandan so'ng yerda qoldirmaslik kerak, chunki ularni bosib olish mumkin;
- o'yinchoqlarni toza qo'llar bilan ushlash kerak;
- o'yinchoqlar iflos bo'lganini ko'rsangiz yuvib tozalash zarur;
- o'ynashdan charchagan o'yinchog'ingizni joyiga qo'yib, so'ng boshqasini oling.

Yaxshilab o'ylab ko'rib, aytingchi bolajonlar sizlar ham o'yinchoqlardan to'g'ri foydalanasizlarmi? O'yinchoqlarni toza va chiroyli o'ynaydigan, har doim o'ynab bo'lganidan so'ng joyiga olib boradigan bolalarni misol qilib keltiring.

Syujet-rolli o'yinlarda tarbiyachining ishtiroki. (kattalar syujet mazmunini ochishga ko'maklashadilar, bolalarning o'zaro ijobiy ta'sirini ma'qullaydi, o'yin davomida ularni axloqiy xulq-atvor normalarini amalga oshirishga yo'naltiradi)

Syujet-rolli o'yin: "Oila"

Tarbiyachi: - Kelinglar bolalar "oila" o'yinini o'ynaymiz. Men oyisi bo'laman. Sen esa (Nargizani ko'satib) mening qizim bo'lasan. Rozimisan?

Nargiza: - maylin roziman.

Anvar: - Men esa dada bo'laman.

Doniyor: - Men ham dada bo'laman

Nargiza: - Yoq, sen o'g'li bo'lasan. Ikkita ota bo'lmaydi.

Doniyor: - Xo'sh, yaxshi, men o'g'il bo'laman. Onajon, keling, o'yinchoq uchun do'konga boraylik.

Tarbiyachi: (Ona) - Meni pulim yo'q. Men tushlik tayyorlashim kerak.

Anvar: (Ota) – Men ishga ketdim (o'zini kiyinayotganday ko'rsatadi). Mashinamni kaliti qani?

Tarbiyachi: (Ona) - Stolni ustini qarang.

Nargiza: (Qizi) – Dada, men topdim kalitingizni. Meni ham ishga o'zingiz bilan olib keting.

Anvar: (Ota) - Yo'q, u yerda pul toprish uchun ishlash kerak (Kalitni olib chiqib ketadi.)

Tarbiyachi: (Ona)- Qizim, kelaqol menga tushlik tayyorlashga yordam berasan.

Doniyor: (O'g'li) – Men unda ko'chaga bolalar bilan o'ynagani chiqaman.

Tarbiyachi: (Ona)- To'xta, ovqatini yeb olgin (dasturxon tuzidi.) sho'rvangni ichib ol!

Doniyor: (O'g'li) – Hohlamayman, menga bunday ovat yoqmaydi.

Tarbiyachi: (Ona)- Unda o'ynagani bormaysan.

Nargiza: (Qizi) – Oyijon men ham yegim kelyapti.

Tarbiyachi: (Ona)- (dasturxonga yana bir likopchani qo'yadi): - Ol ye, yoqimli ishtaha.

Nargiza: (Qizi) (o'zini ovqatlanayotgandek tutadi): - Mazzali!

Doniyor: (O'g'li)- Xo'sh, agar u mazali bo'lsa, unda men ham ozgina ovqatlanaman (qoshiqni olib, o'zini ovqatlanayotganga o'xshatadi).

Tarbiyachi: (Ona)- Xo'sh ovqatlanib bo'ldingizmi?

Bolalar: - Ha.

Tarbiyachi: (Ona)- Unday bo'lsa, endi birga sayrga chiqing, men esa idishlarni yuvaman va otangizni kutaman.

Syujet-rolli o'yin: "Kasalxonada"

Tarbiyachi: - Bolalar kelinglar kasalxona o'yinini o'ynaymiz.

Elyor: Men shifokor bo'laman (oq halatni kiyib, stolga borib o'tiradi).

Tarbiyachi: - Men esa hamshira bo'laman (oq halatni kiyadi). Men bemorlarni qabul qilib olaman.

Elyor: - Hamshira navbatdagi bemorni chaqiring.

Tarbiyachi: - Bemor marhamat kirishingiz mumkin.

Nodir kirib keladi, u qo'llarini ushlab olib, - Meni qo'lim sinib qoldi, iltimos yordam bering.

Elyor: - O'tiring, marhamat. Qani ko'raylikchi nima qilganikin (qo'llarini ko'zdan kechirib, ustidan bosib qayeri og'riganini ayting deydi.)

Nodir: - Ay, og'ridi.

Elyor: - Ha qo'ingiz sinmagan lekin joyidan siljigan.

Nodir: - Yoq, singan.

Elyor: - Men yaxshi bilaman joyidan siljigan.

Tarbiyachi: - Bemor, shifokor bilan bahslashmang. Agar u joyidan siljigan degan bo'lsa, demak shunday.

Elyor: - Hamshira, bemorni yelkasidan ushlang. (U qo'lini ushlab to'g'irlaganday bo'ladi.)

Nodir: - Ay og'ridi. Axir men haqiqiy bemor emasmanku!

Elyor: - Sabr qiling bemor. Hzoir hamshira sizga qabul qilishingiz uchun dori yozib beradi. Endi esa qolingizni bog'lab qo'yaman (bint yordamida bog'laydi). Bir hafta shunday bog'langan holatda yurasiz, keyin yana qabulimga kelasiz

Tarbiyachi: (Nodirga qo'g'ozni uzatadi): - Mana bu dorixona uchun yo'llanma.

Elyor: - Hayr salomat bo'ling.

Nodir. Chiqib ketadi.

Bunday syujet-rolli o'yinlar mashg'ulotida bolalar faol qatnashadilar, illyustratsiyalarga zavq bilan qarashadi, personajlarning axloqiy harakatlarini tushuntira olishadi. Ular nutqlarida axloqiy fazilatlarning ta'riflarini qo'llay oladilar: yaxshi, mehribon, itoatkor, odobli, halol, ochko'z emas, do'stona kabilar. Suhbat davomida ham bolalar diqqatli bo'ladilar, tushuntirish paytida tarbiyachini diqqat bilan tinglaydilar va o'zlari ham misollar keltiradilar. Tarbiyachining syujet-rolli o'yinlarda ishtirok etishi bolalarga juda ham yoqadi. Bolalar o'z xohishlari bilan kontsertda rollarni bajonidil ijro etishadi. Biz iloji boricha ularni o'zaro do'stona xatti-harakatlar me'yorlariga rioya qilgan holda syujet-rolli o'yindagi muammolar va kelishmovchiliklarni mustaqil ravishda hal qilishlariga imkon yaratishimiz kerak

NAZORAT SAVOLLARI

1. "Syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish" markazida ertak mavzusi qanday tanishtiriladi?

2. "Syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish" rivojlanish markazlarida qo'g'irchoq teatrining o'rni nimadan iborat?

3. "Syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish" rivojlanish markazlarida soya teatrining o'rni nimadan iborat?

4. Ertak nima va unga ta'rif bering?

5. Syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish rivojlanish markazida ta'limiy faoliyat markazida qanday pedagogik jarayonlar olib borilad

6. Teatr turlarini yoritib.

	Soya teatrining sahnasi nima deb ataladi?	Ekran	O‘yin burchagi	“Chodir jamol”	Interfaol ekran	1
--	---	-------	----------------	----------------	-----------------	---

IV. O‘ZINI-O‘ZINI TEKSHIRISH UCHUN TEST SAVOLLARI

t/r	SAVOLLAR	JAVOB-1	JAVOB-2	JAVOB-3	JAVOB-4	t/j
1	Tabiat bilan tanishtirish dasturini tuzilishi	jonli-jonsiz tabiat, kishilarning tabiatdagi mehnati	jonli-jonsiz tabiat, o‘simlik dunyosi	hayvonot olami, kishilarning tabiatdagi mehnati	hayvonot olami, kishilarning tabiatdagi mehnati	1
2	"Fan va tabiat" rivojlanish markazida qanday o‘quv faoliyatlar tashkillash-tiriladi?	Ilk tadqiqotchilik.	Musiqqa, jismoniy tarbiya	Tasviriy san‘at, musiqa	Qurish, konstruksiyalash va matematika.	1
3	Tabiat bilan tanishtirishda kanday usullardan foydalaniladi?	Ko‘rgazmali, amaliy, og‘zaki	Ekskursiya	Laboratoriya ishi	Monitoring tahlili	1
4	Maktabga tayyorlov guruhida "Toshning xususiyatlari" qaysi markaz mavzusi hisoblanadi?	"Fan va tabiat"	Syujetli -rolli o‘yinlar va saxnalashtirish	Til va nutq	Qurish, konstruksiyalash va matematika	1
5	"Ilk qadam" Davlat o‘quv dasturi asosida tajribalar nima asosida rejalashtirilgan?	Mavzuviy rejalashtirish asosida	Mavsumiy o‘zgarishlar asosida	Bolaning istaklari asosida	Ota-onalar talabi asosida	1
6	"Magnit " bilan olib boriladigan tajribalar bolalarda qanday bilimlarni faollashtiradi?	Ilk tadqiqotchilik.	San‘atga qiziqish	Ijodkorlik	Jismoniy rivojlanish	1
7	Katta guruhining "Yer osti qazilmalari" mavzui qaysi markaz mavzusi hisoblanadi?	"Fan va tabiat"	Syujetli -rolli o‘yinlar va saxnalashtirish	Til va nutq	Qurish, konstruksiyalash va matematika	1
8	Turli xil magnitlar, lupalar, o‘lchov idishlari, qumli konteynerlar, tovushli audio tasmlar qaysi markaz uchun resurs hisoblanadi?	"Fan va tabiat"	Syujetli -rolli o‘yinlar va saxnalashtirish	Til va nutq	Qurish, konstruksiyalash va matematika	1
9	"Rangi va shaklini aniqlash, hajmini aniqlash, ustini aniqlash, lupa orqali kuzatish, og‘irligi-ni aniqlash, haroratni aniqlash, sezuvchanlik" kabi tadqiqotlar qaysi jism ustida olib boriladi?	Toshning xususiyatlari	Magnitning xususiyatlari	Suvning xususiyatlari	Havoning xususiyatlari	1

1.	Qaysi ertak turida tasvir engsiz taglik ko‘rinishida bo‘ladi?	Stol teatri	Paxmoq teatri	Soya teatri	Qo‘g‘irchoq qo‘lqop teatri	1
2.	Qo‘g‘irchoq qo‘lqop qaysi teatr uchun kerakli anjom hisoblanadi?	Qo‘g‘irchoq teatri	Paxmoq teatri	Soya teatri	Stol teatri	1
3.	Qo‘g‘irchoq qo‘lqop teatrining bosh qismi nimadan tayorlanadi?	Pap’e-mashedan	Paxtadan	Qattiq jism	Loydan	1
4.	Yunshoq o‘yinchoqni ichiga nima solinadi?	Mato,paralon va paxta	Qog‘oz	Qattiq jism	Loy	1
5.	"Qo‘lqopcha” ertagi qaysi guruxda saxhalashtiriladi?	Kichik guruh	O‘rta guruh	Maktabga tayyorlov guruh	Katta guruh	1
6.	"Echki bolalari “ ertagi qaysi guruxda saxhalashtiriladi?	Kichik guruh	O‘rta guruh	Maktabga tayyorlov guruh	Katta guruh	1
7.	"Bo‘girsoq” ertagi qaysi guruxda saxhalashtiriladi?	Maktabga tayyorlov guruh	O‘rta guruh	Kichik guruh	Katta guruh	1
8.	Stol teatri qayerda namoyish qilinadi?	Stol ustida	Interfaol ekran	“Chodir jamol”	Ekran	1
9.	Qaysi yoshda bolalarda "O‘yinlar o‘ylab topadi, syujet-rolli o‘yinlarda ishtirok etadi, turli ertaklarni sahnalashtirishda qatnashadi" malakasi shakllantiriladi	6 yoshu 9 oylik	6 yoshu 6oylik	5 yoshu 9 oylik	6 yoshu 3oylik	1
10.	Sahnalashtirilgan o‘yinlarda qatnashib, bolalar atrof olamni qanday tanishadi	Obrazlar, ranglar (bo‘yoqlar), tovushlar bilan tanishadi.	Tarbiyachilar tanishtiradi	O‘yin vaqtida tanishadi	Har xil ro‘llar yordamida tanishadi	1
11.	Maktabgacha ta’lim	Kattalarning	Bolalarni teatr	Pedagogik	Sahnalashtir	1

	tashkilotida sahnalashtirish faoliyatning asosiy vazifalari bo'lmagan qatorni tanlang	sanalashtirilgan faoliyati (otanolalar, xodimlar ishtirokida birgalikda spektakllar qo'yish;).	madaniyatiga oshno qilish.	jarayonda sanalashtirilgan va boshqa faoliyat turlari o'zaro aloqadorligi uchun sharoit yaratish.	ilgan faoliyatda bolalarning ijodiy faolligi uchun sharoit yaratish.	
12.	Teatrlashtirilgan tomoshalarga hos bo'lmagan qatorni tanlang	Teatr san'ati bola shaxsining bir tomonlama rivojlanishiga ko'maklashadi.	Teatr maktabgacha yoshdagi bolalarning his-tuyg'ulari va kayfiyati (ruhiyati) ga kuchli emotsional ta'sir o'tkazadi.	Teatr bolani ma'naviy tarbiyalaydi	Teatr san'ati bola shaxsining ko'p tomonlama rivojlanishiga ko'maklashadi.	1
13.	Bolaga ijod uchun imkoniyatlar qaysi usullar orqali namaoyon bo'ladi	Kichik sahnalarni o'ynab o'ziga ishonch, topqirlik rivojlanish orqali	Rol orqali hammani qiziqtirishi bilan	Bolalarni o'ziga ishonchini rivojlantirish	Kichik yoshdan jamoa oldida nutq so'zlashga o'rgatish yo'li bilan	1
14.	Bolalarni ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradigan faoliyat qanday?	sahnalashtirilgan faoliyat	bolalarni hamma narsaga qiziqtirish faoliyati bilan	o'yin faoliyati	jamoa erkin so'zlashishga o'rgatish yo'li bilan	1
15.	Pedagog sahnalashtirilgan faoliyat orqali bolalarni tayyorlov guruhiga yetganida kutilgan natijaga erishish uchun qaysi guruhdan boshlab shug'ullanishi zarur	O'rta guruhdan boshlab shug'ullanish kerak	Kichik guruhdan boshlab shug'ullanish kerak	Katta guruhdan boshlab shug'ullanish kerak	Tayyorlov guruhdan boshlab shug'ullanish kerak	1
16.	Sahnalashtirishda adabiy asarlarni tanlashda qo'yiladigan talablarni	Hamma javoblar to'g'ri	Mazmunining g'oyaviy ma'naviy	Badiiy jihatdan mazmundorli	Asardagi qatnashchi va	1

	belgilang?		barkamolligi	gi	ro'llarning soni	
17.	MTT ning qaysi guruhida sahnalashtirilgan mualliflik o'yinlarining boshlang'ich etaplarini ko'rish mumkin	Katta guruh	Tayyorlov guruhi	O'rta guruh	Kichik guruh	1
18.	Kichik guruhlarda "Qushlar do'koni" mavzusi qaysi rivojlantiruvchi markazda o'rganiladi?	Syujetli -rolli o'yinlar va saxnalashtirish	Ilm-fan va tabiat	Til va nutq	San'at	1

V. ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI

- 1.O'zbekiston Respublikasining Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi Qonuni 2019-yil 16-dekabr, O'RQ-595-son.
- 2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni
- 3.O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. PQ-4312-sonli qaror. 2019-yil 8-may.
4. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i
5. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022-yil (o'zbek va rus tillarida)
6. "Ilm yo'li" variativ dastur 6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash. T.: 2022
- 7.K.A.Eshpo'latov,M.M.Rizayeva "Fan va tabiat rivojlanish markazida ta'limiy faoliyat o'quv qo'llanma". T.:2021.
- 8.Grosheva I.V., Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Ismailova M.A., Kenjabaeva D.A., Gulyamova N.B., Miftaeva N.A "O'yin orqali ta'lim berish" Uslubiy qo'llanmasi, T - 2020
9. Shin A.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Nazarova V.A., Mikaylova U.T., Abdunazarova N. F., Zakirov A. A., Isxakova M. R., Umirzakova N. R. "Oila va mahalla bilan hamkorlik" Uslubiy qo'llanmasi, T - 2020
10. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (kichik guruh). Metodik qo'llanma. – T.: 2018.
11. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (o'rta guruh).Metodik qo'llanma. – T.: 2018.
12. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (katta guruh). Metodik qo'llanma. – T.: 2018.
13. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (katta guruh). Metodik qo'llanma. – T.: 2018.

VI. TARQATMA MATERIALLAR

Maktabga tayyorlov guruh

Kapalakning hayot muddati (sikli)

Maqsadi: bolalar hasharotlarning hayoti bilan tanishadilar, kapalakning tuzilishini tasvirlab beradilar.

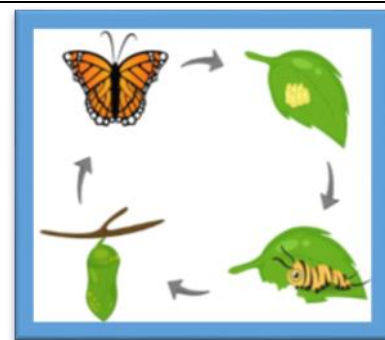
Kerakli jihoz va materiallar: tematik rasmlar, “Kapalakning hayot muddati” o‘quv qo‘llanmasi, kapalaklar mulyaji va rasmi, kapalak qurti, pillasi.

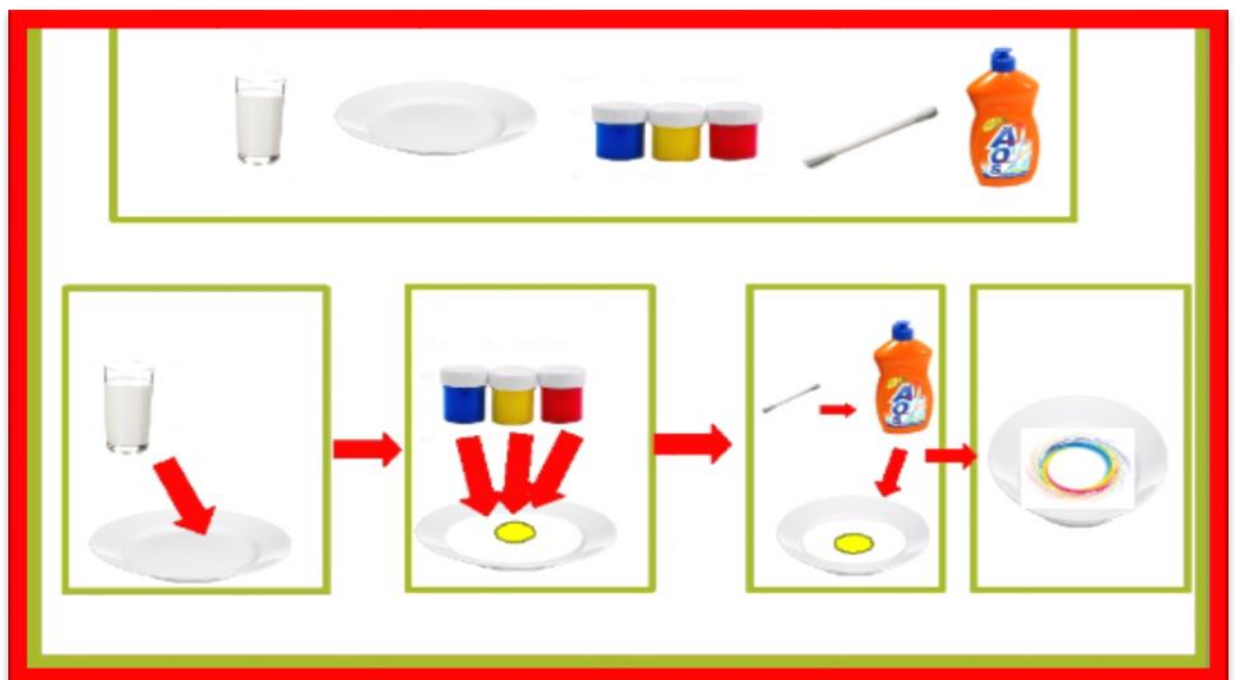
Faoliyatning borishi:

1. Bolalarning qanday hasharotlarni bilishlarini aniqlash.
2. Didaktik qo‘llanmadan kapalak hayoti muddatiyiligini o‘rganish.
3. Kapalak, kapalak qurti va pillasini kuzatish.
4. Mulyajlardan hayot siklini yaratib, uni izohlab berish.

Qo‘shimcha: kapalak pazlini yig‘ish.

E’tiborga molik jihati: hayotni tadqiqot bilan bog‘lash, yangi bilimlar bilan o‘rtoqlashish.

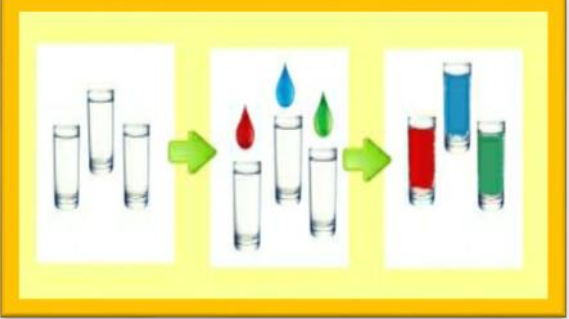
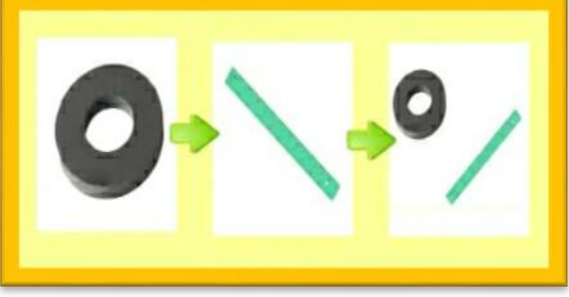
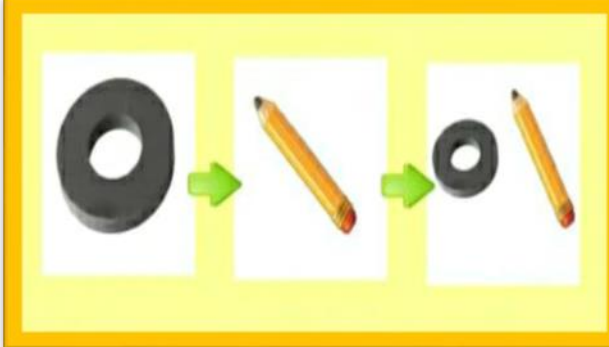
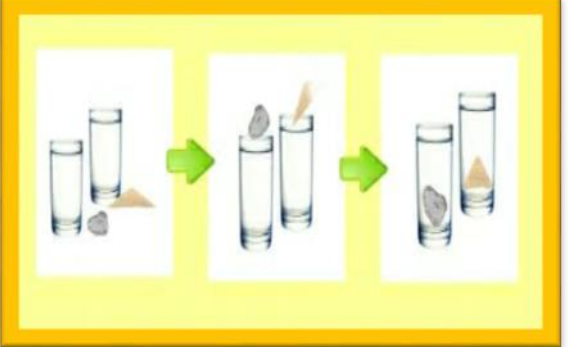
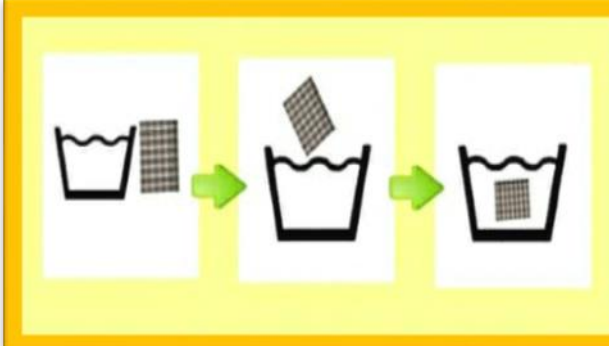
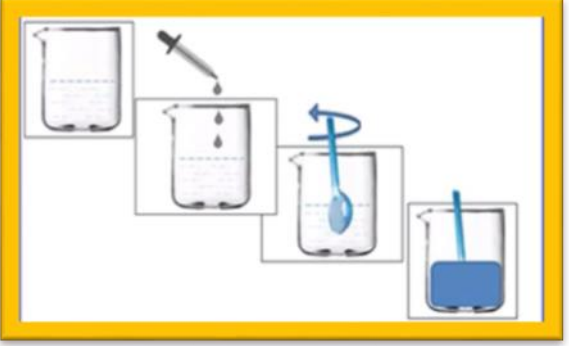
--	--	--	--

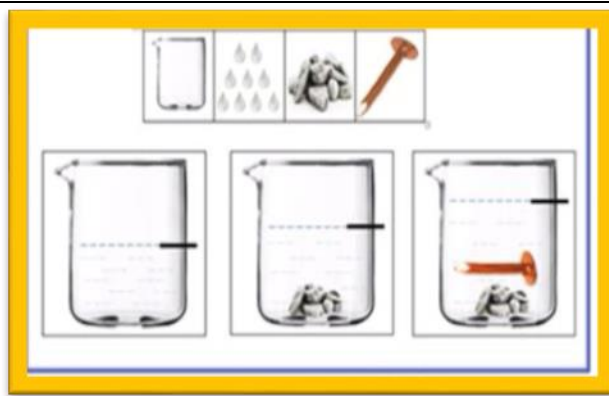
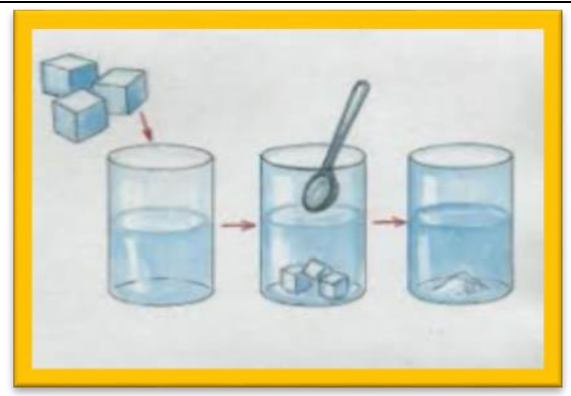
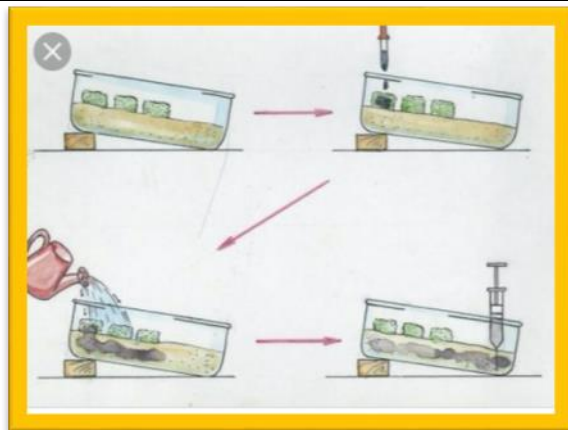
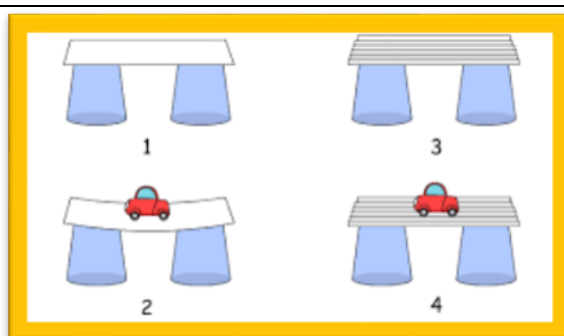
<p>SUVNING XUSUSIYATI</p>			
			
			
			
			
			
			
			

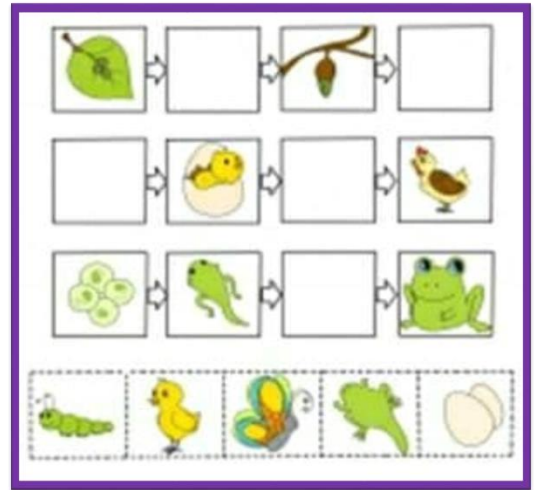
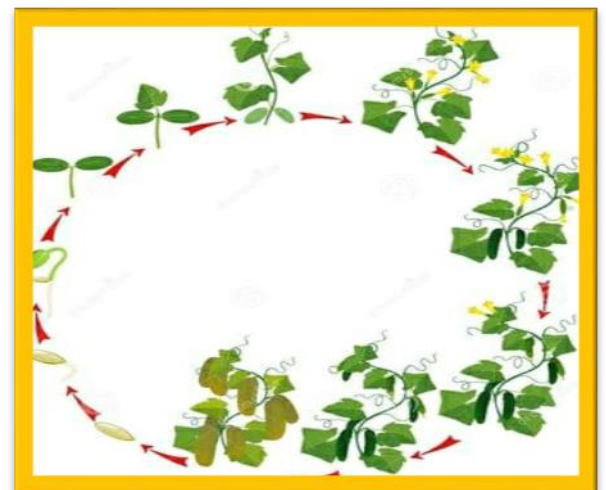
			
<p>BUYUMLAR NIMADAN YASALADI?</p>			
			
			
			
			
			
			
			
			

			
<p>BUYUMLAR NIMADAN YASALADI?</p>			
			
			
			
			
			
			
			
			

			
---	--	--	--

Maktabga tayyorlov guruh

O'zbekiston qushlari

Maqsad: bolalar ayrim qishlab qoladigan va issiq o'lkalarga uchib ketadigan qushlar nomini biladilar.

Kerakli jihoz va materiallar: "O'zbekiston qushlari" fotoalbomi yoki slaydlari, "Qushlarning ovozlari" ovoz yozuvi.

Faoliyatning borishi:

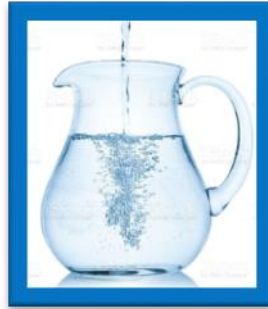
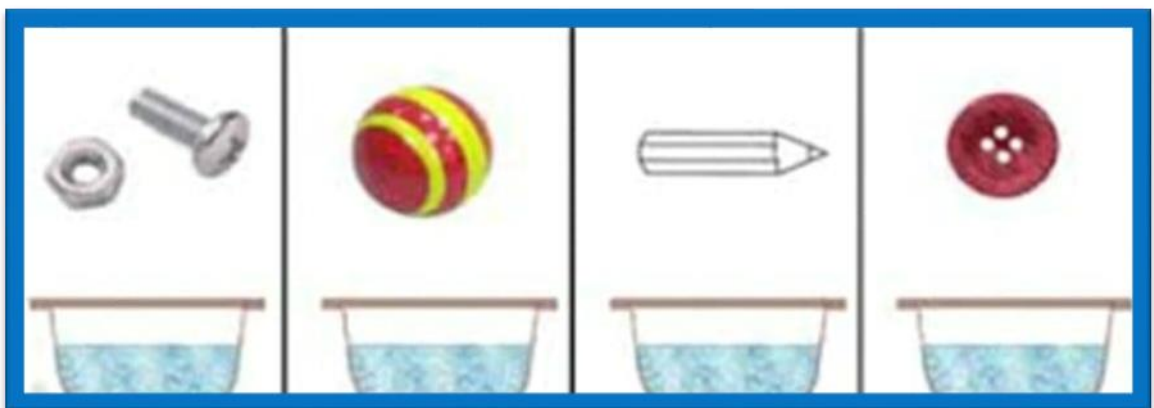
1. "O'zbekiston qushlari" albomini tomosha qilish.
2. Qushlar nomlarini topish.
3. "Qushlar ovozi" ovozli yozuvlarini tinglash.

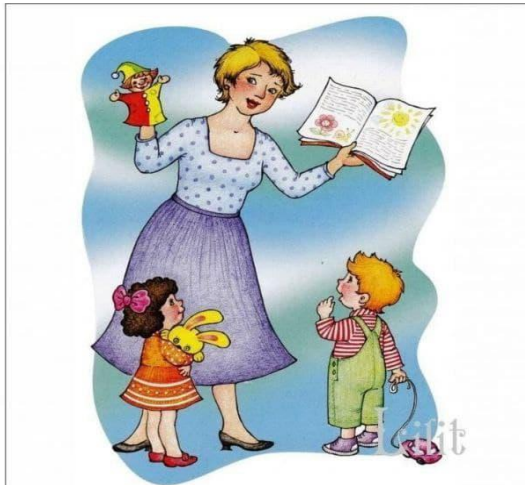
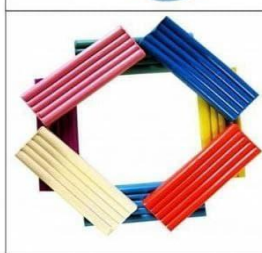
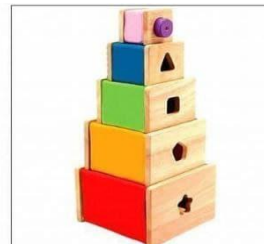
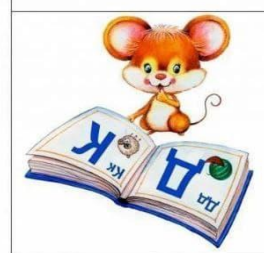
4. Alohida varaqlarda qishlovchi va uchib ketuvchi qushlarni belgilash topshirig'ini bajarish.

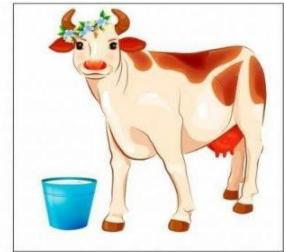
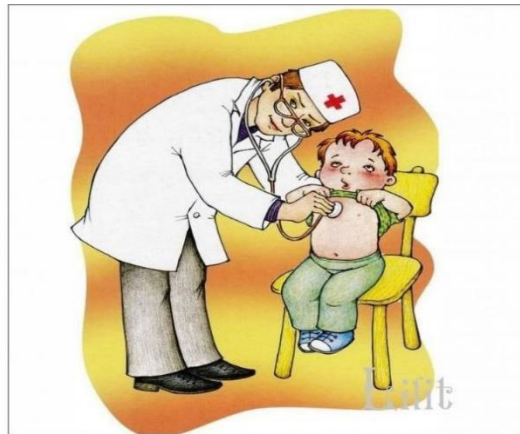
Qo'shimcha: qushlarga taqlid qilish, boshqa qushlar tasvirlangan kartochkalarni ko'rib chiqish.

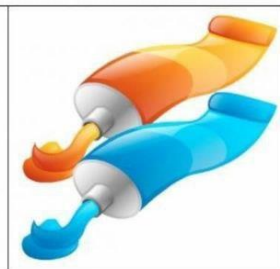
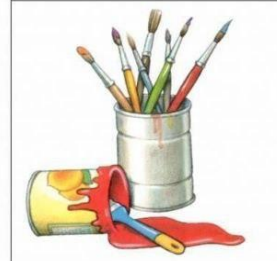
E'tiborga molik jihati: xotira va diqqatni rivojlantirish, tinglash malakasi.

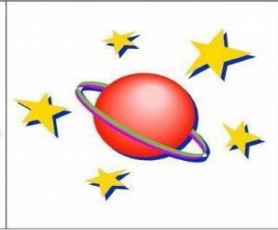
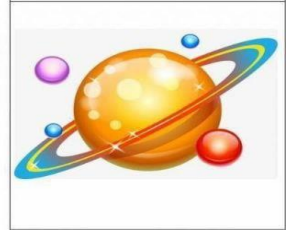

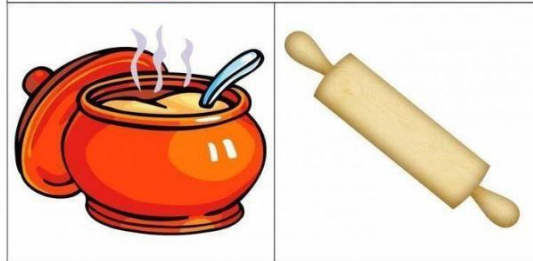
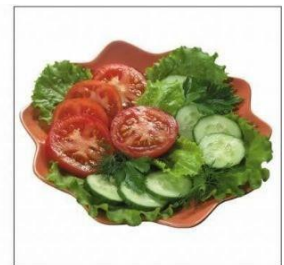
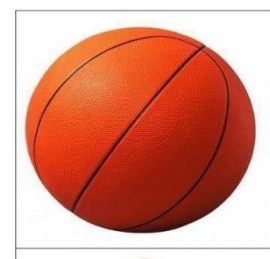
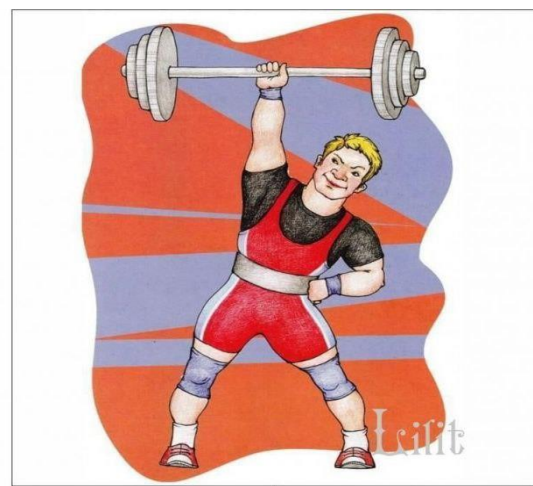
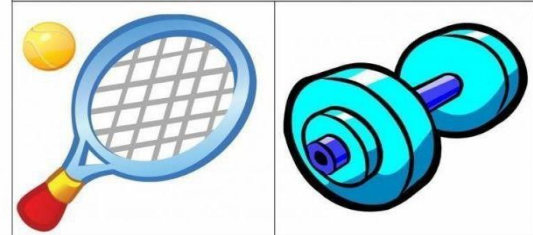
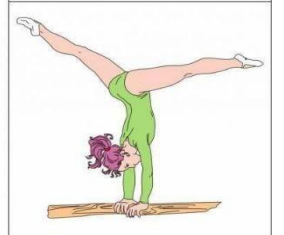

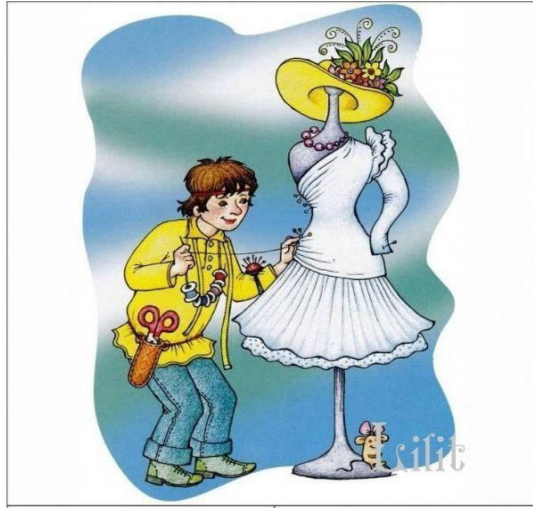
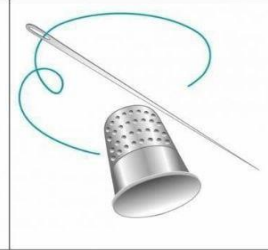
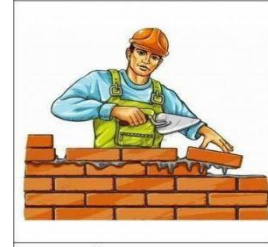
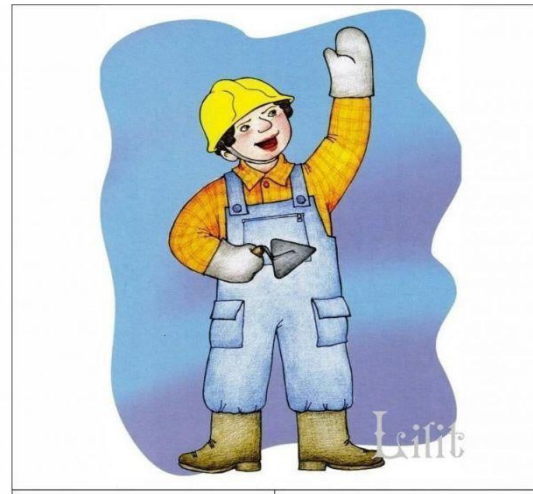
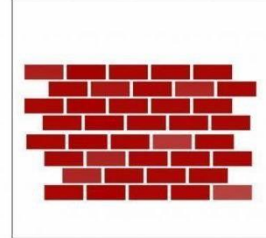

VII. ATAMALAR IZOHLI LUG'ATI

Inson – odamlarning jamiyat va tabiat oldida muayyan huquq hamda majburiyatga ega bo'lgan madaniyatli qismi.

Ilm – borliqni ongli ravishda anglash, bilish va tushinish. Interfaol infografika - holat, jarayon va voqealarga oid axborotni harakatdagi va ovozli rasmlar, jumladan grafik, foto, chizma, karta, ro'yxat, diagramma, blok-sxema, reestr, jadval, raqamlarni bir betda bayon etish.

Maktabgacha bo'lgan yosh — bolalarning tug'ilgan paytidan yetti yoshgacha, to ularga umumiy o'rta ta'lim maktablarida ta'lim berish boshlangan paytga qadar bo'lgan yoshi

Maktabgacha ta'lim tashkiloti (MTT) — maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasida ta'lim va tarbiya xizmatlari ko'rsatuvchi davlat va nodavlat tashkiloti

Maktabgacha ta'lim va tarbiya — bolalarga ta'lim va tarbiya berishga, ularni intellektual, ma'naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek bolalarni umumiy o'rta ta'limga tayyorlashga qaratilgan uzluksiz ta'lim turi;

Metodologiya – ilmiy bilish metodlariga oid ta'limotlar tizimi.

Odami – Yer planetasida yashovchi, tirik mavjudotlar turkumiga kiruvchi, lekin murakkab hayotiy faoliyat yurituvchi individ.

Raqamli iqtisodiyot - raqamli texnologiyalarga tayangan iqtisodiy faoliyat, ya'ni elektron biznes va kommersiya bilan bog'liq bo'lgan raqamli tovar ishlab chiqish va xizmatlarni ko'rsatish.

Tabiat – ob'ektiv borliq, ya'ni bizni o'rab turuvchi olam va uning xilma-xil shakllari.

Ekologiya – qisqartirilgan tarzda tirik mavjudotlarning yashash makoni haqidagi ta'limot.

Ekologik ta'lim konsepsiyasi – ekologik ta'lim–tarbiya muammolarini aniqlash va ularning yechimini topishga doir g'oyalar tizimi.

Bola kompetensiyasi – bu bolaning shu hayot davriga xos vazifalarni maqsadga muvofiq bajarish uchun yetarli bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlari.

Kuzatish – bola ishlayotgan yoki o'ynayotgan paytda uning faoliyatiga aralashmagan holda kuzatish jarayoni. Bolani kuzatish vaqtida pedagog uning xulq-atvori turini, qiziqishlar doirasini, ko'nikmalar darajasi va rivojlanishda o'sishini aniqlashi mumkin.

Kutilayotgan natija – bolalarda bilim, ko'nikma va malakalarning taxmin qilinayotgan ko'rsatkichi.

Kognitiv rivojlanish – bolalarning qiziqishlarini, qiziquvchanligini va bilish motivatsiyasini rivojlantirish; bilish harakatlarini shakllantirish, ongini shakllantirish; tasavvur va ijodiy faoliyatni rivojlantirishni nazarda tutadi; o‘zi, boshqa odamlar, atrof-muhit ob‘ektlari, atrofdagi olam ob‘ektlari xususiyatlari va munosabatlari (shakl, rang, o‘lcham, material, ritm, sur‘at, miqdor, son, qism va yaxlit jism, makon va vaqt, harakat va tinim, sabab va oqibatlar va h.k.), xalqimizning ijtimoiy-madaniy qadriyatlari, milliy an‘ana va bayramlar, Yer kurrasini umumiy uyimiz deb bilish, uning tabiatining xususiyatlari, mamlakatlar va dunyo xalqlarining xilma-xilligi haqida birlamchi tasavvurlarni shakllantirishni ko‘zda tutadi.

